

H. SERGO

**MEHED
MERE
TAUSTAL**

H. SERGO

MEHED MERE
TAUSTAL

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1963

I MA 7
S 40

Kunstiliselt kujundanud H. Hiibus

MEEHED MERE
TAVUSTAJA

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
58545

RAAMATUKOGU
TARTU ÜLICOOL

AUTORILT

Käesoleva jutustuse sündmustik vastab põhijoontes tõsioludele, ehkki kogu ainekust pole võetud teatud kindla laeva elust või üksikust reisist. Ka raamatu tegelased on leitud tõeliste meresõitjate hulgast. Kuid olen nende juures kirjanduslike kääridega pisut tööd teinud ning seepärast oleks asjata otsida vahetut seost selles teoses kujutatud inimeste ja mõne konkreetse isiku vahel.

Kirjutamisel on kasutatud mootorlaeva «Loksa» laeva-päevikuid, meeskonnaliikmete käsikirjalisi ülestähendusi ning suusõnalisi jutustusi. Ka minu enda mälestused ookeanisõitudel olid mulle abiks.

Erilise tänutundega meenutan ülalmainitud laeva kapteni sotsialistliku töö kangelast Feliks Voolensit, kelle kajut mulle alati avatud on, samuti tema külalislahket abi-kaasat, kes oskas luua meie vestlustele nii koduselt sooja ja sundimatu õhkkonna.

Olen siin püüdnud tõetruult edasi anda nõukogude laeva-perele iseloomulikku töö-rõõmsat mee-leolu, meremiljöö-d ning üksikute meeskonnaliikmete muresid ja rõõme, eriti aga kriipsutada alla seda, et iga inimene olgu teisele sõber, seltsimees ja vend.

«Seltsimees vanemabi, saabusime teie korraldusse!»

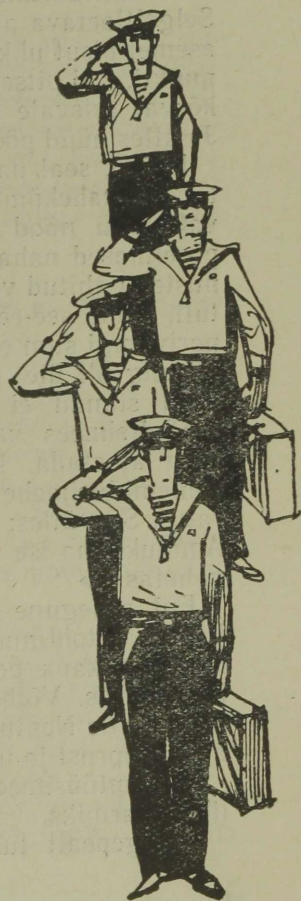
Mootorlaeva «Raudrahu» kapteni parem käsi vanemtüürimees Edgar Pärdi ei tõstnud pilku varustuse nimekirjalt. Tema karme sulg jätkas jooksu. Meremehe torru aetud huultelt kostis aeglane pomini:

«Viissada kilo tinasuurikut... Kaks-kümmend tünni tsinkvalget... Kolm-kümmend kaheksa keskmise suurusega värvipintslit... Kümme kasti seepi...»

Vanemtüürimees teadis vaatamatagi, et tema kajuti ukstel seisid neli Tallinna Merekooli kursanti, keda kaader oli lubanud täna saata. Niimoodi, valjult ja püüdliselt, otse sõjaväelase kombel, oskasid esineda ainult Võidu väljaku kasarmukorraga harjunud ning õppelaeva pootsmani viledrilli läbiteinud poisid.

Sellest polnud veel poolt tosinatki aastat möödas, kui Pärdi ise oma esimese kaugesõidulaeva tekile astus. Ja nüüd on ta juba vanemtüürimees.

Edgar Pärdi kiires edasijõudmises ei peitunud mingeid saladusi ega selguse-tuid asjaolusid. Et ta kooli lõpueksamid ainult viitele sooritas, seda seletasid kursusekaaslased päris lihtsalt: «Pärdi

on lahtise peaga vend. Ja mis peaasi — viitsib end raamatutega piinata ning eksamilaualt oskab alati just selle pileti ära krahmata, mida kõige paremini teab.»

Nad polnudki tõest väga kaugel. Jätsid ehk ainult ütlemata, kuidas see mees oma mõistust hoidis, seda viina ega tubakaga uimaseks ei löönud. Peale kõige muu oli Pärdi mitmest-setmest põlvest meremees ning distsipliini- ja kohusetunne istus tal juba lapsest saadik veres. Töö ajal töötas, une ajal magas. Ent mõned, kelle pea Pärdi omast sugugi pahemini ei tiksunud, ei saanud sellest lihtsast asjast aru. Lasksid ohjad lõdvale ja korjasid tunnistustele kolmesid, halvemal juhul komistasid koguni kahe otsa.

Vanemtüürimees kirjutas varustuse nõudmisele alla. Selgeltloetava allkirja ilustamiseks lisas viimasele i-le täpi asemel pisut uhkeldava ovaalse nullikese. Kõige lõppu pani punkti. Lõi pitsati sinna kuhu vaja ning ulatas paberi laua kõrval seisvale pootsmanile, kes sellega oma teed tõttas. Ja alles nüüd pöördus uustulnukate poole.

Nojah, seal nad seisid: neli laevajuhihakatist, paar aastat üle kahekümne vanad, kõigil talvisest tuupimisest kahvatuvõitu näod ees, lõuapärad ärevusest kokku surutud, põselihased naha all kühmus. Nende neljanda kursuse tunnistega ehitud vormipluusid ei istunud küll just nagu valatult, kuid see-eest poleks püksiviikide teravusele kõige norivamgi silm osanud midagi ette heita. Kursantide valve-seisang oli üle pingutatud nagu auvahtkonna sõduritel, isegi silmad ei pilkunud.

«Seltsimees vanemabi...» tahtis ukse lävel seisja veel kord alustada, kuid Pärdi tõstis käe tõrjuvaks viipeks. Vanemtüürimehe noort nägu valgustas kambamehelik naeratus. See ütles: «Nonoh, poisid! Miks nii ametlikult? Ammuks ma ise kursandi paelad tüürimehe omade vastu vahetasin.»

Ent praegune laevakorra peamine alustugi ja tulevane kapten ei tohtinud ju ometi oma osast välja langeda. Vähemalt nii kaua peab distantsti pidama, kuni selgeks saab, kes on kes. Võib juhtuda, et nendegi nelja hulgas leidub mõni, kelle Neptun varsti välja praagib ning kes õige mere-mehe sõprust ja usaldust ei väärigi.

Vanemtüürimees Pärdi pilk muutus ühe hetkega ülemuslikult karmiks.

«Kõigepealt tuleb teil mind vanemtüürimeheks titulee-

rida, nagu määrustik nõuab. Ja teiseks — kaadrite saatekiri?»

Üks kursantidest kahmas peast sirmiga meremehemütsi ja õngitses selle randi vahelt paberi välja.

«Khm...» kõhatas vanemtüürimees dokumenti silmitse-des. Püüdis oma siledale laubakumerusele kortse manada. Sellest ei tulnud aga midagi välja. Ainult kammi rangele režiimile allutatud juuksepiir liikus, ja seegi vaevaltmärgatavalt. «Khm... Paul Valkon, Nikolai Siderov, Tõnu Rist ja Mamed Muhamedinov. Kõik neljandalt kursuselt. Khm...»

Lühikesekasvuline noor ja reibas tüürimees tõusis kergelt nagu poisike ning astus uksest välja. Kursandid andsid talle rüsinal teed.

«Minu järel!»

Lakist kiiskavate käsipuudega treppidest alla ning siis mööda lõpmatult pikka ja puhtusest säravat koridori ahtri poole. Uustulnukad jõudsid tüürimehe jooksumuliste jal-gadega vaevalt sammu pidada. Kellegi saapanina täkerdus koridori vaipa ning mees pidi äärepealt oma kohvri otsa pikali lendama. Viimasel hetkel sai veel käega seinast kinni hakata. Müra peale pöördus tüürimees ümber ja vaatas tagasi.

«Kuidas teie nimi on, praktikant?»

«Paul Valkon, seltsimees vanemtüürimees,» vastas komi-tanu ja punastas.

«Pidage meeles, Valkon, nüüd ja tulevikus, et koridori valgeks värvitud seina vastu ei toetata! Vaadake ise, sinna jäi nagu karukäpa jälg! Sest inimese peopesa on ikka pisut määrdunud või higine. Kui me kõik niimoodi — kes siin siis puhtust jõuab pidada...? Äärmisel juhul käeselg vastu seina, aga mitte kunagi peopoolne külg... Selge?»

«Selge.» vastas eilne merekooli õpilane ja tänane prakti-kant, kelle silmad tagajärjetult tüürimehe poolt näidatud «karukäpa jälge» otsisid.

Praktikantidele anti kaks kõrvuti asetsevat kahemehe-kajutit. Pintsli alt tulnud valged laed, pruunid linoleum-põrandad, punasest puust koipardad. Väikesel kirjutuslaual säravate vasktiibadega tuuletégija. Kõik oli nii neitsilikult puhas, et mehed pärast vanemtüürimehe poolt koridoris lausunud sõnu midagi puudutada ei julgenud.

Pärdi, nähes praktikantide nõutust, kiirustas: «Kajutitee-nijalt saate koipesu, tund aega sisseseadmiseks — ja siis

poosmani käsutusse! Aga vaadake, et mul tulevikus siin korra kohta poleks vaja märkust teha!» Tõstis sõnadele toeks hetkeks isegi sõrme püsti ning kiirustas minema.

Niipea kui lühikese tüürimehe lai selg oli koridori teises otsas silmist kadunud, tuli poistele äkki nagu teine elu sisse. Tõnu ja Kolja tormasid naabritele külla. Mamed heitis koi vedrumadratsile selili, tõstis käed-jalad üles taeva poole ja kiigutas end. Laulis: «Siidilipp ja hõbepurjed, kuldne laev läeb merele...» See oli üks neist eestikeelsetest laulujuppidest, mis see kräsupäine lõunamaalane endale pähe oli jõudnud jätta.

«Sa kujuta ette, mis siin laevas kõik ära ei ole! Õppe-laeva kümne meheruhvi kõrval nagu nukutuba!» ei jaksanud Tõnu oma vaimustust vaka all hoida.

Jah, muidugi — kajutid olid tõesti mugavad. Riidekapid, peeglid, soe ja külm vesi... Koikardinad paksud nagu vaibad! Illuminaatorid nii suured, et lase või tsirkuse lõvil läbi hüpata! Ventilaatorid elektri peal... Rostocki laevaehitajate meistritöö.

«Nagu näeksite korralikku laeva esimest korda...» tegi Kolja ükskõikse näo pähe. «Käige ringi ja vaadake, Kolumbuse-aegseid ei leia te tänapäeval enam kusagilt.» Aga ometi silmitses ka tema iga asja uudistavalt nagu laps äsjasaadud lelu.

Poisid vaatasid end peeglis, proovisid kraanidest vett lasta, lülitasid sisse tuuletegija. Puudutasid iga eset. Istusid siis neljakesi koipardale ritta ja silmitsesid üksteist nagu veenduda tahtes, kas nad ikka tõesti kõik koos siin «Raudrahu» pardal viibivad. Sest laevanduse lipulaevaga Aafrika sõprusliinile pääsemisest oli unistanud iga kur-sant.

Neli sõpra olid oma saatusega enam kui rahul. Ja millest süda täis, sellest suu räägib.

«Näete, pidime juba peaaegu alla vanduma, aga läbi läks number!»

«Kus algul direktor, et kõik siitkandi mehed Jäämerre, kes Murmanskisse, kes mujale, ainult Mamedi lubas lõunasse.»

«Nüüd ei löö meie vahele enam kiilu keegi kurat!»

«Läheme Kullaranniku kaunitare kaema.»

«Kaunitare kaema... Vahi, mis neil juba peas keerleb! Lapsevitsu sihukese jutu eest... Tehke parem koid korda! Sähke! Siin on linad, padjapüürid ja käterätid. Ja kui ma

kas või kordki peaksin veel nägema, et keegi kois istub...! Mis mood see on! Toolid siinsamas, aga nemad... Seda väärt, et mine ja räägi kaptenile... Tema teiesugustega juba nalja ei tee. Kirjutab kolm sõna, ja oletegi kaadrites tagasi.»

See oli emalikult karm kajutiteenija, kes säärase tiradiga poiste ette ilmus.

Juba esimeste sõnade peale kargasid kursandid ehmunult püsti. «Mis te nüüd, mammi...» püüdis Kolja kurjustajat teisele halsile keerata. Kuid kajutiteenijal oli tuul liiga tugevasti purjes ja see pisike aerulöök avaldas hoopis vastupidist mõju.

«Teiesugustele olen Maria Fjodorovna, ehk olgu siis veel lihtsalt Fjodorovna, aga mammid jäid teil koju — kui te pole teab kust meresopist nataga püütud...» nähvas hoogu sattunud naine vastu.

«Maria Fjodorovna, andke andeks! Kui töotame, et jääb viimaseks korraks, ega te siis kaptenile rääkima ei lähe?» tunnustasid poisid kajutiteenija ülemvõimu.

Ja ega Mašale polnudki muud vaja kui pisut möödakarva silitamist. Juba ta naerataski. Kortsudesse uppunud kuri nägu muutus korrapealt siledaks, silmad leebeks. Sõnadki teisest registrist.

«Mis ma siis lõpuks muud olengi kui mammi. Poeg varsti aastat kaksikümmend vana — pole teist parem põrmugi... Tahab inseneriks saada. Isa jäi teisel sõja ajal Staraja Russa alla... Üksi olen ta suureks kasvatanud... Annaks looja igaühele nii tubli poja...» Järsku aga muutus kajutiteenija pisut endast äraolev pilk jällegi asjalikuks, nagu toimekaks. «Jää siia lobisema, nagu polekski muud teha.» Ning valgepõlled ruttas minema, kuuldamatult nagu haldjas. Tema pehmed sussid ei tekitanud koridori vaibal ühtki heli.

Vaevalt olid äsja saabunud praktikandid jõudnud koid korda seada ning tööriivad selga tõmmata, kui sinistes tunkedes pootsman juba uksele seisis. Tema kiirustav pilk peatus kordamööda igal mehel. Jäi rahule. Ei tulnud talt laitvat märkust ei kajutite ega poiste välimuse kohta. Ütles ainult:

«Noh, kaua te mõtlete siin kohmitseda? Teie, kõige pikem, mis nimi on?»

«Praktikant Paul Valkon, seltsimees pootsman!» ehmus oma kohvri kohale kummardunud sportlasliku kehaga noor-

mees enda sirgeks. Palju ei puudunud, et oleks pea vastu laearmatuuri ära löönud.

«Valkon vahetab trepivahimehe välja, teised minu järel: läheme varustust paigale panema.»

Pootsmanil polnud täna, laeva väljasõidule eelneval päeval, üks või kaks muret. Oleks tal kas või kümme kätt ja jalga olnud, kõikidele oleks tööd jätkunud.

Juba kell seitse hommikul oli vanemtüürimees talle sada käsku kaela ladunud. «Vaata, et mul ruumis kõik kastid oleksid — tead isegi, kuidas... Nende juurde sa merel enam ei pääse, sest ka luukide peale tuleb kaup. Nii et... Tekivarustuse nimekiri on sul valmis? Ära joogivett unusta! Piltsisid peilisid?» Siis veel, et sel ja sel mehel on polikliinikus süstid saamata — arst nõuab... Aga selle peale ei mõelda, kelle kuradiga sa tööd teed, kui pooled madrustest Narva maantee haigla vahet jälguvad! Hea seegi, et need neli troopikakomisjonist läbikäinud kursanti abiks tulid. Kursandid... Ka pootsman oli kunagi kursant olnud, aga... Mis see kahetsemine enam aitab! Nooruse rumalus. Komistas pudeli otsa, löödi merekoolist välja, ja nüüd... Mis nüüdki viga? Pootsman on mees, kelle käe alt kõik tulevased tüürimehed ja kaptenid läbi käivad. Mida karvarem nende vastu oled, seda suurema aitäh nad sulle pärast ütlevad. Uhkustavadki üksteise ees:

«Mina olen Sülluste kooli mees! Tead, seesama, noh, punapäine...!»

«Miks ma teda ei tea! Pagana kibe käsi... Praegu «Raudrahu!»»

«Minu praktika aegne pootsman. Tema juba iga meest oma komandos ei pidanud. Juhtus looder — välja sõi... Aga täitsapoistega — paremat semu ära otsigi. Mina sain taga hästi läbi.»

Juhtub, et tüürimehed lähevad omavahel tööküsimustes vaidlema — õigust tullakse saama tema käest.

Tekil keev kibekiire tegevus peletas pootsmani peast kõik muud mõtted. Mürinal sulgusid automaatluugid üle kõrini kaupa täis laadruumi avade. Kuid juba ootasid järke kraananokkades rippuvad traktorid, autod ja hiigelmõõdulised kaubakastid, mis olid määratud laadimiseks tekile. Esimese luugi kõrvale virna laotud tünnid-kotid tahtsid panipaikadesse stauimist. Ja kail tuututas proviisiauto.

«Pootsman, kas kerime selle vaieripuhi kohe poolile või paneme kaabelgatti järke ootama?» hõigatakse paki alt.

«Pootsman, mis me sihukeste pintslitega peale hakkame — juba praegu karvad tilguvad välja?» pahandab keegi.

*«Pootsman, sinder,
ega värvitünn ole korkvender,
et võta kaenla ja heida kappi.
Anna ometi paar meestki appil!»*

laulavad varustuse kallal higistavad kaldareservist saadetud madrused ja kõkutavad naeru. Sääraste ühepäeva-meestega on lausa rist. Ons neil muret või midagi? Enne laeva väljumist torkavad käed tasku, sülitavad üle parda ja kõnnivad kaile. Adjöö!

«Pootsman, tooge talrepid välja, sadama mehed ootavad!» käsutab teine tüürimees kesktekilt.

«Pootsman siia, pootsman sinna! Kui kõik päevad oleksid sääraised nagu täna, siis käigu põrgu kogu see mere-sõit ja seilamine!» siunab Sülluste.

Ent imekombel saab ta kõigega hakkama. Käsutab teisi, teeb ise ja leiab vahetevahel aega ärkavast kevadestki rõõmu tunda. Nojah, aprilli lõpp hakkab juba silmi tege-ma. Kadrioru kohal rippuv keskpäevane päike soojendab selga, mustjas vesi sadamas helgib. Mööduva puksiiri vile mõirgab lõbusalt: «Tere ja jõudu, pootsman!»

Sülluste pole veel vana mees. Nii kolmekümne mail. Tema hääl on üle kraanamürina ja muu sadamamuusika karjumisega pisut kärisema hakanud, nägu higist ja tol-must tõmmu. Pilg, mis mütsinoka alt meeste tegevust jäl-gib, on ergas ja nõudlik. Selle eest ei suuda end peita ükski kahejalgne viil. Pootsmani samm on pikk, liigutused ker-ged. Igaüks võib näha, et nendes luitunud tunkedes ei liigu villane vend. Mehed kuulavad teda, isegi kardavad pisut.

2

Kolm praktikanti — Tõnu, Nikolai ja Mamed — püüdsid varustuse kandmisel ja paigutamisel teha kõik, et poots-man nendega rahule jääks. Sama soov oli ka trepi otsas seisval ja varrukal punavalget sidet kandval Paulil. Kur-sant Valkon teadis, et kogu laeva julgeolek sõltub praegu temast. Trepivahis seismine on suur au. Tema peab kont-rollima igaüht, kes trepist üles tuleb, ei tohi ühtki kõrvalist

isikut, olgu see kas või merelaevanduse minister, ilma vahitüürimehe loata pardale lasta. Jälgib, et maalekäik puhas ja korras oleks, trepi otsas päästerõngas liiniga ripuks. Hommikul tõstab ja õhtul langetab riigilipu, vastutab kin- nitusotste korrasoleku eest. Peab teadma, kes juhtkonnast viibib pardal, kes maal. Kõigest, mis pole nii, nagu olema peaks, kannab ette vahitüürimehele. Seda kõike Paul tea- dis, oli juba õppelaeval sõites endale kümnel korral pealuu sisse tagunud.

Jah, praktikant Valkon arvas, et ta vahiteenistusest juba üht-teist taipab, kuid enne kui tema valvekord lõpule jõu- dis, veendus ta hoopis vastupidises.

Nagu Paul eelmiselt vahimehelt teada sai, käinud kap- ten hommikul vara kord laeval ning pärast polevat enam nägü näidanud. Kella viieteistkümne paiku ruttas vanem- tüürimees trepist alla, nõõpides jooksu pealt mantlihõlmu kinni. Teine tüürimees kadus koos sadama dispetšeriga lattu. Kolmas, kes oli täna vahis, ütles end paariks minu- tiks sadamakapteni juurde minevat. Neljandal oli vaba päev.

Just siis, kui kedagi tekijuhtkonnast pardal polnud, pea- tus trepi ees vagunite vahelt osavalt läbimanööverdanud puhtusest särav helesinine «Volga», millel polnud ruutusid küljel. Vahimehe tähelepanelik pilk märkas, et masinat ei juhtinud omanik, vaid kutseline autojuht.

Ehkki «Volga» järgi otsustades oleks võinud enamat oodata, polnud auto tagauksest väljaroniv isik välimuse poolest kuigi esinduslik. Madalavõitu mehejäss, seljas istumisest kortsunud ülikond, peas luitunud kaabu. Ainult tema enesekindel ja pisut hooletu astumine äratas vahi- mehes killukese aukartust.

Saabunu tõusis trepist üles. Ei sihtinud laeva kõrguvaid maste ega kiiganud alla vajuvat kaid. Vahtis vaid tüdine- nud ilmel trepiastmeid, nagu oleks ookeanilaevade külas- tamine tema igapäevane töö.

«Kapten on pardal?»

Külalise hääl oli väga vaikne ja enesekindel nagu koju saabunud isal, kes lapselt ema järele küsib. Säärast tee- seldult tasast ja rahulikku tooni võivad endale ametiasjus lubada ainult kõrged ülemused, kes teavad, et nende kas või sosinal lausunud sõna tähelepanelike kõrvade poolt kinni püütakse, mällu talletatakse ning täitmist leiab.

«Olgu või merelaevanduse minister...» meenus Pau-

lile õppelaeva tüürimehe kommentaar trepivahimehe kohustuste juurde.

«Ei, kaptenit ei ole pardal,» vastas Valkon niisama rahulikult ja sulges tulijale tee.

«Hea küll, astun vanemtüürimehe poole sisse.» Ning külaline tahtis endastmõistetava kodususega vahimehest mööduda.

«Vanemtüürimees läks maale,» lausus Paul ega liikunud paigast.

Külaline muutus kärsituks. «Kutsu siis ometi vahitüürimees välja!»

Tulija viimastest sõnadest märkas trepivaht, et tegemist polnud siiski mitte väga suure ülemusega. Kuigi praktikandi kogemustepagas polnud eriti

mahukas, oli ta ometi märganud, et alluvaid sinatada lubavad endale ainult keskmise kaliibriga natšalnikud.

Ja nüüd tegi viimastest tähelepanekust pisut julgemaks läinud meremehehakis jämeda vea. Kogenud ja oma vahitüürimeest päästa püüdev madrus oleks külalise juhtkonna söögisaali või punanurka palunud ja siis kellegi tulistjalu mõnekümne meetri kaugusel asuvasse sadamakapteni kontoris tüürimehe järele saatnud. Oleks vahiteenistuse juhusliku lünga maha salanud. Ent Valkon, kes polnud veel oma südametunnistust laeva au eest ohverdama õppinud, teatas kõigutamatu rahuga:

«Ka vahitüürimeest pole momendil pardal.»

«Kurat võtaks!» kirus mehejäss omaette ning vaatas kärsitult käekella. Tema kõrvalestad hakkasid värvi võtma, kuni punetasid nagu kaks peedilõiku. «Veerand tunni pärast on mul siin laevapere koosolek kokku kutsutud. Selleks ajaks tulevad kõik pardale — ka kapten... Ma vaatan niikaua laeval ringi.» Hääl oli ikka veel vaikne, kuid värises nagu pinguletõmmatud pillikeel.

«Ei, vahitüürimehe loata ma teid pardale ei lase!» oli oma kohustustest teadliku praktikandi kindel otsus.

«Kuule, madrus, see on juba lausa häbematus!» kärkis külaline, heites üle parda niihästi oma väarikuse kui ka vaikse hääle. «Sa, väänkael, teeskled, nagu ei tunneks sa mind. Noh, sellest asjast räägin veel kapteniga! On laeva korra puha käest ära lasknud minna . . .»

Samal hetkel tuli ahtri poolt pootsman. Kaks astet korraga võttes jooksis trepist üles kolmas tüürimees, kes «Volgal» saabunud külalise ette tikksirgelt seisma jäi ning raporteeris:

«Seltsimees ülema abi! Mootorlaev «Raudrahu» lõpetab laadimist, pardal kõik korras! Kandis ette vahitüürimees Kuldver.»

Kaks peedilõiku kahvatasid normaalseks. Vahitüürimehe saatel sisenes külaline juhtkonna ruumidesse. Valkon kuulis veel, kuidas ta tüürimehele üle õla heitis:

«Näen isegi, et laev laadimist lõpetab, mis aga «Raudrahu» korrasse puutub, sellest veel räägime.»

«Volgal» saabunu hääl oli jällegi tasane ja kontrolli all, kuid see mõõdukus ei kuulutanud midagi head.

«Et ma just teiesuguse juhmarti trepi otsa panema pidin! Nüüd keetsite kolmandale ja kogu laevale sihukese supi, millest kotermannigi meid enam ei päästa!» põhjas pootsman tulevast tüürimeest selle eest, et too oli püüdnud oma kohustusi hoolsalt täita.

Ent siunas mis ta siunas, kirus mis ta kirus, nii rumal polnud ta siiski, et oleks oma südames vahimehele süüd mõistnud. Hoopis vastupidi. Kindla sõnaga mees see Valkon või mis ta nimi nüüd oligi, mõtles Sülluste. Tuleb aeg, saab temast veel sihuke horjop-kapten, et ära mine ligigi.

«Raudrahal» veedetud esimese päeva kogemused õpetasid praktikantidele, et pole sugugi paha ülemusi nägupidi tunda. Kuid mis teha! Päevast oli saanud õhtu ja keegi neist polnud veel laeva kaptenitki näinud.

3

«Sul, Valter, on täna pahandusi olnud?»

Mees tõstab oma mõtetest raske pilgu naisele, kes laua ääres pesu triigib.

«Ei midagi, Liisa, kõik on korras.» Mees püüab valada oma sõnadesse kergust ja muretut tooni.

Naise rinnast pääseb tagasihoitud ohe. «Mind sa ei peta, Valter. Ma kuulen ka su väljaütlemata sõnu. Ega me esimest päeva... Kui mitmendat korda ma sulle pesu valmis panen ja kohvreid pakin!» naeratab naine nukralt. «Viimastel õhtutel enne väljasõitu oled sa tavaliselt ikka anekdoote jutustanud ja tagasitulekust rääkinud, aga täna ei jaksa sa isegi mööda tuba edasi-tagasi vantsida.»

Juba ammu kuuendasse kümnesse jõudnud mees tõuseb, lükkab juuksesalgu laubalt, asetab käed seljale ning näitab, et ta tuba mööda käimiseks ka täna õhtul võimeline on. Ent anekdootide rääkimiseks ei piisa tal siiski jõudu. Jääb hetke pärast seisma, vaatab pika pilguga toolikorjule valmis pandud kaptenipaeltega vormipintsakut, mille revääri kõrval helendab viisnurkne kuldtäht. Ning korraga vallanduvad kaua kinnihoitud tõkkes. Nende tagant ei voola aga lahkumisvalu leevendav palsam, vaid sõnadeks muutunud tinased mõtted, mis on kogu õhtu mehe pead piinanud.

«Sotsialistliku töö kangelane... Aga kõige pisemastki bürokraadist ja naõavedajast ei saa ma jagu!» Mehe samm muutub nüüd energilisemaks, meresinistesse silmadesse tekib vihane sädelus. Tema sõrmed kahlavad läbi tihedate, pisut härmaseguste juuste.

Naine paneb triigitud päevasärgi hoolikalt kokku, asetab toolile ning võtab järgmise. Ootab, mis edasi tuleb. Kuid mees ei lausu tükil ajal hullu ega tarka. Liisa vaatab akna taga mustavat pimedust. Tema pilk riivab vanamoelist pommidega seinakella. Juba kümme! Kuhu see Jaanus siis nii kauaks...? Kuid jällegi tuleb meelde eelseisev lahkumine mehest. Kunagi arvas, et kui vanaks saab, siis on kergem üksi olla. Ent mida rohkem aastaid nende kooselu karnitsasse kogunes, seda enam ta mehe tuge vajab. Tol ajal, kui jalad kippusid jooksuma, käed kibelesid töö järele ja lauluviisid kogu aeg kaasas käisid, oli ka lahusolek nagu kergem kanda, aga nüüd...

Hea, et vanamees hakkas südant puistama... See ehk lahutab teda pisut.

Igaüks, kel silmad, näeb, et Valteri närvid pole enam need, mis olid. Vahel kaebab valusid rinnas. Jalgedega oli möödunud aastal tervelt kuu aega Pärnus. Nüüd saadetakse lõunasse... Troopikasõit peaks jääma õieti noorematele... Aga egas tema ise sellele oska mõelda, enne kui... Tema pea on hoopis muid asju täis.

«Hommi-kust saati laevanduse kontori ühest uksest sisse,

teisest välja... Ja arvad sa, Liisa, et ma midagi korda saatsin? Mitte midagi! Tagajärg oli ümmargune null! Õhtul sain veel märkuse pealekauba, et laeval polevat korda... Seda väärt, et...!»

Pärast teist purset kapten Voolaid vaikib taas. Ent naine teab, et kui ta nüüd oma kaasat kõike ära rääkima ei jaks meelitada, siis keerab mees kogu öö üht ja teist külge ning lahkub hommikul kodust rusutud meeleolus. Valteri tusane nägu jääb kummitama kogu reisi ajaks — küll ilmsi, küll unes.

«Mis sa nendest kontoriustest siis kulutasid?» küsib Liisa ükskõiksel toonil ning piserdab vett liiga kuivale linale. Naise nägu on triikmasinast kiirgavast kuumusest ja tiidsast tööst pisut õhetama lõõnud.

Sellisenä meenutab Liisa oma mehele toda ammust tütarlast, kellega kunagi tulevikuplaane pidasid, kelle põskedeli koidupuna aegade vältel lastele ja lastelastele üle on läinud.

Mehe sõnajooks muutub ladusamaks.

«Asi sai alguse nendest vaatidest. Mehaanikud korjavad kogu reisi kestel tilkhaaval äratöötanud õli kokku, et Tallinnasse jõudes puhastamiseks lattu tagasi anda... Et riigi rublat kokku hoida. Aga siin lastakse lekkivatel tünnidel päevade kaupa kail vedeleda... Pole see kellegi asi, et õli sillaplankude vahelt sadamasse voolab! Läksin varustusosakonda, püüdsin selgeks teha... Et milleks seda siis korjatud sai? Aga seal — pole masinaid, pole seda, pole teist... Hinge ajab täis. Ütlesin juhatajale, et sa, kontori-koi, oled sotsialismiaegne moonakas! Sul pole veel pere-mehe lõhnagi juures! Autod ootavad sul garaažis. Ainult käsi! Aga sa, laiskelajas, ei viitsi toru hargilt ära võtta! Ühesõnaga — läksime raginal kokku. Pärast kandsin asjast merelaevanduse ülemale ette. See laiutab käsi — oh, mis sa nüüd, Voolaid, teada need varustusosakonna mehed... Kui aega saan, vaatan... Ja sinna jutt jäigi.»

«Aga tünnid?» huvitub naine.

«Jah, õhtul ma neid enam kail ei näinud,» meenub äkki meremehele.

«Näed nüüd, Valter, su rääkimisest ja käimisest oli siis ju kasu,» rõõmustab naine.

«Nojah, võis ju olla,» nõustub nüüd ka mees, kuid lisab viivu pärast: «Aga seal on ju veel palju muidki asju. Võta kas või needsamad veolepingud või «charter-party», nagu

inglane ütleb. See on leping, mille alusel laev kaupa veab. Aga seda paberit sulle enne ei näidata, kui last kohal, ja hea, kui siiski... Asi pole veel nii hull, kui ühes otsas on Liidu sadam, aga kas vähe on reisisid, kus tuleb kahe välissadama vahet käia!»

Vana meremehe sõnad muutuvad jälle ägedaks ja raskeks.

«Sa kujuta ette — laadime Aafrika sadamas. Kaks kaubasorti on vaja laadruumis eraldada. Selleks pakuti kookosmatte. Need maksavad hullu raha. Mina küsin, et kelle kulul. Maakler vastu — lastiomaniku arvel. Aga tulime Amsterdami, pisteti leping ette, ja mis välja tuli? Kõik laeva kulu ja kirjadega! Saad sa aru, Liisa? Ma oleksin võinud midagi odavamalt võtta või hoopis laeval leiduvate presentidega läbi ajada.»

«Miks ma aru ei saa,» lausub naine. Temal on jäänud triikida veel vaid taskurätid. Varsti võib hakata pesu kohvrissi pakkima.

«Rääkisin sellest kontoris. Ja mis nad selle peale ütlesid? Ütlesid, et ei jätkuvat lepingute eksemplare ning koopte tegemine maksvat raha. Kas sellepärast, et keegi kantseleimees saaks kopikat kokku hoida, peab laev tuhandeid lendu laskma...? Absurd! Hoiatasin kommertsosakonnas, et enam ma kinnisilmi kaupa ei vea! Enne ei luba ühtki grammi laadida, kui leping laual on. Ütlesin, et abieluleping ka antakse noorpaari kätte, mitte aga pruudi-peigmehe vanemate hoida. Laev ja last on täpselt samuti koos nagu abielurahvas.»

Naine naeratab mehe võrdluse üle.

Kapten Voolaid käib nüüd juba rahulolevalt ja enesekindlalt mööda tuba. Lõpuks on ta leidnud kohased sõnad, mis ta tõesti oleks pidanud sellelesamale kommertsosakonna juhatajale näkku paiskama. Oleks pidanud... Tegelikult oli ta end selle pisijumala kabinetis samuti välja vihanud nagu varustajatega vaieldes. Nimetas kaubanduse eriteadlast riigi leiva raiskajaks ja kahjulikuks subjektiks. Mõistlik ja asjalik jutt jäi ajamata. Mingeid lubadusi tulevikus suhtes välja ei kaubelnud.

Voolaid on sageli pead murdnud selle üle, miks ei lähe ta kunagi endast välja merel. Aga niipea kui kontori-meestega vastakuti satub, on tasakaal läinud. Laeva juhtides jaksab alati rahu säilitada, leiab õigel ajal õiged sõnad. Kuid maal taipab alles tüki aja pärast, kuidas oleks pida-

nud käituma, milliseid väljendeid valima. Libekeelsete paragrahviväänajate ja võltsisõnalise kantseleirahva vastu tunneb Voolaid alateadlikku vaenu. Need on valmis fraasidega kas või linna üles ehitama, aga kui midagi on vaja ära teha, siis olgu Voolaid... Või mõni teine temasugune. Aga pane koosolekul kõnelema, siis ütlevad, et meie vedasime, meie täitsime plaani... Kõigile raskustele vaatamata.

Jah, kuid leidus siiski inimesi, kes vana töömehe tegusid õigesti vaagida oskasid. Voolaid teadis, et kangelase aunimetust ega Lenini ordenit pole talle koosolekutel kõnelemise eest antud. Need sai ta pideva plaaniületamise, avariita meresõidu ja laeva heaperemeheliku hooldamise eest. Nii et egas nad just kõik... Küllap on neid arusaajaid mehi isegi kontorirahva hulgas, jõudis vana meremees iseendaga kompromissile. Kuid hakkas ikkagi taas põhjama, sest tema rahulolematuse panipaik polnud veel kaugeltki tühjaks ammutatud.

«Siis läksin varustusosakonda tagasi. Seal bootsman pika nimekirjaga — kinnita ära! Mina küsin ülemalt: «Mis värvikilo maksab?» Nemas vastu, et ei tea — arved veel tulemata. Näed sa, rahalise limiidi annavad, aga palju varustus maksab, ei tea keegi... Mina ütlesin, et see on niisama hea, kui näiteks sina, varustaja, lähed endale kaubamajast ülikonda ostma ning seal öeldakse: «Võta, võta! Kui arved kohale jõuavad, küll siis teada saad, kui palju sa võlgu oled.» See on ju jälle absurd! «Jäta siis välja kirjutamata,» soovitas laomees armulikult. Ütlesin talle: «Tola! Mu «Raudrahu» roostetab Aafrika-reisil ilma suurikuta punaseks nagu rebane — isegi kreeklane naeraks... Aga sina — jäta võtmata!»»

Triikimine on lõpetatud. Naine võtab mehe suure reisi kohvri, pühib põhjast tolmu ning hakkab pakkima.

«Kas panen sulle selle paksu islandi villasärgi ka kaasa — Põhjamerele ja Biskaias ööd nüüd kevadel veel külmad...?» Naine on nooremas eas koos mehega pool maailma läbi rännanud ning teab, kus ja mis.

«Ah, pole vaja, Liisa... Aga sussid küll — need mõnikord head kiiruga kalosside sisse lükata.»

Naine mõtleb juba, et mehel töö ja rähklemine selleks korraks peast lahtuma hakkab, kuid eksib. Veel on midagi, mis möödunud päevast südamesoppidesse on kogunenud ja puistamist ootab.

«Ja õhtul, siis pandi i-le tilk otsa. Minu «Raudrahu!» polevat korda! Ja mis sa arvad, milles see «korralagedus» siis seisis? Tüürimees jooksis momendiks sadamakapteni juurde asju ajama ning sel ajal ei lasknud vahimees mingi suure ülemuse asetäitjat pardale. Õigesti tegi! Täitsapoiss! Aga tüürimees...? Saad sa siis selles raginas iga hetk paraadlikkust taga ajada? Ei saa! Töö ja plaan on peaasi... Pärast nõudis, et ma tüürimehe ja praktikandi, kes trepi otsas seisis, maha maksaksin. Olevat teda kogu laevapere ees naeruks teinud. Küsisin, et kas paneme siis «Raudrahu» otsad nüüd jäädavalt kinni ja hakkame paraaditsema või on meil vaja tööd teha. Ütlesin veel, et oma kõige paremaid mehi ma ei mõtlegi maha maksta — võtan enne kas või ise koti. Lubas ette kanda, kuhu vaja... Kandku!»

Meremees on end kuumaks rääkinud. Jääb naise ette seisma ning lööb viimaste sõnade kinnituseks käega lapiti vastu lauda.

Kuuldub välisukse klõpsatus ja pikk noormees astub tuppä. Ehkki meeste eavahe võib olla ligemale nelikümne aastat, on selge, et siin seisavad isa ja poeg. Mõlemal sama kasv, ka näojoontes on palju ühist.

«Isa, võitsime pärnakaid tervelt kümne punktiga! Kas me polnud tublid, mis?» Korvpallimängija ei taipa, et praegu pole sobiv aeg isalt aplausi välja kaubelda.

«Aga kuidas sul koolis läheb?» küsib isa vastu.

«Nii — keskmist moodi,» vastab poeg.

«Keskmist moodi...» ärritub meremees veelgi. «Kui mina omal ajal õppisin, siis mina keskmisega ei leppinud.»

Vana kapteni hääles on noot, mis naise rahutuks teeb. Siit tuleb täna veel välku ja müristamist, arvab perekonna kogunud ilmaennustaja.

Ent nagu läbi pilve murdnud päikesekiir ja hommikune tuulepuhang võivad ilmaga imet teha, nii klaarib taevas ka Voolaiu korteri katuse all. Kõrvaltoa uks läheb tasapisi lahti ning pisike tüdrukuke poetub tuppä. Hõõrub uniseid silmi, jookseb käsi üle pea tõstes meremehe juurde ja hüüab:

«Vanaisa!»

Kapten Voolaid kummardub, püüab põrandal veereva väikese kerakese jooksult kinni.

«Kas vanaisa läheb varsti merele, et vanaema kohvrit pakib?»

«Varsti, Helle.»

«Kas vanaisa sõidab kaugele?»

«Kaugele, kaugele, sinna, kus meri ja taevas kokku puutuvad.»

«Kas vanaisa jääb kauaks merele?»

«Ei, laev toob mind kahe kuu pärast jälle koju tagasi.»

«Mis vanaisa Hellele sealt kaugele toob?»

«Toon sulle Aafrikast elevandiluust kammi.»

«Kuule, vanaema, vanaisa läheb kaugele, kaugele ja toob sealt Hellele elevandi ja kammi.»

Kõik hakkavad äkki naerma. Vanaemal tulevad koguni pisarad silma. Tõsiseks jääb ainult selle päeva sangar, pisike Helle.

4

Väljasõidu eelõhtul lubas «Raudrahu» vanemtüürimees nii palju mehi maale, kui vahiteenistus seda vähegi võimaldas. Masinasse jäid ainult üks mehaanik ja kaks motoristi, tekile teine tüürimees, kes tekilasti sorimise järele vaatas, ning paar madrust. Ülejäänuille anti linnaluba — kellele keskööni, kellele hommikuni.

Ka äsja saabunud neli praktikanti olid nende seas, kes õhtul uus vorm seljas, laeva laiast paraadtrepist alla laskusid. Uus-Sadama tänava otsas läksid sõbrad lahku. Sellest, et õhtu koos veeta, ei tulnud midagi välja. Koliatootas kusagil poistekamp. Tõnu, kelle vanemad elasid Nõmmel, tahtis viimase õhtu kodus olla, Mamed lubas kinno minna. Kuid Paul salatses ega kergitanudki katet oma kavatsustelt. Kõik teadsid niikuinii, et Valkonil oli tütarlaps mängus ega hakanudki poissi pinnima.

Pärast seltsimeestega hüvastijätku ostis Mamed ajalehe ning uuris tähelepanelikult, mis kinodes jookseb. Istus siis trammile ja sõitis kesklinna, kus näidati Gruusia filmi «Kerjuse jutustus».

Ennemuiste, Gruusia vanade kuningate ajal, elas noor krahvipoeg, kel oli omavanune teener, teenril omakorda imeilus pruut, kes ka noorele krahvile silma hakkas. Isand leidis põhiuse, et oma ori sunnitööle saata, ise aga häbistas tema pruudi. Mägedes, teel sunnitöölaagrisse, tungiti areteeritud konvoeerivatele sõduritele kallale ning vangid pääsesid vabadusse. Kogu eluaja lubasid orjad oma vabastajate eest jumalat paluda. Jõudnud tagasi kodukohta ning saanud teada oma pruudi häbistamisest, töötas teener isan-

dale kätte maksta. Pika otsimise ja ootamise peale saabubki sobiv hetk ning teener tapab isanda. Surma eel aga teatab krahv, et tema oligi see, kes südametunnistuse survel mägedes valvemeeskonnale kallale tungis ning süütult sunnitööle mõistetud vangid vabastas.

Poolteist tundi filmi tundus Mamedile üheainsa hetkena. Hea, et saalis oli pime ja keegi ei märganud pisaraid, mis poisi tõmmusid põski mööda alla veeresid. See polnud ainuüksi sündmuste traagika, mis lõunamaise noormehe tasakaalust välja viis. Linal terendasid ju tema sünnikoha mäed. Needsamad pilvedesse kõrguvad tipud, mida ta imetles lapsena ning mille otsa ronides ta end maailmavallutajana tundis. Tulised mägihobused... Poisikesepõlves oli ta nende turjal üle küngaste tuisates joobunud kõrvus tuhisevast tuulevihinast. Oli unistanud, kuidas ta ükskord endale naise röövib... Ehmatuses minestanud kaunitar süles, hobune laseb tuhatnelja, pool pruudi suguvõsa teda taga ajamas... Umbes nii nagu «Kerjuse jutustuseski».

Mälestused kodukohast võtsid poisil südame härdaks, meelitasid silmist pisara välja. Leinas kauget mägiküla nagu elust lahkunud kallist inimest. «Aga mis sa kurvas-tad? Savionn, milles sa ilmale tulid, pole ju ometi kättesaadamatus maailmaruumis — Linnutee tähekogus. Kui sa võõrsil vastu ei pea, võid sinna tagasi minna,» sosistas kiusaja Mamedile kõrva sisse. «Ei!» vaidles meremees vastu. «Kui kõneleb terve aru ja mõistus, tuleb tunde- virendustel vaikida... See igatsus on niisama sentimentaalne kui vanade purjekate-aegade tagaleinamine. Aga sellegipoolest ei tahaks keegi tänapäeva mootorlaevalt ära minna ning kaheksateistkümnenda sajandi teeklipperil Aafrika või India vahet seilama hakata.»

Õhtuhämaruses jalutas üksik mõttessevajunud tõmmu noormees mööda Kadrioru liivatatud radasid. Käed seljal, pilk pilves. Tüdrukud tulid vastu, vaatasid tagasi ja turtsusid naerda. Poiss ei pannud neid tähelegi. Kuid pärast päikeseloojangut hakkas varakevadiselt lõikav meretuul läbi tema õhukese madrusepluusi tungima ning tuletas meelde, et «Raudrahu» soe kajut pole siit kuigi kaugel. See oli Mamed, kes tol õhtul maale lubatud meestest esimesena laevale tagasi saabus ning filmis nähtud mäed ja orud õõjooksul veel kord läbi uitas.

Kui «Raudrahu» kapteni teinepool oma mehele ainult islandi villasärki ihusoojaks kaasa kauples, siis praktikant Tõnu Ristil olid hoopis heldemad hoolitsejad.

«Siin kohvris on sulle kasukjopp, paar villaseid sokke, kampsun ja kahed labakindad. Soe pesu ja säärsaapad ei mahtunud ära — need paneme eraldi pakki.»

Kõrgerinnaline ja enam kui lopsakakasvuline ema, kelle näost kaks valitsemishimulist silma kilavad, on kimpus oma tõrksa pojaga. Siin ta seisab, käed püksitaskus, nagu trotsi täis. Suu põigiti nina all ja muudkui räägib vastu:

«Aga, ema, me sõidame ju lõunasse! Milleks mulle kasukjopp, kampsunid ja muu säärane värk?»

Emal läheb näost veelgi punasemaks, lööb käed puusa ning jääb keset tuba seisma nagu sammas.

«Püha issand! Kuulete, räägib, nagu tema ka midagi teaks! Aga mina olen tarkade inimeste käest kuulnud, et kui meil siin suvi, siis neil seal hoopis talv. Ja sellepärasi võtadki soojad riided kaasa! Lõunasse! Mul õmbleja ateljeest oli Smuuli raamatut lugenud. Selle kaante vahel pidada seisma, et lõunanabal olla oma kaheksakümmend kraadi külma...»

«Mams, see on poolusel, aga meie sõidame ekvaatori piirkonda, kus kõik poolalasti käivad. Mind naerdakse välja, kui teada saadakse, mis mul kohvris on.»

«Ekvaatorile... Aga äkki saadetakse sealt edasi! Mis sa siis teed? Külmutud surnuks või...?» ei anna ema alla.

Nõmmel nägusa individuaalmaja elutoas, kus ülaltoodud ja allpool järgnev jutuaajamine aset leidis, on pulkjalgadega diivan, kumera korjuga tugitoolid, televiisor ja põrandal paks vaip. Ka muu mööbel on uus ja viimast marki. Aknast paistva kasvuhoone läikiv klaas kõneleb kõigile, kus peitub nende mugavuste soetamise abiallikas.

Peale ema ja poja on toas veelgi inimesi. Nad pole küll antud stseeni kesksed kujud, kuid lihtsalt mööda minna neist ka ei saa. Pruunilt särava pottahju kõrval istub pereisa, kõssis ja vaikne, põlved koos, prillide taga alistuv pilk. Või mis tal ütelda ongi... Sai kolmekümne viiendal aastal maalt tulnud ja kehvusega kahasse elava gümnaasiumiõpilasena siia kostiliseks, hakkas oma hea pea ja lõbusa loomu tõttu majaperemehele meeldima. See pidas noormeest poja eest. Ja kui isa maal taluga pankrotti läks, maksis pere-

mees poisi õpingutekuludki kinni. Siis juhtus päris tavaline lugu. Aga võib ka olla, et see polnudki päris juhuslik juhus... Kuid ometi kukkus päris loomulikult välja, et poiss pidi tänutäheks kõige selle ülesnäidatud hea eest ja mitte sugugi vähem aumehe kohusetundest peretütre endale naiseks võtma, õigemini küll peretütrele meheks minema.

Ühesõnaga — Mihkel Rist on koduväi kõigi sinna juurde kuuluvate õiguste ja õigusetusega. Neljakümne viiendal, pärast armeest demobiliseerumist, oli süda kange ja pea plaane täis. Oleks jätnud kogu kupatuse sinnapaika, kui mitte Tõnu... Tuli teha valik oma õnne või lapse vahel. Ja õigesti tegi, et jäi. Pikapeale sai pojast kambamees ning nüüd ei tunne ta end majas, kus ainult oma naise armust varju leiab, sugugi üksikuna. Kuigi Tõnu sageli ära on, jääb temast ikka isa põue soe tunne, mis annab jõudu ja elule joone. Teine troost vaese koduväi elus on tema töölaud kesklinna ametiasutuses, kuhu Luulekese kära ja kamaandamine ei ulatu. Sealt saab ta peale loomisrõõmu ka veel päris keskmise palga, mida tema küljeluu aga nime-tamismäärsekski ei pea.

Kuid ei maksa arvata, et see võimuahne ja ennast täis naine peale kisamise ja käratsemise üldse muud ei tee. Tõsi, tööl ta ei käi, kuid see-eest askeldab kasvuhooones, käib turu vahet ning talvel koob «sooje asju». Peamiselt endale ja pojale, mõnikord aga ka müügiks. Ainult oma koduväist abikaasa unustab ära. «Mees või kedagi!» arutab naine «kitsamas ringis». «Hommiikul läheb, õhtul tuleb, aga koju toob kõigest veidi üle saja rubla kuus... Viltu lüüa ka midagi ei oska. Misjaoks me teda koolitasime? Kas selleks, et pärast apostlit hakkaks mängima? Pole mul rohkem kui kuus klassi ja virtinakool, aga nii kui lille liigutan, voolab raha uksest ja aknast sisse.» Kui aga sõbrannad üleliia agaralt kaasa hakkavad laulma, võtab emand Luule teise noodi. Ärge te ütelge ühti — minu Mihklil on ka omad head küljed. Ta ei võta viina ja mõistab juttu. Pole mul vaja teda kaikaga utsitada, nagu Põldvere Katrin oma mehega teeb.

Jah, Mihkel on tõesti oma kaasale sõnakuulelik mees (mis tal muud üle jääbki). Ainus asi, milles ta seni naisele vastu on jaksanud panna, on see, et ta ei lähe autojuhtide kursustele. Või kas ongi see Mihkli kangus? Teda päästavad prillid. Luule tahaks nimelt kangesti masinat osta, kuid oma sõrme õliseks teha tundub talle mitteseisusekoha-

sena: Ta on ikkagi majaomanik ja tema mees on haritud inimene.

Elutoas viibis veel Tõnu tädi Hilda. Sellegi kaal on nagu õelgi kusagil üheksakümne kilo mail, kuid aastatelt on ta noorem ning loodab veel kunagi «head partiid» teha ja tanu alla saada. Just nimelt tanu alla nagu vana hea aja kasvatuse saanud tütarlaps kunagi, kes kommetest kinni peab. Ja miks ei peaks Hilda endale meest leidma? Pool maja on tema nimel. Seda pole ei vähem ega rohkem kui kolm tuba ja köök. Küllap neid elamispinnale tulijaid oleks ehk juba ammugi leidunud, aga südamepind... See on tädil nii tibatilluke, et täitsamees sellele ära ei mahu. Viletsa pükstekandja põlgab Hilda ise ära. Ja nii ta ootab tänapäevani.

Nüüd oleme tuttavad kogu perekonnaga. Kuidas siis juhtus, et säärase ema poeg merele lasti? Miks ei hoita teda kodus seelikute varjus? See oli isa ja poja osavaim manööver, mille üle nad veel praegugi vargsi rõõmu tunnevad. Kui ema ja tädi panid omapoolsele vaekausile ohud, «mere-meeste ulaelu» ja «lapse raiskumineku», siis õrritasid mehed suurte palkade ja, mis peaasi — välismaaga. See maagiline sõna kaalus muidugi kõik üles, ning ema ei jaksanud kiusatusele vastu panna. Kord ütleb ta kohviõhtul oma sõbrannadele: «Vabandage, ma pean sadamasse minema... Mu poeg saabub täna Stockholmist...»

Nähes, et ema üksi pojast jagu ei saa, astus ka tädi Hilda lahingusse.

«Tõnu, kas sul häbi ei ole! Meie valmistame sulle suurte kuludega reisivarustuse, aga sina ei ütle aitähki! Ole vähemalt ema vastu viisakas!»

«Isa on tal mühakas, kuhu see käbigi kukkus,» ajab naine nagu harilikult kogu süü oma alandliku mehe kaela.

Tõnu piilub isa poole, kes talle prilliklaaside tagant kavalalt silma pilgutab. Vanal on midagi päästvat pähe tulnud, taipab poiss.

«Sa, Tõnu, ära aja emaga jonni... Esimest korda elus lähed lõunasse — ehk ongi ekvaatoril äkki tõesti pakane ja puha lumi... Kust sina seda teada võid?» Neid sõnu lausudes on Mihkel Risti hääl vaikne nagu alati, kuid isalikult manitsev.

«Esimest korda elus ütlesid tõsise mehesõna,» rõõmustas ema ning vaatas üllatunud oma sõnakuulelikku kaasat, kes

kiitasaamise tõttu huultele tekkinud heameelenaeratust taskurätti püüdis peita, nagu naine arvas.

Hoopis teisiti mõistis isa muiet poeg. Ning isa vandeseltslaslik miimika muutis ka Tõnu variserlikult sõnakuu-
lelikuks.

Kasukad-kampsunid, sokid-kindad, säärsaapad ja soe pesu pakiti sisse. Poiss muudkui vaatas pealt ja tänas, vahetevahel aitas kaasa ja kiitis.

«Näed sa, Luule, et üksainus sõna isa suust loeb laps-
sele rohkem kui ema pikk manitsemine,» julges Mihkelgi
nurgas oma saba kergitada, ja täna ei pandud talle seda
pahaks.

Kui siis lõpuks kõik kolm kohvrit täis olid, lisapakid
kinni nõõritud ja pikale reisile mineja varustus veel kord
üle vaadatud, langes ema väsinult, kuid õnnelikuna tugi-
tooli. «Küll nende lastega on üks rist!»

Ka tädi Hilda istus ja Tõnu mõistis, et nüüd tuleb üks
tõsine jutuajaminine. Seda ütles talle tädi kiire pilk memmele,
mis selge sõnaga küsis: «Noh, kas hakkame pihta?»

Tõnu toetus vastu uksepiita, hoidis end isa lähedale ning
ootas, mis edasi saab. Tema kannatust ei pandudki pikale
proovile.

Tädi kohendas oma lihava kaela ümber keritud keed,
vaatas vanaema-aegse koketsusega oma õepojale silma.
Ohkas.

«Sa, Tõnu, lähed siis nüüd välismaale . . .»

«Küllap vist,» vastas valvas meremehehakatis tähtsalt
ning sihtis oma kolme kohvrit.

«Välismaale!» ohkas tädi veel kord ning keerutas silmi.

«Jah, välismaale!» matkis Tõnu ja heitis kõrvalpilgu
isale.

Tädi ei saa millestki aru. Olles veendunud, et poiss on
lõplikuks rünnakuks küps, küsib:

«Tõnu, mäletad sa veel sõjaaega? Siis, kui isa Vene-
maal oli. Ema istus kõik päevad turul, sina olid minu
hoida. Mäletad? Eks?»

«Ütleme, et mäletan . . . Miks sa seda just täna õhtul
meelde tuletad?» tahab poiss teada.

«Aga sellepärast, et nüüd lähed kaugele . . . Meie jääme
siia. Praegu veel mäletad, aga . . .» Tädi silmis läigib
pisar.

«Tädi Hilda — eluaeg ei unusta . . . Surmani pean mee-
les! Igast sadamast saadan kirja või vähemalt kaardi.»

«Pead meeles küll, aga sellest on vähe. Õige mees püüab ka ära tasuda, mis tema heaks tehtud on.»

«Noh, ütleme, et tahaksingi olla see õige mees,» õrritab poiss tädi kõike südame pealt ära ütleva. Ka isale muutub asi huvitavaks.

«Tõnu, too mulle välismaalt valge nailonkasukas!»

«Ja see ongi kõik?» üllatub merele mineja.

Isa katab jälle taskurätiga suu ning kõhatab.

«Kui saad, siis veel mõned kleidiriided,» soovib tädi tagasihoidlikult.

«Ja kümme paari perlonsukki,» toob ema oma tellimuse kuuldavale.

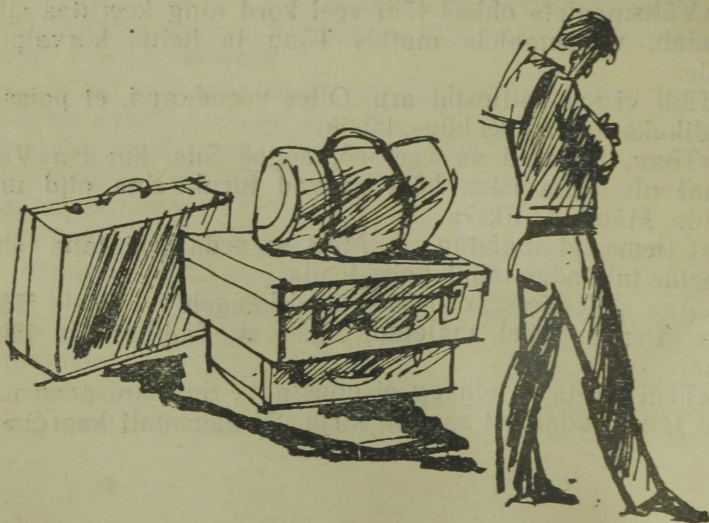
Tõnu puhkeb naerma. «Tooks teile küll kas või lõvinahast kasukad ja viigilehtedest kleidid, aga raha? See natuke, mis valuutas antakse, kulub klaasi õlle peale ära.»

«Kui sinul ei ole, ega see veel ei tähenda, et välisraha tervest ilmast otsa lõppenud on,» naeratab tädi Hilda kogu näoga ning õngitseb ridikulist suure pataka inglise naelsterlingeid, igapähele nuka peal kuninganna pilt.

See võtab Tõnu äkki tõsiseks.

«Mitte meremeest, vaid salakaubavedajat ja spekulanti tahate must teha... Ei lähe läbi!»

Need poja sõnad süütavad ema särinal põlema. «Sina ütled spekulant! Poleks ma saksa ajal tomatite, kurkide ja kantud riietega mööda linna jooksnud, oleksid sa nälga surnud... Isa sul polnud — see hulkus mööda Venemaad ringi.»

«Siis oli sõda ja okupatsioon,» püüab poeg memme mõistuse pihta koputada. «Palju mis tol ajal...»

Ent Luule ei lase end kursist kõrvale kallutada.

«Kui mitu korda ma neljakümne esimese aasta suvel talle ütlesin, et mine metsa, varsti sakslane sees... Aga ei! Tema läheb kodumaad kaitsma. Nüüd sant — teist jalga pidi lonkab, ja ongi tal tasu käes. Aga mina pidin kogu sõjaaeg sind ja ennast toitma. Tänapäevani toidan! Ja sina, häbematu poiss, julged veel ütelda — spekulatsioon!»

Kes teab, kuhu see ema ja poja vaheline jutt oleks välja jõudnud, kui mitte jällegi isa vaikne hääl poleks sõnelusele lõpu peale teinud.

«Hea küll, naised, andke raha minu kätte. Lähen saadan Tõnu sadamasse ja tee peal teen talle asja selgeks. Mina vastutan, et saate välismaa kasukad, kleidiriided, sukad ja suure jaanalinnusule veel pealekauba. Khm...»

Näinud ära, kui kergesti Tõnu kohvrite pakkimise juures isale alla andis, uskusid välismaad jumaldavad ema ja tädi, et Mihkel ka selles asjas pojast jagu saab. Raha rändaski esialgu pereisa tasku. Päevakangelane ise aga ajas vormimantli selga ning tegi minekut. Temal olla linnaluba kõigest kahekümne neljani.

Trepikojas nutsid naised Tõnul rinnaesise märjaks ning kui kõik manitsused ja õpetused, mis meremehele pikale reisile kaasa anti, lühidalt kokku võtta, siis kõlaks see umbes nii: «Koduste, eriti ema vastu ole sõnakuulelik ja aus, aga mujal peta, valeta ja varasta nii palju kui süda lustib.»

Isa läski pojale appi kohvreid sadamasse viima. Hoovis mustas aprillikuu öö. Keldriaken oli avatud. Selle läbi poetasid mehed kohvrid alla pimedusse. Isa lubas tagasi tulla ära peita. «Kui pärast laeva väljumist leiavad — saagumis saab!» lausus Mihkel uljalt.

«Oled mul üks maru vana!» kiitis poeg.

«Hoian raha kokku ja ostan kaubamajast või komisjoni-kauplusest selleks ajaks, kui sa tagasi tuled, sääraseid hilibud, et naised ahhetavad ja kummardavad neid nagu eba-jumalaid. Sätime asja algul nii, nagu oleksid need tõesti sinu toodud.»

«Sul, vana, on fantaasiat!» satub poeg isast lausa vaimus- tusse, kuid jahtub varsti. «Aga nad lähevad viimati teiste vastu kiitlema . . .»

«Enne räägime ära, kuidas ja kust . . .»

«Teevad sul pärast kodus tallaalused tuliseks.»

«Ah, mis minust nüüd . . . Ma juba sellega harjunud. Aga peaasi, et sina siit väikekodanlikust pesast-minema pääsed. Viimaks hakkab veel külge.»

«Ära kardada, taat! Ma olen kommunistlik noor . . .»

Sadama väravas pojaga jumalaga jättes lausus Mihkel Rist:

«Küll on kahju, et mina noorest peast merele ei läinud!»

«Saan sinust aru, vana, aga . . .»

«Hea küll, Tõnu . . . Mis me sellest nüüd enam . . .»

Isa ja poeg andsid teineteisele kätt ning sume kevadöö neelas kaks meest. Pikem ja saledam tõttas kergel sam- mul sadamas kõrguva mastidemetsa poole, vanem, ölad län- gus, läks longates tagasi linna suunas.

6

Sellal kui Tõnule kodus «aru pähe pandi», jalutas Paul Valkon Toompea lossi platsil ja ootas oma tütarlast. Oli juba nii kaua oodanud, et mitmesugused mõtted pähe kip- pusid. Ent noormees tõrjus vapralt kõik kahtlused ning loo- tis ikka veel, ehkki armutult tiksuv käekell määratud ajast ämmu mööda oli jõudnud. Pauli samm muutus pikapeale aeglasemaks, jalad ei tahtnud tõusta. Tundus, nagu oleks maa külgetõmbejõud kümnekordistunud.

Hämarus. Noormees toetus vastu katedraali seinaga ning vaatas üksisilmi üle tänava, kus asus kooperatiivkool.

Korrage paiskus uksest salk neidusid. Nende naeruheli- nast saadetud sõnasumin viis Pauli ühe hetkega pimedusest päikese kätte. Koduplaneedi gravitatsioon kadus. Poisile näis, et just praegu tõusevad tema jalad maa küljest lahti. Ent kohe sai ta oma ebamaistest tunnetest jagu, heitis pea

hooletult kuklasse ning jalutas linna poole. Tema järel kiirustasid kerged sammud.

«Paul, oled sa pahane, et pisut hiljaks jäin?»

Poiss tahtis tõesti solvumist teeselda, kuid ei suutnud. Tema suust kippus vägisi välja see, mis südames peitus.

«Mis sa nüüd, Anu! Sa ei tea, kui hea meel mul on, et sa lõpuks siiski tulid! Hommikuni oleksin oodanud...» Ja merekooli kursandi kerges vormipluusis noormees peksis lõbusalt kokku oma külmakangeid kämblaid. Aprilliõhtu oli karge ning majanurkade vahel nuhkis vinge tuul. Tüduruku nägu aga õhkus kuumust.

Neiu lükkas oma heleda juuksekihara kaugemale mütsi alla ja vaatas siis tänavanurgal rippuvat kella.

«Juba üheksa! Klassijuhataja pidas kinni. Moraali luges...» Ja Anu purskas midagi meenutades naerma. «Kuidas sa jaksasid kannatada tervelt kolmveerand tundi?»

Paul ei hakanud seletama, et ta pool tundi varem tuli ning seetõttu koguni tund ja veerand oli oodanud. Ei rääkinud südamesse hiilinud kahtlustest ega pillanud sõnagi sellesama seitsmekümne viie minuti vältel asetleidnud maakera raskustungi muutustest. Ütles vaid seda, mida praegu tundis.

«Keskööni oleksin seisnud. Sest teadsin, et ükskord ikka tuled. Sa pole selline, kes... Ükskõik... Nagu eile ütlesin, see on mu viimane õhtu... Hommikul sõidame välja.»

«Raudrahu» praktikant Paul Valkon heitis uljalt käed seljale ning jalutas oma tütarlapsega Toompealt alla Jaani kiriku suunas. Ta on pikk ja kõhnavõitu poiss. Kahvatu ovaalne nägu, tumedad kulmud ninajuurel peaaegu kokku kasvanud. Tumehallide silmade pisut unistav pilk viibib neiul. Anul on uhke hoiakuga kaunilt vormitud pea. Ere-punane kootud müts sobib talle imehästi. Vabalt langev lihtne kevadmantel varjab halvasti tema keha sportlikkust. Peente kederluudega lihtsates tänavakingades jalad oleksid nagu ennemini jooksmiseks kui käimiseks loodud. Neiu on oma pikakasvulisest kaaslasest kõigest pool pead lühem.

«On sul hea meel, Paul, et saad Aafrikasse minna?»

«Hea meel? On ja ei ole kah...»

«Jutt või kedagi!» hurjutab Anu poissi ükskõiksuse pärast. «Minul ei ole nii kallist asja hinge taga, mida mul kahju oleks säärase reisi eest ära anda. Sina aga — on hea meel ja pole kah...»

«Reisi üle olen küll rõõmus, aga sinust on kahju.»

«Kavatsed siis mind enne minekut maha matta või?»

«Mitte matma, vaid jätma pean sind... Sellest on kahju.»

«Miks sa siis mind maha jätab — on sul mõni teine?» teeskleb Anu vääritimõistmist, uurib kõrvalpilguga Pauli silmi ning puhkeb taas naerma.

«Jäta vähemalt täna õhtulgi oma lõõpimine!» palub poiss.

Inimsumm Võidu väljaku trammipeatuse juures viib nad hetkeks lahku. Paul jääb seisma, pöördub ümber ja otsib silmadega neitut. Teda ei ole enam kusagil näha! Siis äkki libiseb poisi pihku soe käsi.

Et Anu enam ära ei kaoks, jätabki Paul tütarlapse käe oma valdusse.

«Kuhu me läheme?» tahab Anu teada.

«Täna õhtul kinno ei taha — jalutame ehk sadama poole?» paneb poiss ette. «Nagunii on me mõlema kodu sealkandis, minul «Raudrahu», sinul ühiselamu Tombi tänaval.»

«Hea küll!» nõustub Anu.

«Kiiret pole... Mina pean laeval olema alles kell kaks-kümme nelj.»

«Mul nagu ikka — üheteistkümmeni...»

Jutt on selleks korraks otsas ja kummalgi poleks nagu enam teineteisele midagi ütelda. Ometi pole see nii. Mõlemal on pea mõtteist tulvil. Mõlemad tunnevad, et sõnad oleksid vaid vilets koopia sellest, millest süda kõnelda tahaks. Ning nüüd räägib nende vahel vaikus, väljendusrikkamalt kui kõige ilusamadki sõnad... Kaua aega kuulatavad nad seda.

Kaks noort inimest on juba Narva maanteele välja jõudnud. Siin on rahvast vähem, tänavalampe harvemalt. Pauli suhu sünnivad jälle sõnad.

«Anu, ütlesid, et sul pole maailmas midagi nii kallist, mida sa Aafrika-reisi eest poleks nõus ära andma. Kas see käib ka minu kohta?»

«Rääkisin asjadest, mitte inimestest. Inimesi ei saa ju millegi vastu vahetada.» Neiule tuleb pähe naljakas mõte ning ta jätkab naeruga pooleks: «Kui tunnistadki end minu omaks, siis olen sind kopikata saanud ja sama hinna eest annaksin ära kah — egas ma spekulant ole.»

«Anu!»

«Mis on, Paul?»

«Sa teed oma teravmeelitsemiste ja naljadega mulle haiget. Kas sa siis täna õhtulgi ei saaks tõsine olla?»

«Sina oled aga liiga morn. Üks meist peab veidi lõbusam olema, muidu käime nagu matuselised.»

Ei lähe ega lähe see jutt neil õigesse orbiiti. Jällegi tükk aega vaikust. Ent seekordne sõnatus ei kõnele. Paul hakkab astuma pikalt, tõsisel sammul, Anu kingakontsad klõpsuvad kiiresti.

«Anu!»

Tütarlaps ei vasta. Otsib pilguga poisi silmi. Hämara valguses ei loe ta aga sealt midagi välja.

«Anu, kas sa kellegi teisega oleksid läinud täna õhtul jalutama, kui oleks kutsutud?»

«Hull inimene, egas ma korraga kümnega...!» Anu sõnade täga varitseb taas naer.

«Saa aru! Küsin, et kas sa sellepärast minuga käid, et... Noh, ma ei oska seda otse välja ütelda!» hädaldab poiss. Tal on tunne, nagu oleks talle äkki kuum kott pähe pistetud.

«Kui otse ei oska, siis katsu kõveriti kõnelda,» õhutab tüdruk.

Aga mis kombel sa kõneled, kui südames on küll sisu, aga suu ei leia õiget vormi? Ent meremees ei kõhkle kaua.

«Anu, mul on nii, et kas või miljoni seast valiksin ainult sinu. Oled mulle enam kui kõik teised... Aga mina sinule?»

«On sul vaja kõike nii täpselt teada?»

«Aga ma tahan täna õhtul, just praegu täit selgust saada! Enne väljasõitu... Sellest võib-olla sõltub kogu mu saatus... Mõistad sa mind?»

Juba ammu on nad sadamast mööda jõudnud. Pimeduses kõrgub nende ees graniitalusele laskuv ingel — Russalka. Iilm on selgemaks läinud. Lahe kohal siravad tähed. Puhub karge meretuul. Teisi jalutajaid pole.

Neiu jääb seisma. Pöördub näoga poisi poole. Sosistab:

«Milleks just praegu?»

«On vaja!»

Pauli hääles on midagi, mida kuuldes Anul isegi väike hirmutunne südamest läbi käib. Niimoodi — nõudvalt ja kirklikult, enesest äraoleva inimese häälega — pole poiss kunagi varem rääkinud. Ja tuttavad on nad juba peaaegu kaks aastat, tollest õhtust saadik, kui nad esimest korda kutsekooli peoõhtul tantsisid. Sel kevadel aga Anu lõpetab. Ka neiu vanemad, kes Haapsalus elavad, tunnevad Pauli.

Noored käisid neil möödunud suvel külas. Siis, kui Paul «Vegaga» Tallinnas oli. Tagasihoidlik, pisut unistav ja tõsine poiss meeldis ka tütarlapse isale-emale.

Ent Pauli ja Anu sõprus polnud rajatud ainult meeldivusele. Sellel oli hoopis kindlam vundament. Neiu polnud matemaatikas eriti tugev ning pikki õhtuid istusid nad üheskoos ülesannete kallal. Noor merekooli kursant proovis oma pedagoogivõimeid. Et kummalgi peale ühiselamu voodikoha kohta-paika polnud, siis mindi õhtul keskraamatukokku, kus soe ruum ja lauad ootasid. Õlg vastu õlga, pea pea kõrval, analüüsitigi valemeid, lahendati mitmesuguseid probleeme, isegi sada korda keerulisemaid, kui neid matemaatikas esineb. Kõik see lähendas ja liitis.

«Anu, armastad sa mind? Vasta tõsiselt!»

Neid sõnu lausudes vabastab poiss neiu käe. Jääb seisma langetatud päi.

Anu vaatab lahele, kus punaroheline laternapaar kiirelt sadama poole libiseb. Tume horisont Aegna taga kõrgub üle laeva käigusignaalide ning jätab mulje, nagu ujusid tuled vee all.

«Tead sa, Paul, mis mulle sinus praegu kõige rohkem meeldib?»

«Ütle!»

«See, et sa ei püüagi mu vastust ei ümbert kinni võtmise ega suudlusega mõjutada.»

«Jälle sa . . . Ma palusin ju tõsiselt . . .» pole poiss rahul.

«Hea küll, Paul. Kui tõsiselt, siis tõsiselt . . . Ma juba kord ütlesin isegi emale, et armastan sind, aga . . .»

«Anu! Sa siis . . .»

«Oota! Ema aga räägib, et armastamine olla ainult abielurahva eesõigus. Ütles, et armastus on tuli, mida ei tohigi enne süüdata, kui mehel ja naisel pole selle jaoks ühist kollet loodud. Muidu võivat see kahjutuleks muutuda ja kogu elu maha põletada. Noored ei tohtivat sõprusest kaugemale minna.»

Neiu väikesed soojad käed on nüüd mõlemad poisi valduses.

«Ütle, Anu, kas su sõprusest piisaks, et kunagi mulle naiseks tulla?»

«Jah!» vastab neiu kõhklematult.

Pauli käed kukuvad hetkeks alla, siis surub ta need vastu nägu.

«Paul!» ehmub tütarlaps.

«Ei midagi!» vabandab poiss, võtab taskuräti ning kuivatab silmi. «Liiga ootamatult...»

Noored lähevad Russalka jalamile, istuvad hallile graanitrahnule. Jällegi kõneleb vaikus. Kaunimalt kui kunagi enne.

Paul istub, küünarnukid põlvedel, murrab kokkupõimitud sõrmedega kord üht, kord teist kätt, nagu prooviks ta, kumb neist tugevam on. Ehkki Pauli madrusepluus ei anna suuremat sooja, tundub äsja jäävangistusest vabanenu mere hingus pehme nagu kesksuvine briis. Neiu on võtnud peast kootud mütsi ning laseb tuulel oma juukseid sasida.

«Anu!»

«Räägi, Paul!» sosistab neiu.

«Kas sa ka siis mind armastaksid — mulle sõber oleksid, kui ma poleks meremees? Kui mul poleks lootustki saada kord laevajuhiks...? Kui peaksin mõne teise elukutse valima — näiteks sadamatööliseks hakkama?...»

«Rumal! Mis loeb mulle see, millist tööd sa teed... Peaasi, et ise sellega rahul oled. Minule oled ainult sina...» ei saa tavaliselt nii sõnakas tüdruk oma mõtet lõpuni välja öeldud.

Paulile on aga nendestki lausekatkenditest kõik selge. Ent jälle on midagi, mis ta hingele rahu ei anna.

«Anu, luba, et ma sult veel midagi küsin!»

«Küsi, Paul.»

«Ütleme, et mu vanemad on ebaausad inimesed. Saad teada... Olid näiteks vastuolus seadusega... Kas sa ka siis veel minust lugu peaksid — mulle sõber oleksid?» Noormees ootab vastust nagu kohtualune süüpingis. Ent ka siin saab ta neiuult õigeismõistva otsuse.

«Oled täna õhtul lihtsalt imelik oma küsimistega. Senini pole sa kunagi oma vanematest kõnelnud, ja kui see sulle raske on, ära räägi mulle neist. Võid kindel olla, et ma praegu ega ka tulevikus sulle selles suunas mingeid küsimusi ei esita. Meie vahekorda see ei häiri.» vastab neiu endastmõistetava kindlusega ning nihutab end Paulile lähemale.

Noormees tõstab pea ning vaatab enda kõrval istujat. Pimeduses paistab vaid neiu hele näolaik kahe tumeda silmatäpikesega keskel ja pahmakas tuulesasitud juukseid.

«Aga ütleme näiteks, sulle räägitakse, et ma ise olen olnud lurjus. Olen kellelegi ränka ülekohtu teinud...?»

«Ei usuks, kui keegi seda üt-
lekski. Ma tean, et oled läbinisti
aus!» hüüab Anu ning haarab
Paulil õlgadest.

«Aga kui ma ise seda tunnis-
taksin?»

«Paul, siis ole ka ise endale
kohtunikuks. Milleks minul enam
vaja sinu pihtra kive loopida?»

Nad tõusevad. Jalutavad sa-
dama poole. Nende vahel pole
enam edasi-tagasi ristlevaid kü-
simusi. Pauli süda on kerge. Ker-
gem kui kunagi varem.

«Sa, Anu, ei aimagi, kui palju
su sõnad mulle tähendavad! Ku-
nagi räägin.»

«Parem kirjuta juba Aafri-
kast.»

«Kirjutan sulle iga päev.»

«Merel pole ju postkasti.»

«Sellest saab üle. Sadamas
panen korraka postiga.»

«Ausõna?»

«Olgu!»

Anu vaatab kella. Ehmub:
«Peaksin juba voodis olema!»

«Kas saadan sind?»

«Ära tule, Paul! Lähen joos-
tes — siit pole ju pikk maa!»

«Anu, ära mine veel! Millised soovid ja sõnad sa mulle
reisile kaasa annad?»

«Et sa peaksid oma lubadust ja kirjutaksid mulle iga
päev. Ja selle ka...» Neiu tõuseb varvastele ning puudu-
tab huultega Pauli nägu. Pimeduses ei satu nende esimene
suudlus küll mitte just sinna, kuhu oli mõeldud, kuid iga-
tahes on see kallimatest kallim aare, mis Paul nüüd
endaga pikale merereisile kaasa võtab.

*

Kella kahekümne neljaks olid laeva kolm praktikanti
õnnelikult linnast tagasi. Puudus vaid Kolja. «Kas ta tõesti
juba esimesel öhtul...?» muretsesid seltsimehed.

Ent asi polnud siiski nii hull. Hetkel, kui Kremli kellad üle kogu Nõukogudemaa südaöötundi kuulutasid, astus mereklaariks pandud «Raudrahu» maalekäigust väsinud sammul üles kursant Nikolai Siderov. Möödus hinge kinni pidades vahimehest ning laskus siis kahel käel trepi käsi- puudest kinni hoides meeskonna eluruumidesse. Mööda kitsast koridori oma kajuti ust otsides toetus ta vastu valgeks värvitud seina ainult käeseljaga.

«Kolja, kuhu sa, vemmal, nii kauaks jäid?» siunas Tõnu kajutikaaslast, kui Nikolai uksest sisse astus.

«Tead, missugune tore kamp meil koos oli! Oleksin võinud kas või hommikuni... Teised käisid peale, et sul on luba kõigest kahekümne neljani... Mine sadamasse! Nagu ma ise ei teaks... Eks, Tõnu?»

Siderov seisab keset kajutit, käed risti rinnal ning ootab Tõnult õigust.

«Tasem! Vahitüürimees viimati kuuleb...» hoiatab Tõnu ning piilub ukse vahelt koridori.

«Hea küll. Jään vait ja lähen magama,» haigutab Kolja raskelt ning hakkab riideid seljast maha koorima.

7

Soome laht, 26. aprillil

Anu!

Andis nuputada, enne kui esimese sõna paberile sain. Mitte sellepärast, et mu pea mõtetest lage oleks, vaid hoopis vastupidi. Ajus tekkis ummik nagu töölemineku-aegse trammi uksele. Kõik trügivad korraga välja ning tagajärg on see, et tükk aega ei pääse keegi platvormile. Nii ka minu mõtetega. Kavatsesin algul kirjutada: «Kallis Anu!» Selle praakisin aga kohe välja, sest meenus Sinu ema hoiatus. Samal põhjusel ei sobinud sõna «armas»... «Sõber» ei kõlba — tunnen su vastu enamat. Niisiis kirjutasingi lihtsalt «Anu»... Ka oma järgnevaid kirju kavatsen alustada samal kombel. Usu, et Sinu nime kolmes tähes peitub minu jaoks terve romaan, mille lehekülgi lappame vähemalt kuni meie kuldpulmadeni.

Age üldiselt ei valmista mulle mõtete paberile panemine mingeid raskusi. Eriti veel antud juhul, kui ma tean, et neid ridu loed kord Sina. Koolikirjandid kukkusid mul peaaegu alati viite peale. Ainult suulise vastamisega olin

mõnikord hädas. Nii et sulle alt tuleb mul sõna kergemini välja kui suust. Seepärast pole mul Sinule antud lubaduse täitmine mitte mõni raske kohustus, vaid lausa lõbu.

Tahaksin Sind nende kirjade vahendusel algavale reisile kaasa võtta. Lasta Sind minu silmade ja sulle kaudu näha seda, mida mina näen, kuulda minu kõrvadega.

Alustangi siis oma päriskirjaga. Kõigepealt ei sõitnud me välja eile hommikul, nagu ette teatasin, vaid hoopis õhtul. Viimasel hetkel toodi veel lisalasti ning selle laadimine ja kinnitamine võttis oma aja. Kui siis pärast lõunat loots pardale tuli, kirjutas vahitüürimees päevaraamatusse sadama viimased sissekanded: «Lasti ühtekokku 2700 tonni, täis punkrid. Värsket vett 458 tonni, meeskond 37 inimest, proviisi 60 päevaks.»

Kandejõu poolest oleks «Raudrahu» võinud rohkemgi kaupa peale võtta, aga last on kerge ja ruumid said täis. Autosid ja traktoreid on isegi tekkidel. Laadluukidel kastid mitmesuguste masinatega.

Kodusadama reidil kontrolliti veel magnetkompasside deviatsiooni (õigest meridiaanist kõrvalekaldumist) ning alles kell 20.32 anti masinatele täiskäik, kurss läände.

Kui laev reidilt lahkus, olin pakil pootsmanile ankrupeli mereklaariks panemise juures abiks ja seal mõtlesin, et kui see päev mulle nüüd eluksajaks meelde ei jää, siis pean oma mälule küll kahe välja panema. Sa kujuta ette! Kõik, mis ma praegusel hetkel soovida oskan, on täide läinud. Mind määrati praktikale laevanduse lipulaevale, kuhu eranditult kõik kursandid püüdsid pääseda. Sulle pole muidugi selge, miks on tung siia, «Raudrahule», nii suur. Esiteks on laev otse ellingutelt tulnud (maameeste keeles — nõela-silmast), teiseks on ta varustatud kõige ajakohasemate navigatsiooniparaatidega. Siin on väga mugavad eluruumid. Kuid kõik see pole peamine. Meil on ju peale «Raudrahu» veel palju suurepäraseid laevu. Ent ainult «Raudrahul» on kapteniks sotsialistliku töö kangelane Valter Voolaid, kellest Sinagi oled kindlasti kuulnud ja lugenud. Ühesõnaga — «Raudrahul» on, millest ja kellelt võib palju õppida. Ning see ongi peamine magnet, mis kursante siia tõmbab.

Ehkki olen juba üle kahe ööpäeva kapten Voolaiu alluvuses, pole ma teda veel lähedalt näinud. Esimesel õhtul vahetati mind trepivahist välja enne, kui kapten pardale tuli, ning täna olin kogu päev tüürimehele abiks kantse-

leitööde ja laeva väljavormistamise juures. Huvitav oleks näha, milline ta õige on. See oleks siis ka esimene töö-sangar, keda kohtan nii-öelda palgest palgesse.

Ka laeval läks mul paremini, kui lootsin. Mind määrati vanemtüürimehe vahti. Sel mehel on aastaid küll kõigest kaks või kolm enam kui minul, aga ta on juba kapteni järgmine mees laeval... Sümpaatne sell. Teeb mõnikord kurja näo pähe ning nõuab meestelt peaaegu võimatut korda ja puhtust. Aga ikkagi on mul hea meel, et just tema vahti sattusin. Ka temalt, sääraselt raudse enesedistsipliiniga mehelt, on mul palju õppida. Ning selleks ja ainult selleks ma «Raudrahu» olengi.

Veel on üks asi, millest alles täna, enne väljasõitu, teada sain. Meie reis läheb alles mõne aasta eest sõltumatuse saanud Togo vabariigi Lome sadamasse. Selle väikese Aafrika riigi põhjaosas olid möödunud talvel suured üleujutused. Vesi uhtus minema asulad ja külad. Tuhanded inimesed jäid ilma niihästi peavarjust kui ka muust, mis elamiseks vajalik. Taudid röövivad inimelusid. «Raudrahu» lastiks on peamiselt arstimid, jahu ja suhkur. Peale selle veel autod ning põllutöömashinad. See on Nõukogudemaa abi loodusõnnetuse läbi kannatada saanud noorele vabariigile. Nii et ka sina kui Nõukogude kodanik võid aafriklaste aadressil mõttes ütelda: «Palun, võtke vastu meie tagasihoidlik saadetis!» Muide, ega laevalast kaupa olegi just väike kogus, kuid sul on ju ometi takti- ja viisakusetunnet...

Enamik «Raudrahu» meeskonnast on noor rahvas. Nii palju kui praegu oskan ütelda — meeldiv pere. Ka minu kõige paremad sõbrad, kursusekaaslased Kolja, Tõnu ja Mamed, on siin. Mäletad, olen nendest poistest Sulle ennegi rääkinud.

Ainult üks asi paneb mind pisut mõtlema, teeb rahutuks. Õieti ütelda polegi see mure just väga väike. Nagu tead, on meri mulle verre läinud. See tähendab, et nii nagu ma oma isiklikku elu ei oska ette kujutada ilma Sinuta, niisama endastmõistetav tundub, et mu tulevane töökoht peab olema laeval. Selles pole ju midagi ebatavalist, et mees armastab niihästi naist kui ka oma tööd. Eks ole? Üks teist ei sega... Kuid lugu on nii, et Sinuga saime väljumiseelisel öhtul... Noh, tead isegi... Aga merelt on mul viimane sõna veel saamata. Nimelt pole ma seni ühtki tõsist tormi üle elanud. Aga võib olla, et mu organism ei kan-

nata üldse «valju ilma»? Jään merehaigeks... Paar südasuve sõitsin küll mõni kuu õppelaeval, kuid ühtki kõvemat tuult ei tulnud. Tunnen üht kursanti, kes merehaigusega kimpus oli ja seetõttu õpingud pooleli pidi jätma. Töötab nüüd laevanduse kontoris. Õnnetu mees!

Tean, et mitte koolis, vaid siin, «Raudrahul», mere ja taeva vahel, annan oma meremehe-lõpueksami. Ootan kõige suurema põnevusega oma esimest tormi. Soovin, et see varsti tuleks. Et hingepiin ja eksamipalavik juba ükskord seljataha jääksid!

Kell on varsti kakskümmend neli. Pole Sind näinud terve ööpäeva. Ja «Raudrahu» kannab mind kogu aeg kodulinast kaugemale. Käisin just praegu tekil. Ilm on sompus. Kevadised udulained ujuvad meile Balti merest vastu. Vasakust pardast virvendab Osmussaare plinktuli. Kaldakontuure pole näha. Laisk laine veereb ahtri poolt kaasa, kuid laeva kiirus on nii suur, et kerge käigutuul ikkagi otse vastu puhub. Mul hakkas pluusi väel jahe ja tulin tagasi kajutisse, kus on soe, valge ja vaikne. Siia kostab ainult peamootorite summutatud müra. Ookeanilaev võppub vaevaltmärgatavalt kruvilöökide rütmis. Lahtise illuminaatori taga pahisev vesi kutsub koisse (nii nimetatakse meil siin voodeid). Olen üksi. Mamed läks kõrvalkajutisse poistega juttu ajama. Minu esimene vaht algab kella neljast. Esimene vaht! Olen pisut kohevil selle pärast. Ei tea, kas saangi und silma. Head ööd Sulle, Anu! Kõik, mis Sa mulle kaasa andsid, on hästi tallele pandud. Veel kord head ööd!

Paul.

8

Praktikantide merevahid kukkusid nii välja, et poisid õhtul kella kaheksast kuni keskööni kõik vabad olid. Selle aja, kus ei toimunud mingit ülelaevalist koosolekut, õppust või muud erakordset, võis igamees oma äranägemise järgi veeta. Kolja ja Tõnu mängisid tavaliselt malet, lugesid või siis vaidlesid mõne raamatust leitud probleemi üle. Mamed unistas tekil, vahel oli sõpradele malekohtunikuks, harilikult aga magas, sest tema vahikord algas kella kahekümne neljast. Paul pidas Anule antud lubadust ja kirjutas. Ka seltsimehed teadsid, et Valkon sõnaga seotud oli, ning ei seganud teda.

Seal ta istub oma pisikeses kajutis, vasaku käe harali sõrmed juuksekahludes, paremas täitesulepea, mis paksu kirjabloki lehtedele ühtlasi, selgeltloetavaid ridu jätab.

... Nüüd siis, Anu, on mul seljataga esimene vahikord «Raudrahu» ning tunnen end laeval juba teenetega veteranina. Sa ei oska arvatagi, missuguse piduliku tundega ma öösel kella nelja ajal sillale tõusin. Astusin ju üle roolimaja läve laeva pühapaika. Pikk kitsas ruum põiki läbi kogu aluse. Öösiti on seal pime, sest lambid segaksid horisonti jälgimast. Ainult üksikud kompassikatte piludest väljaeksinud valgusekiired helgivad seintele kinnitatud aparaatide nikkelosadel. Laeva vööri poole suunatud roolimaja külg on rinna kõrguselt alates klaasist. Selle läbi vaatab vahitüürimees ette. Vahetevahel käib paar tuuri edasi-tagasi, vaatab jälle ja astub siis hetkeks kaardimajasse. Läheb üles peilsillale, sekundimõõtja käes. Loeb majakate plinkisid, peilib ning kannab pärast kaardile. Heidab pilgu vurrkompassi repiitorile või sumeda ilmaga lokaatori vaatepilusse. Vaikib.

Üldse on juhtsillal ilusa ilmaga tavaliselt säärane vaikus, et kajaka tiivalöögid sinna ära kostavad. Peamootorite kauge müdin, merevee tasane jutt ning tuulesosin — ka need kuuluvad vaikuse juurde. Harjub ära.

Süda kurgus, tõusin sillale ja asusin juhtpuldi taha. Öppelaeval «Vega» oli rooliratas ja käsiülekanne. Seal pidi mõnikord kogu käterammu mängu panema, et laeva kursil hoida. Aga siin — kaks lülitit, sina muudkui vajuta nupule ja elekter teeb muu töö ära. Ei käi lapselegi üle jõu.

Kuid algul ei läinud kursi hoidmine mitte kuidagi. «Raudrahu» muutus mu käes rahutuks — keeras oma vett lõhkua täävi kord vasakule, kord paremale nagu auto, millel on rooli taga purjus juht.

Oma esimese vahi ajal õppisin ma mitte ainult elektri-rooli iseärasusi tundma, vaid sain teada veel seda, et «Raudrahu» vanemtüürimees Edgar Pärdi oskab peale käsutamise ning korra nõudmise ka delikaatselt juhendada. Ta ei uhkusta oma teadmiste ja kogemustega, nagu mõni teine tema asemel teha võiks, vaid paneb sind ise enda juurest vigu otsima. Vaatas veidike aega mu mässamist, ja kui juba kartma hakkasin, et nüüd käratab teise mehe rooli juurde, lausus päris tasakesi: «Mis te ise arvate, Val-kon, miks laev teie sõna ei kuula?»

«Keeran vist liiga palju korruga...» vastasin kõheldes.
«Õigus... Ja teine asi — hilinete. Lasete laeva pööramisel inertsikätte saada.»

Oligi kõik.

Ta oleks võinud paariks minutiks ise rooli võtta ja demonstreerida ning pärast öelda: «Näete, mina saan otse peetud, aga teie muudkui seegate! Hooletu olete!»

Poole tunniga sai asi selgeks. Aga siis olin ka üle kere higine.

Kui vanemtüürimees ära nägi, et laev mu käes juba kuu-
lekaks muutus, lülitas ta sisse automaatroolija. See aparaat hoiab laeva täpsemini kursil kui kõige parem roolimees. Solvusingi pisut. Milleks inimesel säärast vaeva näha, kui sealsamas kõrval on mehhanism? Misjaoks on üldse vaja õppida roolima, kui automaat asja paremini ära ajab? Aga pärast sain teada, et iseroolija on ainult avamere-riistapuu. Sadamasse saabumise ja sadamast väljumise ajal, samuti kitsastel sõiduvetel ja kanalites peab ikkagi mees juhtpuldil taga olema. Ka raske tormiga. Tormiga... Kuid seni nagu kiuste tuul kogu aja magab. Lase mind oodata, teeb asja põnevamaks. Ilm on sombus. Laineseljad vaevalt liiguvad. Vahetevahel sahiseb vihma.

Kui valgeks läks, sain korralduse koristada rooli- ja kaardimaja ning sild. Pühkisin, pesin ja puhastasin kuni kella kaheksani. Vahepeal käskis vanemtüürimees mind ka majakaid peilida ning laeva asukoht välja arvestada. Püüdsin küll täpne olla, kuid vead tulid ikkagi sisse. Kontrollides koputas tüürimees sõrmega vastu lauda: «Nii ei saa, Valkon! Kaks korda kaks on ju neli, aga mitte viis, nagu teil välja tuleb.» Pärdi püüdis vanema mehe tõsist nägu pähe teha, kuid ta silmad naersid ja ütlesid: «Pole midagi! Olin oma esimeste peilingite puhul veelgi hullemini ähmi täis.»

Proovisin ka Rootsi ranniku raadiomajakaid kätte saada. Läks kah kuidagimoodi...

Minu päevakava on järgmine: kella neljast kaheksani sillal vahis. Siis vaba aeg kuni lõunani. Pärast lõunasööki kolm tundi tekil pootsmanni korralduses. Kella kuueteistkümnest kuni teise hommiku neljani jälle vaba aeg. Kuidas meil merel lõplikult kujuneb, seda ei tea veel, aga päeva viimased tunnid tahan igal juhul Sinuga veeta.

Mamed magab ülemises kois. On end kerra tõmmanud ning näib, nagu polekski lina all inimene, vaid suur pääste-

rõngas. Ainult tema öömust juuksetukk on ennast padjale unustanud.

Sillal valvab vahitüürimees ja madrused seisavad oma postidel. Mehaanik motoristidega on masinas. Küllap kõik teised on nagu Mamedki kois. Aga kus võib olla kapten? Teda pole ma senini kohanud. Räägitakse, et vanemtüürimehe vahis teda peaaegu kunagi ei näe. Pärdit usaldab. Teisi kontrollib aga iga tund. Vahel seisvat vahtide kaupa sillal. Laskvat toidugi üles tuua. Päeval mul roolimajasse asja pole — lihtsalt uudishimu pärast nagu ei sobi minna.

Just praegu anti laeval nautofoniga udusignaali. See kordub iga kahe minuti tagant. Ilm on nähtavasti paksuks läinud. Läbi kajuti avatud illuminaatori kostab kusagilt kaugelt vana auriku nõrk vile. Kindlasti mõni välismaalane — meil sihukesed enam ei sõida. «Raudrahu» toru ajab uduga säärast valju põrinat, et lööb õhu puruks.

Kahju, et praegu minu vaht ei ole, sest nüüd on sillal kindlasti kapten...

Sulgesin illuminaatori, et udusignaalid Mamedi und ei segaks. Juba ta liigutaski end ja ajas lina põrandale. Magab nüüd — vööst saadik alasti, tõmmu ja karvane nagu metslane. Räägib unes midagi oma keeli, millest mina tuhkagi aru ei saa. Muide, Mamed on... Mamed on Mamed... Tähendab — minu kõige parem sõber. Järgmises kirjas kirjutan temast pikemalt. Ja kui Tallinna tuleme, siis läheme ükskord kolmekesi koos jalutama. Saad näha, kui tore poiss ta on. Kuid juba tullaksegi teda vahti äratama.

Tusane ja unine Mamed ruttab välja. Tekilt kostis kesköö klaas. Kõikidel laevadel lüüakse iga nelja tunni tagant, vahivahetuse ajal, laevakellal neli paarislööki. Seda kutsetakse — kaheksa klaasi. Säärane väljendus on pärit veel tollest ajast, kui aega mõõdeti liivakellaga. Neid ajanäitajaid nimetati siis klaasideks. Liiv jooksis ühest klaasist teise kolmekümne minutiga, seega neljatunnise vahikorra jooksul kaheksa klaasitait.

Lähen magama. Kondid kerrasse koisse, ise hunnikusse otsa, nagu pootsman ütleb.

Ehkki «Raudrahu» praegu keset Balti merd Gotlandi kallaste läheduses sõidab, pole Sina minust põrmugi kaugemale jäänud. Tarvitseb vaid silmad sulgeda, ning siin Sa oledki.

Niisiis homseni!

Paul.

Warnemünde reid, 28. aprillil

Anu, eile lubasin jutustada Sulle oma parimast sõbrast Mamedist. Kohtusin temaga esmakordselt nelja aasta eest. See oli hilissügisel, kui me Tallinna Merekooli saabusime, igamehel oma pisike pamp käe otsas ja pea valmis vastu võtma kõike, mida pakutakse. Märkasin kohe väikest tõmnut poissi, kelle juuksed olid mustad ja keerdukasvanud, nagu poleks nad eluaeg kammi näinud. Vene keelt rääkis kuidagi järsult, mingi võõra aktsendiga. See oligi Mamed Muhamedinov.

Ühiselamus sattus Mamed mulle voodinaabriks. Oli vaikne poiss. Tüli polnud temast kellelegi. Täitis kõik komandandi korraldused, tundideks ettevalmistumise ajal küürutas raamatute taga, vabadel hetkedel istus voodi ääres toolil ning põrnitses põrandat. Klassis oli oma käitumisega kõigile eeskujuks. Aga ikkagi oli ta rohkem kolme- kui neljamees.

Tal oli lihtsalt liiga vähe elu sees. Öhtuti linnas ei käinud, kellegagi ei seltsinud. Näis, et on tuim ja ükskõikne inimene.

Möödus kuu, kaks. Mamed jäi endiseks. Ei võtnud osa suusaretkedest ega isetegevusringide tööst. Kedaigi oma hinge lähedale ei lasknud. Õppimisega läks endiselt. Viisi tema vihikud ei näinud. Teised poisid hakkasid teda tasapisi endast halvemaks pidama. Ahvisid järele, kuidas Mamed külmaga käsi varrukais hoiab, ning panid talle hüüdnimeks «Must».

Mamed talus kõike, ilma et oleks sõnagi lausunud. Ainult tema tumedate kulmude alt vaatavad süsimustad silmad olid vahel valu täis nagu ära piinatud loomal.

Siis ühel ööl kuulsin, kuidas Mamed kõrvalkois nutta tihkus. Tasa ja endamisi nagu metsa eksinud laps, kes teab, et teda ei kuulda ning et keegi talle appi tulla ei saa. Murtisin pead, mis sel lõunamaalt tulnud poisil viga võiks olla, kuid kuhugi välja ei jõudnud.

Järgmisel hommikul hakkas üks meie kursuse poiss pesemisruumis Mamedit sõnadega pilduma: «Mis sa, Must, muidu riigi seepi raiskad — niikuinii su lõust valgemaks ei lähe...»

Mul hakkas Mamedist kahju. Kohe mitme kandi pealt.

Esiteks tundsin, et see poiss on mulle kuidagi lähedane. Ka temale ei saanud kirju, nagu mindki keegi meeles ei pidanud. Mamed meenutas puult rebitud närbutavat lehte. Olin minagi kunagi tundnud, nagu oleksin suurim kannataja maamunal. Teiseks polnud Mamed füüsiliselt kuigi tugev. Võis küll mõnikord kerge ja kiire olla nagu vilgas metsloom, ent temas puudus see «toores jõud». Minu rusikad olid aga juba jõudnud üle kooli kuulsaks saada. Poksiringis pidid isegi treenerite käe alt läbikäinud vanemate kursuste poisid end tõsiselt kokku võtma, et minust jagu saada. Selles me erinesime. Kuid mulle tundub, et säärane vahe pigemini lähendas meid teineteisele.

Mamedi seekordne tögaja juhtus olema Tõnu Rist, kellest hiljem minu hea sõber sai. Nagu eelmises kirjas mainisin, viibib ka tema praegu «Raudrahul». Käratasin Tõnu vait, võtsin tal tükast kinni ning viisin ta kõrvalruumi. Tegin selgeks, et Mamed on kaugelt lõunast, et Mamedil pole kerge siinse ümbruse ja oludega kohaneda ning et eriti meie, eestlased, kes me õieti siin nagu pererahvas oleme, peame tema vastu sõprust ja külalislahkust üles näitama.

Tõnu sai asjast aru. Jäi mõtlema. Meie juttu juhtus pealt kuulama venelane Nikolai Siderov. See pani ette Mamed šefluse alla võtta. Aga kuidas? Mis teed kaudu talle läheneda? See jäi meil esialgu lahendamata.

Ent veel samal õhtul tuli Mamed, istus mu voodi servale ning rääkis kõik südame pealt ära. Tema lugu polegi väga lihtne ega ka kuigi keeruline.

Mamed on rahvuselt lesgiin. Tema sünnikoht asub Aserbaidžaanis ja Gruusia piiri lähedal mägedes. Vanasti olnud see rahvas väga tugev ja sõjakas. Viljakates jõeorgudes elavad inimesed olnud nende pärast alatiseks hirmus. Lesgiinide hulljulged ratsanikud langenud tormi-iilidena mööda mäejärsakuid alla, riisunud külasid ja asulaid. Mehed tapetud viimseni, naised viidud orjadeks. Kunagi olnud koguni pool praegust Gruusiat nende valduses.

Mamedi isa saanud jahikäigul teadmata kust tulnud lasu läbi surma. Poisi kasvatas üles vanaisa, kes kahtlustas oma poja mõrvas üht grusiinlast. Ta võttis pojapojalt töotuse, et see kunagi oma isa mõrtsukale kätte maksaks. Vanaisa külvatas poisi hinge vaenu kõigi teiste rahvuste vastu. Kujutas kunagisi röövretki, tapmisi ja riisumisi kui lesgiini rahvuse õitsenguaga. Praegust korda aga halvustas.

Enne kooli oli ka Mamed veendunud selles, et temast saab kord suur mägisuguharu pealik, kelle ratsanike ees orgudes elavad inimesed põlvili langevad. Läheb ja tapab kõik, kes on julgenud tema kunagiste esiisade poolt asustatud aladele tulla. Ka naise röövib ta endale. Seob hobuse selga ning viib üles mägedesse, kus tüdruk mõni päev silmavett valab, kuid viimaks teda armastama hakkab. Oma isa mõrtsuka pea aga paneb koduvärava posti otsa — hirmsaks hoiatuseks kõigile.

Poiss ei saanud aru, et need ei olnud tema enda plaanid, vaid ligemale saja-aastase vanaisa mõtted, mis see oma pojapoja pähe oli istutanud.

Mida Mamed tookord veel ei mõistnud, sai talle selgeks siis, kui ta orus asuvasse kooli läks. Koolis nägi ta, et gruusia, vene, aserbaidžaaani ja teistest rahvustest lapsed on toredad kambajõmmid. Nende pead ei olnud hoopiski täis röövliromantikast. Nad õppisid, sportisid ja mõnikord muidugi tegid ka koolipoisivempe. Nad polnud kunagi kuulnud sellest, et üks tohiks riisuda teist või et üks rahvus võiks pidada end teisest paremaks.

Aeg ei püsinud paigal. Mamed hakkas lapseest välja jõudma. Tema kodu ja kooli vahele tekkis ületamatu kuristik. Mamedile sai iga päevaga ikka selgemaks, et vanaisa vaated, arusaamad ja moraal olid ajast ja arust. Kuid seda otse välja ütelda oleks tähendanud perekonnapeaga vastamisi minna.

Mamed põgenes. Jooksis salaja kodust minema. Läks Bakuusse. Sõitis aasta Kaspia õlitankil madrusena. Kohtus tüürimehega, kes oli Tallinnas merekoolis käinud. Too rääkis sellest Balti mere ääres asuvast linnast ja sadamast palju huvitavat. Seal elavat väga töökas ja lahke põhjamaine rahvas, eestlased. Nende pealinn olevat üksainus keskajast pärinev muuseum. Jalutad Tallinnas ning unustad hoopis, et aastanumber pole enam üks tuhat, vaid juba varsti kaks korda rohkem. Ja millised tütarlapsed! Heledapäised ja pikakasvulised . . .

Ja Mamed otsustas astuda Tallinna Merekooli.

Kuid siin võtsid teda vastu uduhägused lagendikud ja kurvad sügisesed metsasalud. Soomännid ja vaevakased hoidsid end kartlikult maad ligi, pilvepiir ulatus alla kuni puude ladvuni. Kõik nõretas vihmast. Ja kui paistiski mõnikord päike, siis käis see madalalt. Ei andnud õiget valgust ega soojust. Enamasti aga sadas. Mitte säärast särtsakat

hoovihma nagu lõunas, vaid udutas päevade, mõnikord nädalate kaupa peent, tolmeent vihmatihku. Kogu Tallinn uppus udusompa. Taevas oli madal — rõhus oma tohutu raskusega lõunamaise rõõmsa loodusega harjunud noormehe õlgadele.

Kogu selle igavuse taustal terendasid Mamedi mälestustes sünnikoha mäed ja alati kirgas taevas.

Mamed oleks võib-olla juba ammu lõunasse tagasi läinud, et edasi õppida Odessas või Bakuus, kui mitte... Kui mitte poleks kartnud ilmuda oma vanaisa palge ette, kellele oli lapsepõlves andnud töötuse tappa... Tappa inimene... Sa kujuta ette, Anu, veel mõne aasta eest pidas Mamed seda vannet pühaks!

Seda kõike jutustas Mamed mulle tol ammusel õhtul. Mina rääkisin talle meie suve ilust, valgetest öödest. Maa-lisin pilte Eesti ajaloost.

Mamed kuulas ja tema silmad muutusid üha tähelepanelikumaks. Tuim ilme kadus poisilt. Ta hakkas mulle ikka rohkem meeldima. Võtsin kokku kogu oma veenmisjõu, et teda moraalselt jalule aidata. Tegin talle selgeks, et oleme ta sõbrad ja seltsimehed, kes teda endale kambameheks tahaksid saada.

Pärast seda südamepuistamist hakkaski Mamedile elu sisse tulema. Ei võtnud palju aega, kui ta oli juba võimlemissaalis rööbaspuudel esimene trikimees. Tema tumedad silmad hakkasid kõnelemisel särama, käed tükkisid sõnadele appi. Tardunud kestast koorus välja temperamentne Kaukaasia mägilaste järeltulija, kes oli lõplikult otsustanud oma sünnikoha kõrgendikud merelagendikkude vastu vahetada. Kevadeks polnud ta enam kolmemees, vaid ülekaal kippus neliade ja viite poole. Päris mitu poissi, kes sügisel Mamedile ülalt alla vaatasid, läksid nüüd tema käest küsima, kuidas sellest või teisest ülesandest jagu saada. Talle tekkis üha enam sõpru.

Õppelaeval oli Mamed juba kõikjal esimene. Esimene bramraal, esimene signalisatsioon, esimene kergejõustikuvõistlustel. Mamed, Nikolai, Tõnu ja mina oleme nüüd nagu neli venda.

Niipalju Mamedist. Tõnust ja Koljast järgmises kirjas.

Juba lõunast saadik seisame ankrus Warnemünde reidil. Ootame masinate tagavaraosi, mida Rostocki laevatehased siia vastu olid lubanud saata. Meie «Raudrahu» kiil pandi maha ju seal. Sakslastest laevaehitajad on nagu hoolitse-

jad vanemad, kes oma kaugele reisile minevale pojale kohvri kaasa pakivad.

Lainetust pole. Laev on liikumatu nagu surnu. Ainult tema ümmargustest pardaillumiinaatoritest kiirgav valgus kõneleb elust. Maalt vilguvad vastu tuhanded tulesilmad. See on sõbralik valgus. Seal elavad ja töötavad meie seltsimehed.

Aga Sa tead ju aialoost, Anu, et parkümmend aastat tagasi, kui Hitler Nõukogude Liitu alla kugistada tahtis, marssisid ka selle ranna mehed koos teiste sakslastega üle meie piiride... Nüüd on nad meie sõbrad ja liitlased. Täpselt nagu mina ja Sina, tahavad nemadki kord kommunismi jõuda. Millest neil suhteliselt nii lühikese ajaga säärane täispööre?

Arvan, et põhiliselt tahaks iga inimene olla teisele sõber ja seltsimees. Ütlen «inimene»... Aga kui see inimlikkus propagandamürgis ära lahustada, siis võib selle alt veel saagiahne loomgi välja kooruda. Seepärast peame hoolitsema, et inimeses pääseks võimule ainult Inimene, et temas peituv kiskja kaugemale ja kaugemale taganeks. Ja aialoost teame, et kui riigi etteotsa satub säärane, kelles elajas on inimese ära kägistanud, siis võib ta Hitleri kombel kogu rahva hukatuse äärele viia.

Näed, Anu, olen isegi Läänemaade aialoo ja poliitikaga pisut kursis. Muide, see pole minu enda teene. Meil on merekoolis üks täitsa õpetaja, kes selle asja poistele päris peeneks mälus.

Või võtame Mamedi. Poleks ta kooli läinud ja ise oma peaga mõtlema hakanud, oleks temast võinud saada tont teab mis. Eniisade verejanu ehk olekski poisis viimaks võimu enda kätte haaranud.

Ära pahanda, Anu, et pisut poliitikat ajan. Säärased mõtted poevad pähe nagu iseenesest, kui vaadata neid maalt paistvaid tulesid.

Mis sa arvad, kui kaugel ma Sinust praegu olen? «Raudrahu» päevik näitab, et sõidetud on juba 542,4 meremiili, s. o. peaaegu tuhat kilomeetrit. Ent kaugustel pole minu ja Sinu vahekorra suhtes üldse sõnaõigust. Mida kauem meie iahusolek kestab, seda kirkamalt paistab kuu, kui tagasi tulen, seda heledamalt sirendavad tähed Toompea kohal, seda suurema januga otsin Su silmist endist pilku.

Head ööd, Anu!

Paul.

Samal ajal kui kursant Paul Valkon oma tütarlapsel kirja kirjutas, vahetevahel sullepea otsa suhu pistis ning jälle sõnu paberile lükkis, arutati kaptenikajutis hoopis aktuaalsemaid küsimusi.

Kapten Voolaid oli vahimadrusega vanemtüürimehele sõna saatnud ja teda enda poole palunud tulla. Pisut põksuva südamega koputas Pärdi oma ülemuse kajuti uksele. Tavaliselt polnud vanamehel kombeks sel kellaajal...

Laevajuht istus kirjutuslaua taga ja uuris läbi ninaotsale vajunud prillide mingit joonist. Tüürimehe sisenedes pani paberid kõrvale, võttis silmaklaasid sangapidi kätte ning jäi Pärdile otsa vaatama.

«Teie käskisite, mina tuln — ons midagi lahti või?» küsis vanemtüürimehe noorusvärsk pilk. Tema suu aga vaikus.

Kapten osutas toolile: «Istuge, Pärdi!»

Tüürimees istus, selg sirge, peopesad põlvedel.

«Tahtsin teiega ühe asja üle nõu pidada.» lausus laevajuht aeglaselt. Korts kapteni kulmude vahel kõneles sellest, et vana millegagi rahul polnud.

«Unustasin ma Tallinnas midagi tegemata? Kusagil korralagedus? Päeviku sissekanded ebaõiged?» ristlesid Pärdi peas edasi-tagasi mõtted. Kuid tüürimehe süda oli puhas nagu alati. Ent toon, millega kapten «nõupidamisest» rääkis, tegi rahutuks. Pärdi ei sõitnud Voolaiuga esimest päeva. Teadis, et selle kapteni laitus seisab kulmukortsutamises, kiitus ainult vaikimises ja sõbralikus pilgus.

«Hommikul saame vintsimootorid kätte, liivame ankru ja varsti oleme Põhjameres. Kaugel see Inglise kanal ja Atland sealt enam on. Kevad ka käega katsuda — ülehomme esimene mai... Paistab, et peab ilusaid ilmu...» Kapten kõigutas prille sangapidi näpu vahel ja mõtles millegi üle. Tema häälest kostis juba pisut vanaduse roosteringinat. Laevajuhi hallisegused juuksed olid koduselt korratud. Merepintsaku kulunud varrukaotsad ning luitunud kardpaelad ei sisendanud hirmu. Kuid ikkagi...

Tüürimees ei osanud sellise sissejuhatuse peale midagi ütelda. Ootas, mis edasi tuleb.

«Kuidas te, vanemtüürimees, laeva välisvärviga rahul olete?» pani kapten otsese küsimusega oma jutule punkti otsa.

Teadmatusekoorem Pärdi südamel muutus pisut kergemaks. Siis sinnapoole... Nojah, siin pole tegemist otseselt meeskonna hooletusega, vaid... Ja pole see ka vanemtüürimehe süü, et laeva väliskorpusele ehitamise ajal suurik panemata jäi.

«Mõnest kohast jah on rooste hakanud värvist läbi lööma.»

«Praegu mõnest kohast, aga kui kaks korda üle Atlandi oleme käinud ja tagasi Tallinna jõuame, missugune meie «Raudrahu» siis välja näeb?» Kapten heitis prillid tagantkätt lauale ning jäi oma abile nõudlikul pilgul otsa vaatama.

Pärdi selg nõksatas veelgi sirgemaks. Tema püstjuuksed seisid nagu sõduririvid enne paraadmarsi algust. Selles siis see asi oligi! Muidugi polnud küsimuse all tühine pisiasi. Algul lööb rooste läbi väikeste täppidena, siis juba tekivad laigud, milledest soolane merevesi punakate nõredena alla hakkab valguma. Lõpuks näevad kogu laeva korpus ja pealehitused välja nagu kirju lehma kere. Häbiiks kõigepealt vanemtüürimehele ning lõpuks kogu laevaperele. Ja miski ei aita! Värvu teda pealt kuupalju tahes — mõne aja pärast sama laul...

«Mis me nüüd enam ikka muud saame teha, kui pintsel-dame rooste üle... Ehitamise ajal oleks pidanud...» Pärdi hääles on varjatud endaõigustamine ja süü kellegi teise kaela ajamine.

Kapten aga ei väljenda oma mõtteid pooltoonides. «Muidugi oleks pidanud juba ehitamise ajal raua terasharjadega läikima lööma ja siis kolm korda suurikut alla panema. Kui Rostocki garantiiremonti läheme, ma neile ütlen... Nii kõvasti, et aru alt üles ehmatab. Seal on süüd niihästi sakslastel kui ka meie registrimeestel, kes kontrollivad. Mis see siis on? Laeva tegid hea, aparaadid — paremaid ära taha, aga värvida polnud enam aega...»

«Teada need meie mehed... Tahavad head vahekorda pidada ja siis, kui tähtajad peale pressivad, annavadki järele,» püüdis Pärdi asjast aru saada.

«Ja nende hea vahekorra pärast sina siis nüüd vastuta! Aga kas minul ja teil püsib laevandusega hea vahekord, kui meie kätte usaldatud laev mõne kuuga roostekastiks muutub?» ägestus kapten. «Nemad hoiavad head vahekorda... Kardavad üksteist solvata... Olgu mul nii hea sõber kui tahes... Lähedasele inimesele ju öeldakse ometi

ennemini tõtt kui võnnuvõõrale. Alasti ja ilustamata... Õige sõber pahaks ei pane... Aga ma pole sind selleks siia kutsunud, et jutlust pidada või kedagi kolmandat kritiseerida. Meil on nimelt vaja täna-homme nende viga ära parandada. Siunata jõuame alati.» Vana meremees haarab tooli käetugedest, nagu tahaks ta iga hetk püsti tõusta ja kellelegi kallale karata. «Ühesõnaga — kogu vana värvirämps korpusest, sillaehitustelt, mastidelt ja poomidelt maha kraapida, terasharjadega pind puhtaks ning suurik alla! Siis kattevärv...»

Tüürimees mõistis. See oli tohutu töö. «Raudrahal» tuleb välispinda oma kolm tuhat ruutmeetrit... Vahis on aga korruga kõigest kaks madrust, nendestki sageli üks roolis. Kuid ära teha oleks küll tarvis. Laeva korrashoiu seisukohalt on see hädavajalik. Sest siin pole küsimus ainult aluse ilus, vaid ka eas. Hoiad sa laeva kas või ühe aasta ettenähtust kauem käigus, loeb see riigile tuhandeid, võibolla isegi miljoneid.

«Noh, öelge midagi, Pärdis! Käib üle jõu, mis?» kiirustab kapten, kellele tundub, et vanemtüürimehe vaikimine juba liiga pikale venib.

«Normaalse tööritmi juures muidugi, aga kui...»

«Aga?» julgustab laevajuht edasi rääkima.

«Kutsun õige komsomoli kokku ja küsin neilt,» paneb vanemtüürimees ette.

Kapteni silmis süttib rahulolusäde.

«Hea küll, Pärdis. Homme on pühapäev, ongi paras aeg poistega pisut aru pidada. Just säärast vastust ma teilt ootasingi.»

Vanemtüürimees on kapteni varjatud kiituse üle õnnelik. Söandab isegi laevajuhi poolt suunatud jutuhoonest pisut kõrvale kalduda.

«Seltsimees kapten, teie sõitsite omal ajal... kapitalistide laevadel... Kuidas seal kord oli? Puhtus, distsipliin ja üldse...?»

«Väga hea, paremat ei oska soovida,» vastas kapten kõhklematult.

«Kuidas nii? Mõtlesin, et...» üllatus noor tüürimees.

«Mõtlesite, et kogu aeg muudkui üks töötüli teise selga, tapmine, tagaajamine, mäss ja vastuhakkamine...? Ulgumine ja hammaste kiristamine...? Muidugi sai vahel ka streigitud, kuid kõht nõudis oma osa... Iga mehe kohta, kes laeval seilas, leidis maal kolm kohaootajat. See tead-

mine rippus kogu aeg sul pea kohal nagu löögivalmis kirves. Sundis tagant, pani mehed peremehe tööd ja distsipliini armastama. Tegi kõige tõrksamadki taltsaks. Minge esimeses sadamas ükskõik millise välislaeva pardale ja vaadake ise — ei jää nad meie omadest korra poolest maha midagi.»

«Sellest peaksid kuulma meie komsolid,» lausus vanemtüürimees vaikselt ja tõsis.

«Hea küll, Pärdis! Rääkige komsorgiga läbi, valmistage koosolek ette! Veel üks asi — kuidas praktikandid on? Olete poistega rahul?»

«Seni pole mul nende kohta midagi halba ütelda,» vastas vanemtüürimees siiralt.

«Tubli, tubli . . . Ärge nendega eriti liberaalitsege. Pidage silm peal. Nõudke pigem rohkem kui teistel. Neist peavad ju kunagi tüürimehed ja kaptenid saama.» Laevajuht võttis lauvalt prillid, kõigutas neid jälle näpu vahel ning vaatas nikkelkestaga raamitud laevakella, mis puudus vaid mõni minut kahekümne neljast. Vanemtüürimehele oli see märgiks, et ülemusel midagi erilist enam ütelda polnud ja et minna võib.

Pärast Pärdis lahkumist süütas kapten sigareti ja läks üles paaditeki. Vaatas helendavaid kaldatulesid ning tõrvmusta vett, mis laisalt vastu ankrus seisva laeva parast loksus. Kuulas, kuidas vahimadrus müdinal üles pakile jooksis ja seal vahetussignaali andis. Sillalt kostis valvekorda üleandva kolmanda ja vahti asuva teise tüürimehe kõnelus: «Näete, koordinaadid on siin . . . Vasak ankur, ketti viis sekli sees. Triivi pole märganud.»

«Ilus, sul aeg puhkama minna. Küllap vaatan, et laev kohal seisab» Tasast laulunurru ümiseses laskus kolmas tüürimees sillalt alla.

«Puha vananaiste lora ja nõukogude kasvatust mustav laim, et paljud tänapäeva noored olla niisugused ja naasugused» mõtles laevajuht peaaegu kuuldavalt. «Lõngused . . . üksikud jah, kuid igal juhul «Raudrahul» neid pole. Igäühe neist, kes siin laeval teenib, oleksin nõus endale pojaks võtma.»

Vana meremees viskas näppusid kõrvetama kippuva sigaretiotsa vihaselt üle parda ning läks rahuliku südamega kajutisse puhkama.

Kieli kanal, 29. aprillil

Anu, viimases kirjas kirjutasin Sulle, et meie vahel on juba ligemale tuhat kilomeetrit merd. Kuid nüüd tuleb lisaks veel midagi, mis meid lahutab — aeg... Nimelt lükati möödunud ööl laeva kellad kolm vahti järgemööda iga kord kakskümmend minutit tagasi ning nüüd on minu aeg Sinu omast tervelt tunni võrra järel. Sest «Raudrahu» kibutab ju ühtesoodu läänekursiga päikese eest ära, kellad aga tiksuvad ikka Moskva meridiaani järgi. Ometi peavad kellaosutid keskpäeval igal pool enam-vähem püsti seisma. Niisiis tuleb ajanäitajal vahetevahel päikest kaasa oodata. Muidu kukuks varsti välja, et kella järgi lõuna, taevas aga sätib alles koitu.

Kuid kõige tähtsam sündmus polnud täna hoopiski mitte kellade reguleerimine. Millest kõnelda maksab, on see, et pidasime maha ühe korraliku kom-somolikoosoleku. Päevakorras oli üksainus punkt — laeva korrashoid. Muide, kõik «Raudrahu» noored — neid on umbes üheksakümmend protsenti laevaperest — on kommunistlikud noored.

Tuleb nii välja, et laevaehitajad on meid pisut alt vedanud. Nimelt pole «Raudrahu» korpusele ega tekiehitustele tilkagi roostevastast värvi peale pandud. Kes selles süüdi on, pole veel selge, kuid viga on vaja ära parandada. See on suur hunnik tööd. Sa kujuta ette — laeva värvi

all olev pealveepind teeb ühtekokku välja ligemale kolmandik hektarit. See lahmakas on vaja viie sentimeetri laiuste kraapraudadega vanast värvist ja roostest puhastada, siis terasharjadega läikima lüüa ning kolm korda roostevastase ja pärast seda hariliku värviga katta. Sealjuures pole tegu tasapinnaga, vaid kumeruste, nurkade ning paliude muude raskelt ligipääsetavate kohtadega. Kogu selleks tööks kulub umbes kaks tuhat kilogrammi värvi. Peale kõige muu ei ole tegemist kindla maaga, vaid pidevalt õõtsuva laevaga, kus iga tööriist olgu nõoriga randme külge kinnitatud, värvipott sangapidi talasi alla soritud. Tormise ilmaga värvida ei saa, siis uputab vett üle, endastmõistetavalt ka mitte vihmaga. Kuid merel on vaja ära teha tekiheitused, Aafrika sadamates väliskorpus ja mastid. Enne Tallinna jõudmist peab kõik lõpetatud olema.

Arutasime seda asia ja leidsime, et vahimehed normaalse tööajaga sellega kuidagi toime ei tule. Ei oska nüüd enam öelda, kes just see esimene oli, sest mitu meest hakkasid kooris hüüdma (koosolek läks meil pisut kärarikkaks): «Vaia pubkeajast lisa võtta!» Merel polevat kellelgi naisilapsi, pruute ega muud säärast, mis vabavahile käpa peale paneb. Lõpptulemuseks jäi, et igaüks meist lubas reisi kestel kuuskümmend tundi «sisemiste ressursside» arvel rohkem teha, kui ametlik tööaeg ette näeb.

Mina ja Kolia olime selle vastu, et üldse mingit tunnimäära nimetada, sest üks igamees tee nii, nagu iaksu on. Aga seda võib olla ühel rohkem, teisel vähem... Meie ettepanek siiski läbi ei läinud ning pootsmanile tehti kohustuseks igaühe tunnid kirja panna.

Ka kapten oli koosolekule kutsutud. Täna nägin teda esimest korda lähedalt. Käsiksid Sa praegu kirjeldada tema välimust, mina ei oskaks. Läksin vist pisut ähmi täis. Istusin peaaegu kapteni kõrval ning ebaviisakas oleks olnud kogu aeg teda silmitseda.

Märkasin vaid, et kapten Voolaid on pikk mees. Tal on väikestest kortsudest ümbritsetud sõbraliku vaatega silmad. Mehed räägivad, et tavaliselt kapten merel oma kuld-fähte ei kandvat, kuid koosolekul oli tal see rinnas.

Mõelda, et Voolaid juhtis laevu juba enne, kui mind ja Sind üldse selle maailma kodanike nimekirja võeti. Sõitis purjekail, mis ainult tuule abil liikusid. Nüüd on purjed vaid õppelaevadel, needki ainult mootorile abiks. Selleks,

et merekooli kursandid niisuguste muuseumieksponaati-dega nende kunagises keskkonnas tutvusid.

Kapten Voolaiu eluaeg on kestnud puhtpurjekatest kuni aatomilaevadeni. Jõudis juba kapitalistlikus Eestis laevajuhi ning hiljem, nõukogude korra ajal, sotsialistliku töö kangelaseni. Harukordne elutee! Eks ole, Anu? Ja selle mehega istusin mina koosolekul peaaegu kõrvuti! (Ainult vanemmehaanik oli talle veel lähemal.) See mees on minu otsene ülemus. Mind saadeti tema juurde õppima. Ütle, et mul pole vedanud! Lähen näiteks kas või kümne aasta pärast ükskõik millise laevanduse kaadriosakonda ennast tööle vormistama ja küsitakse: «Kus te oma praktika-aastad sõitsite?» Vastan hooletult: «Kes neid laevu kõiki nüüd enam mäletab, aga hea tüki aega seilasin mootorlaeval «Raudrahu» Aafrika vahet, teate küll — sellesamaga, kus tol ajal oli kapteniks sotsialistliku töö kangelane Valter Voolaid...»

«Aa!» üllatuvad kaadriinimesed. «Või koguni Voolaiu enda juures õppisite... No siis... Palun, võtke istet! Kohe teeme paberid korda...»

Näed, Anu. Su Paul pole fantaasiastki päris lage.

Sel ajal, kui kommunistlikud noored asja arutasid, ei lausunud kapten ühtki sõna. Ainult istus ja kuulas. Lõpuks, kui kõik oli räägitud ja protokollid pandud, tõusis püsti ning tänas mehi vastuvõetud otsuse eest. Avaldas lootust, et mehesõnale järgnevad meheteod.

Arvasin seniajani, et tal on vägev kaptenibass, säärane, mis tormi ja laine tummaks võtab. Aga nüüd, kui rääkima hakkas, pettusingi pisut... Samasugune vaikne mõttepausidega kõne nagu meie navigatsiooniõpetajal. Igal juhul oraatorit temast ei ole. Hakkasin mõtlema ja leidsin, et just sellepärast austan teda nüüd veelgi rohkem. Miks? Väga lihtsalt. Selge, et Voolaid pole «koosolekute mees», vaid kuldtäht on tulnud talle ainult läbi soolase higi ja läbi veelgi soolasema ookeanivee.

Räägitakse, et meie kapten olevat, kui vaja, hulljulge, pisut tormakaski. Tema päästelaevade-päevilt kõneldakse lausa legende. Üldtuntud on ammune «Liina» lugu. Olugi et avarist kogu täiega hukka läks, tegi Voolaid selle päästmiseks kõik, mis inimese võimuses seisab, ja hea tüki enamgi.

Nojah, läksin kursist veidi kõrvale. Koosolekul rääkis kapten veel endisaegsest kupjakorrast ning tal oli väga

hea meel meie teadlikkusest. «Teie pole lihtsalt uus põlvkond inimesi meie maakeral, vaid kommunismikantsi esimesed vallutajad! Ning minule on osaks saanud au teid selleks rünnakuks stardivalmis seada.» Just nii ta ütles ja meie plaksutasime. Kohe kõigest südamest, sest see kukkus vanamehel nii toredasti välja.

Oleksime tahtnud kaptenit veelgi kuulata, kuid tema kõne katkestas vahitüürimees, kes tuli ja teatas, et saabub Kieli kanali loots.

Ning praegu, hilisõhtul, sõidab «Raudrahu» Jüüti poolsaare kaelast läbisüvendatud faarvaatril. Nagu ma lüüsi kaisillutisse laotud kivist kirjas nägin, on selle sõidutee ametlik nimi õieti «Keiser Wilhelmi kanal», kuid nii seda keegi ei kutsu. Kanal on ligemale sada kilomeetrit pikk. Sõita lubatakse kõigest kaheksasõlmelise kiirusega. Pootsman rääkis, et seisakutega kokku võtvat läbisõit oma kümme tundi. Nii et hommikuks peaksime juba Põhjameres olema.

Pimedas suurt midagi ei näe. Üksainus tulede, lüüside, sildade ja laevade räga. Kõik sumiseb, liigub ja möirgab. Merevaikusest tulnud meestele on see ebaharilik ja mõjub isegi pisut närviinididele. Oleme kuidagi kohevil. Võib-olla tundub see ainult minule nii? Sest näen õieti esimest korda välissadamat ja võõramaalasi. Läänesakslased veel pealekauba. Aga kui ma Sulle õigust ütlen, siis on nad pealtnäha päris harilikud kahejalgsed. Üks tõsine, teine naerata, kolmas näeb välja, otsekui oleks ta lusikatäie äädikat alla neelanud. Nagu meilgi.

Lootsil on omad roolimehed kaasas. Mul tuleb vist kogu vaht koos pootsmaniga pakil ankru juures seista.

Kell on aga alles kakskümmend kolm. Vahi alguseni on veel viis pikka tundi. Lubasin Sulle jutustada Koliast ja Tõnust. Püüan antud sõna välja osta. Jah, Kolja ja Tõnu... Tõnu ja Kolja... Kõigepealt on nad mõlemad malehaiged. Nagu hetke leiavad, kohe kajutisse jätkama või otsast pihta. Vahel löövad välkpartii viie minutiga, aga teinekord kestab lahing terve vabavahi ning aega jääb napikski. Kolja on kooli tšempion, Tõnu kutsub ta oma treeneriks. Niipea aga, kui meister komistab, on treeneri võit. Seega käib kõrvalkajutis lakkamatu võitlus — kes keda?

Kõigi maailma suurmeistrite nimed on neil peas. Ja mitte ainult nimed. Küsi Kerese sünnipäeva, Fischeri vii-

mastest tujudest või Tali õppeedukusest — kõike nad teavad, rääkimata malekuulsuste mängustiilist.

Peale selle ruudulise tõve on neil muidki ühtelangevaid jooni. Loevad palju. Eriti huvitatud on nad vene klassikutest. Puškinit uurivad üheskoos. Kirjutavad ka ise värsse ning kritiseerivad teineteise töid. Pea asub neil mõlemal õigel kohal. Ka allpool õlgu asetsevate ihuliikmete poolest on nad terved ja tugevad poisid. Mõlemal üks ja sama siht — diplomini välja jõuda, et siis mitte enam tunda end riigi kulu ja kirjadega elava kursandina, vaid elu täieõigusliku peremehena. Muide, see viimane eesmärk on ka minul, Mamedil ja kõigil teistel merekooli õpilastel.

Nüüd muidugi võid mõelda, et olemegi puha ühesugused nagu vormileiva pätsid poeriiulil.

Ei, «Raudrahu» praktikandid pole põrmugi ühesugused, isegi mitte välimuselt. Nagu ma juba kirjutasin, on Mamed väike, must ja üle kere karvane. Elu täis nagu orav. Kolja ei pikk ega lühike, tumedatukaline, ilma närvideta. See mees teeb kord tulevikus suuri tegusid. Tõnu on peaaegu sama kasvu kui mina, valgelakaline, oma pikkuse kohta paar kilo liiga raske. See kaal on tema memme süü, kes talle küll torte, küll muud head-paremat sisse topib. Saime meiegi merekooli ühiselamus oma osa. Tõnu tõi kodunt kaasa.

Niipalju välimusest. Kuid inimene on nagu meres ujuv jääkamakas — üheksa kümnendikku pole üldse nähtav. Alles hoolikal uurimisel selgub, mis pinna all peidus on.

Mamedi võõra silma eest varjatud osast oli juba juttu, kuid ka Tõnul on teistele nähtamatud rõõmud-mured, mida ainult meie neli teame. Ütlesin juba, et ema Tõnu poputab. See hellitamine on poisile juba lausa vastikuks muutunud. Tõnule ei meeldi, et teda ikka veel lapseks peetakse. Memm ei saa sellest kuidagi aru või lihtsalt ei taha aru saada.

Oma isast aga on Tõnu vaimustuses. Ta võib sulle tundide kaupa jutustada, kuidas taat sõdis, haavata sai ning jälle fašiste peksis. Kus vana praegu töötab ja kuidas nad kahekesi ema selja taga vempe teevad. Teda kuulates tekib mulje, nagu polekski nad seal kodus isa ja poeg, vaid kaks umbes üheeaalset vennavemmalt.

Tõnu räägib kõike naljaga pooleks, kuid meie oskame selle alt ka sügavusse näha. Tema isa ja ema vahel pole

kaugeltki kõik nii, nagu olema peaks. Poiss on ilma ülejäägita taadi poolel. Ema peos on aga majanduslikku laadi trumbid. Asja teeb kergemaks ainult see, et Tõnu ei võta oma muretu iseloomu tõttu seda kuigi traagiliselt. Mame-diga võrreldes on tema minevik nagu taevalinnul.

Ent kõige sirgema kiiluveega ja küllap vist ka kõige õigema tulevikukursiga on Kolja. Tema vanaisa astus parteisse sajandivahetusel, sõdis Punakaardis ning töötas pärast raudteel. Isa oli tal poliitala erupolkovnik. Veel mõned aastad, ja Kolja on kolmandast põlvest parteilane. See on juba midagi, mille üle rõõmus ja uhke võib olla. Kolja pole kunagi kogenud seda, mis minule osaks on langenud. Pole tundnud valu, mida tekitavad kahekskärstatud mõtted. Igand on talle vaid õigekeelsuse sõnaraamatus leiduv mõiste. Koljat pole keegi alandanud. Ta ei tea, mis on solvang, mille vastu sa end kaitsta ei suuda. Sel uute traditsioonidega inimesel pole aimugi, mis tähendab oma vanemate pärast kannatada, mis tunne võib olla, kui su saatust mitte su enda, vaid kellegi teise toimiku järgi otsustatakse. Nikolai Siderov pole kunagi seisnud teelahkmel — kas elada edasi või lõpetada kõik...

Tema tee on klaar. Minevikku viivad jäljed õigesti astutud, tulevikku suunduval kursil ei ühtki leetseljakut. Ühesõnaga — õnneseen on meie Kolja.

Nüüd, kus tunned mu kolme sõbra minevikku ja olevikku, küsid muidugi: «Aga millisest mullast oled sa ise võrsunud?» Kannata! Reis on alles ees, jõuan Sulle veel palju ridu paberile panna. Küllap kirjutatan endastki. Ütlesid Tallinnas, et Sa mind usaldad. Ent kardan, et kui Sa minust kõik teada saad, satub see Sinu avansina antud lubadus tugeva proovipingele alla. Pean põialt, et see ei murduks. Näed, teen asja huvitavaks, nagu mõni kirjanik. Lepi sellega ning ära nüüd lõpust lugema hakka. Saad ju arvatavasti kogu selle reisi kestel kirjutatud pataka korraka kätte.

Aeg on juba ammu üle kesköö. (Muide, kellad lükati meil täna veel tunni võrra tagasi.) Varsti tõmban tööpluusi selga, et vahti minna. See pole tavaline valvekord, vaid kanalisõit. Kõigest mõnekümne meetri kauguselt kihutavad poordist mööda kaldatuled. Vastutulevad laevad libisevad nii lähedal, et ulataks peaaegu teise aluse mehele terekätt andma. «Raudrahu» ujub aga rahulikult ja enesekindlalt. Ei märkagi, et liigub. Ainult vahetevahel lartsab teise laeva

käigulaine vastu parrast — tuletab meelde, et siiski vee peal viibime. Hommikul ütlen Läänemerele nägemiseni!

Mamed viidi üle päevameheks. Nüüd on ta öösiti vaba. Millegipärast pole tal und. Istub siinsamas minu vastas ja uurib laeva teoreetilist joonist, mille tüürimehelt välja nuias. Vahetevahel uitab tema pilk Sinu kirjal, kuid vaevalt ta midagi aru saab. Eesti keelt räägib Mamed juba päris kenasti, kuid lugemisel eksib meie tähtedemetsa ära. Keskkooliduse sai ta Gruusias, merekoolis aga õpetati vene keeles. Ühesõnaga — Mamedil on keeltega rosolje.

Ehkki Mamedi ees seisavad eestikeelse kirja tagurpidi tähed, taipab ta ometigi, milles asi seisab. Teab, et kirjutatan tütarlapsel. See paistab juba tema kõikemõistvast ilmet. Mamed ütleb, et tema olevat eluajal vähemalt sada korda armunud, kuid seni polevat ta seda veel ühelegi naisele julgenud suu sisse ütelda. Naljavend! Kõik meie tüdrukud olevat tema jaoks liiga pikad. Ja kui satubki mõnele lühemale, siis too jälle hirmus matsakas... Lubab puhkuse ajal Moldaaviast või Armeenias pruuti otsima minna. Seal leiduvat veel väikesi ja saledaid.

Oi sa jutt! Juba kaheksa klaasi! Jooksen nüüd ruttu.

Paul.

Laeva meedik Jaan Jaluste (nimelt meedik — nii seisab munsterollis) on üks nendest vähestest laevapere liikmetest, kes pole ei kommunistlik noor ega parteilane. Ent see asjaolu ei takista teda olemast südames vähem kommunist kui kõik teised, kes selle kohta ametlikku tõendit taskus kannavad. Komsomoliorganisatsioon ei saa teda sel lihtsal põhjusel vastu võtta, et aastad möödust üle on läinud. Juba tol ajal, kui kapitalismi kõnts Eesti pinnalt minema uhuti, oli velsker Jalustel oma kolmkümmend kiiluvees. Pärastises sõjamõllus sattus ta tagalasse suunduva inimjõe kaldaäärsesse keerukohta ega pääsenudki kuhugi. Okupatsiooni ajal töötas Tallinna sadama ambulantsis, tohterdas kõiki, kes seda vajasid, ja ootas tasapisi omasid tagasi. Pärast vabastajate saabumist elas innuga kaasa Maarjamaa uuestisünnile ning hoolitses nüüd juba kommunismiehitajate tervise ja töövõime eest. Olles aga mitmest supist läbi

keenud, ei pidanud ta end küllalt steriilseks, et partei puh-
tasse tuppa sisse astuda.

Alati värskelt triikmasina alt tulnud kriitvalge kittel sel-
jas, tegi Jaluste vaikselt oma tööd ja oleks ehk praegugi
veel sadama medpunktis esmaabi vajavaid meremehi ooda-
nud, kui mitte kapten Voolaid poleks teinud talle ette-
panekut «Raudrahule» tulla.

Jalustel oligi sadamast kõrini villand. Esmaabipunkt
kiratses, sest ohutustehnika pressis kogu aeg peale. Keegi
enam mastist alla ei kukkunud, hammasrattad ja vändad
peideti kõikjal kaitsete taha. Sadamas purjus päi kakle-
mised ja pussitamised olid moest läinud. Velskri töö jäi
kesiseks. Enne sõda käis Vana-Sadama medpunktis kogu
aja üks sagin — üht seoti, teist äratati ellu, kolmas
saadeti surnukambrisse. Ei saanud kogu valvekorra
kestel kitlivarrukaid alla lasta. Öhtul koju minnes oli
endalgi tunne, nagu oleksid mingist hakkmasinast läbi käi-
nud.

Ent nüüd on arstipunktis unine ja vaikne. Töötama har-
junud inimese mõistus pole aga malenupp — kui lükkad,
siis läheb, kui ei liiguta, siis seisab. Jaluste pea hakkas ise
endale tööd otsima. Vastumürgiks kroonilisele tegevuse-
tusele tekkis temas koguni kaks tõbe, mis ei lasknud laisku-
sel juuri ajada. Esiteks puhtusemaania, teiseks leiutamise-
haigus. Mõlemad päris ebatavalised nähtused, eriti kui
võtta teadmiseks, et velsker oli vanapoiss. See mees kum-
mutas jäägitult vanapiigade väite, et üksik meesterahvas
uppuvat lõpuks iseenda kõntsa. Jalustel kulus pool päeva
käte pesemisele, vannis käimisele ja kitli triikimisele, üle-
jäänud aja mõtles. Millest? Väga keerulistest asjadest.
Püüdis välja nuputada aparaati, mis sadama portaalkraana
külge monteerituna tööpäeva lõpul näitaks, kuimitu tonni
see agregaat vahetuse jooksul kaupa on ümber laadinud.
Siis poleks vaja ei kopatäisi lugeda ega sõeautosid üle
kaalu lasta. Tema valmis ja alles pooleli olevate jooniste
hulgas leidis uut tüüpi isekallutajate, päikeseenergiat
koguvate läätsete ja paljude muude seadeldiste projekte.

See «aparaatidehaigus» on «Raudrahu» meedikul õieti
päritud viga, sest tema isa oli omal ajal tehases mehaani-
kuks. Tahtis Jalustegi poisikesest peast vabrikusse minna,
kuid vanemad soovisid, et pojast saaks tohter. Ja nüüd on
Jaluste küll ametilt meedik, kuid südames masinaehituse
insener. Südames... Üksi armastusest ja innust aga ei

piisa. Ka teadmisi on vaja. Need on aga Jalustel mehaanika alal üsnagi lünklikud.

Sellepärast siis mõnikord juhtubki, et instantsid, kuhu ta oma mõttevilja adresseerib, teatavad lakooniliselt: «Teie joonistel näidatud aparaadid ja seadmed on juba aastate eest leitud ja ammugi tootmisse rakendatud.» Kord saadeti Jalustele füüsikaõpik, mille valgusel kogu tema isetegevuslik teooria pihuks ja põrmuks varises.

Kuid ei maksa arvata, et visa valgekitlimees sellest solvub. Temale on see ju sport. Ning kaotus annab õigele sportlasele ainult indu edaspidiseks treeninguks. Nii on see ka Jaluste puhul. Ent uuel ametikohal oli tal algul muudki tegemist.

Asunud «Raudrahule», seadis ta muidugi kõigepealt korda oma pudelid, purgid ja pulbrid, siis arstiriistad ja esmaabipunkti. Kontrollis laevapere sanitaarpasse. Hoolitses meeste kaitsepookimiste eest. Sest Aafrika on üks must maa ning seal võib leiduda küll koolerat, küll katku ja musti rõugeid, rääkimata veel kolonisaatorite poolt sinna jäetud inglise, prantsuse ning muudest läänemaistest haigustest.

Olles kõik joonde seadnud, lappas Jaluste veel kord läbi oma arstikitlite tagavara. Ja nüüd siis ei osanud enam kusagilt kinni hakata. Ta pesi kõigi eeskirjade kohaselt kümme minutit käsi ja jäi patsiente ootama.

Muidugi ei leidunud «Raudrahu» laevapere hulgas ühtki tõbist. Mehed otse lõkendasid tervisest ja elurõõmust. Meedikut hakati tagaselja töötatõuliseks kutsuma. Nüüd oldi juba otsaga Kieli kanalis väljas, aga abiotsijaid polnud ikkagi veel. Isegi mitte merehaigeid. Ainult üks verivärsk motorist käis küsimas, kuidas näole tekkivaist vistrikest lahti saada.

Jalustel ei jäänud ka «Raudrahu» üle muud, kui kraamis kohvri põhjast lagedale oma joonestusblokid ning hakkas ajudele mandumisvastast massaaži tegema. Meedik küürutas poole ööni kirjutuslaua taga ning soojendas laualambi paistel oma paljaks läinud pead.

Kindlasti on «Raudrahu» meediku teadmiste ja huvide ring tavalise velskri omast mitmekesisem, kuid seda ta ometigi ei osanud taibata, et laeval võis leiduda keegi, kes tema «isetegevust» hinnata oskas. Ning et see oli kapten, sai selgeks alles siis, kui Jalustele sõna järele saadeti — ilmuda salongkajatisse!

Jaluste päevarütmilise rikkumise juhtus just kolmeküm-
nenda aprilli hommikul, pärast seda kui laev Kieli kanali
viimase lüüsi ahtrisse oli jätnud.

Kapten võttis, nagu tal jutuajamisel harjumuseks oli,
prillid sangapidi näpu vahele, noogutas peaga tugitooli
suunas. Meedik toetas istmiku tooliservale, seadis ühe jala
pisut ettepoole, teise kolmveerand kinga pikkust toolile
lähemale, noppis käega püksiviigilt valge lõngaotsa ning
jäi tähelepanelikult kuulama, mis ülemus ütelda tahab.

«Haigeid pole... Igavus tükitab kallale, doktor?» küsis
kapten lahkelt. Laevajuhi nägu oli öövalvest väsinud, kuid,
nagu näha, unepuudus polnud jõudnud tema tuju rik-
kuda.

Meedik kehtas oma ahtaid õlgu, naeratas pisut abitult.
Mis ta pidigi vastama...? See polnud ju ometi tema süü,
et keegi haigeks ei jäänud. Tunnistada, et tegeleb kõrva-
liste asjadega, leiab lohutust oma fantaasias, ei sobinud.
Kapteni sõnu kinnitada oleks vale, sest igavus oli tohtrile
tundmatu tõi, mille all ta iialgi polnud kannatanud. Ka
patsientide haiguslehele polnud ta kunagi säärast diag-
noosi kirjutanud.

Ära nähes, et meedikust vastajat pole, jätkas kapten:
«Homme on esimene mai. Oleme küll merel, aga mõtlen, et
peaksime seda päeva siiski võimalust mööda tähistama.
Kas ei oleks just teile jõukohane ja sobiv ülesanne anda
meeskonna sööklale säärane pidulik ilme, mis enam-vähem
vastaks sellele suurele pühale. Võtke mehaanikud appi,
pange lisalampe — ühesõnaga, mõelge midagi välja...
Kokkadele ja toidustajale on vastavad korraldused juba
antud. Teie hooleks jätan aga söökla. Nõus?» Ja vana mere-
mehe silmis süttis säde nagu poisikesel, kes vempu plaa-
nitseb.

Meedik ei leidnud nüüdki kohast vastust. Ainult jooned
tema näol süvenesid, laup läks kortsu kuni lagipeani. Siin
oli küsimuses loomuline ülesanne... «Mõelge midagi
välja,» oli kapten öelnud. Enne vastamist tuli leida asja
tuum. Säde, millest lõket hakata puhuma. Peab olema kesk-
punkt, millest lähtuda.

Jaluste mõtted rabelesid ja lõpuks leidsidki meeskonna
söökla jaoks midagi, mis on vaja, et see ruum vastaks
meeste maitujule.

«Hea küll, seltsimees kapten, proovime!» vastas Jaluste.
Tema toon aga ütles: «Klaar! Idee on olemas — küllap

mina juba...» Ning õhina ja innuga läks Jaluste oma ülemuse esimest korraldust täitma.

Meedikü kajutist sai nüüd staap, ruum, kus mehaanikud, motoristid ja elektrikud nõu pidasid. «Doktori» joonestusbloki lehtedele tekkisid mailaupäeva jooksul uued joonised ja plaanid. Seekord ei jäänud tema kavandid enam paberile, vaid nende järgi valmistati juba samal õöl silmanähtavad ja käegakatsutavad unikaalsed esemed, milledest igaüks endale maipühade ajal kindla koha leidis.

13

«Poisid, mis mood see on? Poordi ääres reas nagu väsinud kajakad... Või olete juba ära unustanud, mille pärast teid täna hommikul nii vara koist välja löödi? Eile koosolekul olite lõvid — kukepea, teeme ära! Aga täna, enne veel kui keegi pintslivart pihkugi on saanud — kõrvad lontis, saba jalgade vahel ja tüdinud nagu peas. Palju teid, loodrinahku, siia kogunenud on? O-oh! Kokku kolmteist piraati, motoristid kah kambas, — asi seegi... Noh, eluga asja juurde! Siin on kraaprauad, terasharjad, pintsliid ja... prillid... Jajah, ärge te mul midagi siin suud väänake ja tarku kortse otsa ette ajage — roostetükk kargab silma, ja jõuab see medik siis teid kõiki tohterdada...»

See on Sülluste «hommikupalvus». Säärane torisev töökorraldus on pärit ajast, kui veel suure habeme ja karvase rinnaga purjelaeva-pootsmanid parklaeva tekkidel kamanadasid. Igand ammuste aegade häguse horisondi taha vajunud päevist, kus rusikas, sõlm ja trossi otsa seotud sõlm olid ainsaks kasvatusvahendiks. Vanasti, kui omanik pootsmani palkas, pidi see oskama pool tundi järgemööda kiruda, ilma et ükski sõimusõna oleks kordunud. Muidugi ei kuulu selline oskus ilmtingimata tänapäeva pootsmani omaduste hulka, kuid kindel on, et kord hoogu sattunud Sülluste sooritaks sellegi katse viie peale. Ja kui vaja (muidugi ka siis, kui selleks otsene vajadus puudub), õnnistab «Raudrahu» pootsman oma mehi veel praegugi säärase valinguga, millest õrnemat liiki trumminahad lausa õhetama löövad.

Tänahommikuse töölehakkamisega oli pootsman nii rahul, et ta paremat soovida ei osanudki. Askeldas ta ju tavaliselt tekil ainult kahe vahimadrusega, täna aga oli tulnud tema käsutusse rohkem kui tosin kätapaari. Eilse

veksli väljaostmiseks oli kogu vabavaht väljas. Ka mehed said aru, et Süllustelt täna õiget tormi tulemas polnud, kuid pootsmanile samas toonis teravusi vastu heitma või tema üle nalja tegema hakata ei julgenud keegi. Sest see mees oskas mitte ainult sõnu sünnitada, vaid ka tööd teha.

Juba kella neljasest vahivahetusest peale oli Sülluste paki all kraapraudu teritanud, suurikut seganud ja pintslaid parajaks sidunud. Puhastas värvipurke, otsis kogu laevas leiduva kaitseprillide tagavara välja. Ning nüüd, kella kaheksaks, oli kõik laskevalmis. Rännak «Raudrahu» rooste-tele võis alata.

Pootsman jagas igaühele kätte oskusekohase töö. Nooremad mehed kraapide ja terasharjadega ees, vanemmadruused suurikupintslitega järel. Alustati ülevalt, raadiopeilingaatori antennist ja peilsilla reelingutest. Seda asja Sülluste juba tundis. Värvimise ja tekkide loputamisega hakka alati ülevalt pihta. Ainult siis, kui püstloodis seinal värvi pesed, tuleb alustada alt, et seebivee nõredest jälgi järele ei jääks. Võid sealgi suure pinna puhul kõrgemalt enne teha, ainult et siis pea madalamal kogu aeg voolikust juga peal, et sooda või seep kuivale kohale ei satuks.

Meestele aga ei meeldinud säärane kombineeritud frontaalrännak. Milleks sihuke vahetegemine: ühel kraap, teisel hari, kolmandal pintsel? Parem kogu kambaga teatud osa puhtaks lüüa ning siis — kõik-see-meis värvima... Poiste nurin ajas pootsmanil harja punaseks. Pahandas:

«Jutt või kedagi! Pealtnäha olete mul päris siledad sellid. aga kui teid kuulata, siis hakkavad kõrvad teate ise mis vett jooksmas... Kus me oleme, maal või merel? Noh? Kui te ei tea, siis ma ütlen: meie oleme merel! Ja nii kange kapten, kui meil ka on, ei käi tema võim ometi üle Neptuni. See, kui tahab, lööb äkki vembu sisse, virutab sul sähmaka soolast vett üle laeva ning kas siis laulame seda vana ja kuulsat saarlaste laulu:

*Kus on kõik need puud ja laevad,
mede meeste tööd ning vaevad?*

Ah? Aga on värvikord peal — pole viga... Kuivab ära — anna teine kasukas.»

Poisid jätsid protesti, sest sel merehundil oli nägu ja tegu, sõna ja särtsu. Ning lahtine kuplialune pealekauba. Paha silm vigade leidmisel.

Seesama silm märkas teiste seas hommikuse valvekorra praktikanti, kes terasharjaga oma ruhvikaaslase Mamed Muhamedinovi kraapraua jälgi puhastas.

«Kuule, Valkon, sa olid ju kella neljast saadik vahis — mine magama! Võid pärast lõunat tööle tulla.»

«Kas te ise pole samuti juba poolest ööst...? Olen siis mina mehest madalam?» ajas kursant selja sirgeks ning jäi pootsmanile tõrksalt otsa vaatama.

«Või sina, jospel, loed minu sammusid!» ägestus Sülluste. «Kuulsite, kus mul mees välja kukkus?! Koolipingist tulnud sulepiinaja! Sega enne niisama palju tõrva, suuri-
kut ja muud määret kokku kui mina, saa vähemalt särts soolast vettki krae vahele, siis alles selgub, kas sust üldse meremeest tuleb... Ennegi nähtud neid kangeid vendi, kes esimese iilingu käes vedelaks löövad. Võib-olla hakkad hoopis tõinama — jooksed kohe, kui tagasi Tallinna saame. koju isa-ema juurde pükse puhastama. Tema pole mehest madalam...» Pootsman tõstis käed, näitas oma mustjaspruunide mügerikkudega kaetud peopesi ja sissepoole koolitud sõrmi, milledest parema käe põial puudus. «Vaata! Alles siis, kui sinu käed on samasugused, võid ennast meheks pidama hakata.»

Pootsman oleks ehk veel kaua samal noodil edasi lasknud, kui ta mitte poleks märganud, kuidas valveseisangusse sirgunud pikakasvulise praktikandi nägu põlema löi nagu vasaku parda punane signaallatern.

«No olgu siis... Kepiga ma sind koisse ajama ei hakka. Aga vaata, et sa mul öise vahil tukkuma ei jää!» ähvardas pootsman ning tema mõte jooksis mööda lausunud sõnaahelikku tagasi. Millega ta seda volaskit solvas? Kõik oli ju tõsi, ta polnud midagi liigset lausunud...

Muidugi ei võinud Sülluste aimata, et tema tavalised pootsmanisõnad olid noore meremehehakatise südant koguni kahest küljest kriimustanud. Esiteks valutegev tõde soolase vee sähmakast, mis Valkonil tõesti veel saamata oli. Teiseks vanemate meenutamine. See hell koht ei talunud Valkonil väiksematki puudutust... Aga praktikant omakorda ei teadnud, et juba merekooli õpilase nägemine pootsmani hingesügavusest valusad mälestused pinnale ujutas. Ei osanud undki näha sellest, mis omaaegne kursant Sülluste tegemata oli jätnud või liiga oli teinud... Ning et kui asjad tema haridusega õiget rada oleksid läinud, siis

oleks «Raudrahu» pootsman võinud praegu sama laeva kaptenikajuti peremees olla.

Mailaupäevane päike oli juba ammu idameridiaanist üle jõudnud ning tõusis üha kõrgemale. Laenas osa oma sädelusest isegi Elbe jõe sogastele voogudele, mis uhtliiva ja miljonilinna Hamburgi roiskvett endaga Põhjamere poole kandsid. Vasakul kõrgus punaste viilkatustega majadekobar — Cuxhaven. Ehitiste edvistavad aknasilmad peegeldasid õrnutsevaid päikesekiiri. Helkisid, nagu mängiks seal keegi prožektoriga. Paremal mustasid sõiduvett tähistavad poidekümmud, veel kaugemal Jüütimaa lame kallas. Tuul oli karge, taevas selge nagu sügavsinine kristall.

Kolja ja Tõnu puhastasid paaditeki äärt. Olid tööga nii ametis, et polnud aega tähelegi panna, mis ümberringi sündis. Kuid lähedalt kostev kohin ja summutatud tume mootorimürin sundis neid hetkeks pead tõstma. «Raudrahule» ujus vastu hiigelsuur ookeanilaev, sinikollane lipp plaguvardas. Rootslase helehall korpus oli puhas ja peegelvärske värvi all. Selle kõrgetel parrastel mängles laintelt pörkuv helk. Keset laeva ilutses säravalt valge, illuminaatoritest punkteeritud keskehituste kuhil. Mootorlaeva ettepoole kallutatud rutakas võörtääv jooksis hooletu elegantsiga läbi kergest hommikutuulest lainesäbrulise vee. Ahtris vahu-raevus kiiluveejuga, mille kohal musttuhat saagiahnet kajakat.

«Vaata, Kolja!» erutus Tõnu. «Ei sõida, vaid otse vajub edasi!»

Nikolaid ei sütitanud võõra laeva voolujoon ega kerge jook. Teda paelus hoopis miski muu. Vaatas suurt laevamürakat ning ohkas:

«Milline värv! Ei ainsatki roostelaiku!»

«Ärme muretseme, Kolja, enne kui Tallinna tagasi jõuame, on meie omal niisama kena kasukas seljas.» trööstis Tõnu ning mõlemad löid terasharjad nii raevukalt liikuma, et sädemed lendasid.

«Raudrahu» aga ruttas oma töörõõmsa perega üha kaugemale läände.

Sel esimese tõsise tööpäeva õhtul oli Paulil nii palju uusi muljeid ja mõtteid korruga peas, et ei osanud neid kuskilt otsast Anuga jagama hakata. Ta ei saanud ju ometi

paberile panna kõike täpselt nii, nagu oli. Ei võinud kor-
rata pootsmanni sõnu... Samuti kirjutada sellest, et mõni
mees valutama kipuvad selga sirgeks ajades kogu seda
kõverdamist kuradile oli saatnud. Ning Valkon läsksi nii-
õelda kergema vastupanu teed ja kirja esimene pool kuk-
kus tal välja nagu mõni lakeeritud ja igat kanti ümmargu-
seks nuditud ajaleheartikkel. Kirjutas, et kõiki haaras
suur töövaimustus, et igamees andis oma parima, et juba
lõunaks oli päevaplaanis ettenähtud värvihulk ära kulu-
tatud. See polnud muidugi mitte vale, vaid tuim tõde.

Alles kirja keskpaiku sai Paul taas oma sule peremeheks
ning inimesed kirja lehekülgedel hakkasid elama. Read
tekkisid jällegi nagu iseenesest, polnud vaja minna sõnu
kaugelt otsima.

... Täna toimub «Raudrahul» midagi saladuslikku. Kesk-
päevase vahivahetuse ajal ei lastud meid sööklasse. Seal
käib mingi varjatud toiming, mida juhib meie meedik Ja-
luste. Tal on kummist operatsioonikindad käes ning vaha-
riidest põll ees. Jookseb masinaruumi ja söökla vahet,
endal tähtis nagu peas. Poisid naeravad, et «töötatööline»
saanud juhusliku otsa. Asi on nimelt nii, et keegi meist
arstiabi ei vaja ning Jaluste istub tavaliselt medpunktis
ja tegeleb tont teab millega. Ta on meil üldse üks veider
vend. Mõnikord käivad mehed õhtuti pimedas tema illu-
minaatori taga piilumas, mis «tohter» teeb. Räägivad, et
joonestavat kogu aeg mingeid võlle ja hammasrattaid
paberile. Iga veerand tunni tagant pesevat käsi. Ükskord ta-
banud poisid teda enda süstimiselt. Mehed arvavad, et kül-
lap vist treeningu mõttes, et õpitud amet ära ei ununeks.

Vabanda, Anu, et kõrvale kaldusin. Nagu ütlesin, söök-
lasse meid ei lastud ja igamees pidi oma lõunasöögi kas
pollari otsas, kaubakastil või kus juhtus alla neelama.
Tõtt-õelda polnud meil kellelgi selle vastu midagi, sest sel
kombel hoiti kokku riietevahetamise aeg. Homme on esi-
mene mai ning nagunii pintsli pihku võtta ei lubata.

Muide, lõunasöögi ajal sai Jaluste kulul jälle nalja. Meie
kajutiteenija — omavahel Maša, tema enda kuuldes Maria
Fjodorovna — sosistanud kellelegi, et meedikul polnud
täna aega isegi toiduproovi võtta. Nii tiidus olevat teine
söökla kallal. Lõuna ajal segas üks motoristidest oma supi-
taldrikusse lusikatäie sinepit ja sahmaka soola ning kutsus
Jaluste. Et maitsegu, millist laket «Raudrahul» töörahvale

sisse tahetakse sööta. Tohter siis prooviski, sülgas välja ning jooksis tulistjalu kambüüsi. Nõudnud seal kogu supi üle parda heitmist.

Seoses selle looga avastasime, et meie Mašal on suurepärane näitlejatalent. Pani öhtul prillid nina peale, koka valge kitli selga ning demonstreeris meeskonna koridoris paarikümnepealisele publikule, kuidas Jaluste kambüüsis Napoleoni poosi võtnud ja sõrmega ukse poole näidates käratanud: «Üle parda!» Pärast aga riidles: «Häbi teil, poisikrantsidel, ka pole vana mehe kulul nalja teha!»

Agas võid Sa, Anu, arvata, kes meile pärast lõunat appi tuli? Kapten ise! Madrusetunked seljas ja pintsel peos. Ütles, et tuleb oma maalrikäelt roostet maha lööma. Agas polnud seal roostest jälgegi. See vanasti õpitud amet on tal ikka veel nii kindlalt käe sees, et vaata ja imesta. Kapten elas oma madruserolli sisse. Äigas määrdunud töökindaga hiigi pühkida ning sellest jäi näole lai roostepunane triip. Kui arvad, et selle üle keegi muigas, siis eksid. Olime ju kõik mustad nagu moora kuradid ning see, et ka kapten välimuselt meiesuguseks sai, tegi teda kuidagi lähedasemaks. Arvatavasti tundsid ka teised mehed sama mis minagi. Tööd tehti vaikides ja kogu südamest. Isegi Sülluste käis kaptenist mööda varvastel, et teda oma astumisega mitte segada.

Korraga sosistas keegi villaseviskaja: «Mis siis, kui pootsman äkki kaptenile kärataks: «Voolaid, lase käsi randmest rohkem liikuma, ega see töö pole kaptenikajutis allkirja andmine!»» Kõik, kes kuulsid, puhkesid naerma. Kapten küsis, mis meestele löbu teeb. Keegi julgem ütleski ära. Ja siis naeris ka kapten ise. Kohe nii, et pisarad silma tulid. Pärast lausus: «Teate, mehed, mis mina siis vastaksin? Ütleksin: «Püüan, seltsimees pootsman!» Tekil on ju tema peremees.»

Panin tähele, et pootsmani päikesest põlenud nägu selle jutu peale heameelest veelgi punasemaks läks.

Siis tulid tüürimehed ja vabavahi mehaanikud. Nüüd oli Süllustel tegu, et igamehele kraape ja pintsleid piisaks, et ühe tööjärg teist ei segaks.

Isegi aeg tuli meile appi, sest kellad lükati jälle tund aega tagasi. Nii et see esimene hoogtöö-ööpäev on meil kakskümmend viis tundi pikk. Öhtul ei uskunud me oma silmi. Puhastatud ja värvitud oli rohkem, kui seda kolme päevaga teha lootsime.

Võid arvata, et ega see töö polnudki just paraaditsemine. Kogu aeg küüruta. Värvikillud tungisid krae vahele, roostetolm leidis prillide vahelt tee silma ning tegi need õhtuks nii kibedaks, et praegugi veel vett jooksevad. Aga kui nägime, kuidas töö edenes ja laev uut ilmet hakkas võtma, tundus kogu vaev tühisena.

Kogu päeva oli selge ja vaikne ilm. Väike ahtrist puhuv briis hingas just nii palju, et käigutuule ära surmas. Kell üksteist olime Cuxhaveni kohal, kell seitseteist Borkum, ning juba õhtuks peiliti Hollandi tuletorne. Amelandi ja Texeli majakad seisid madalal rannal püsti nagu leet-seljakute eest hoiatavad sõrmed.

Anu, päris imelik, et ma pole pärast kahtkümend viit tundi kestnud tööpäeva sugugi väsinud. Aga unine olen küll. Tühja kah! Eks homme maga see-eest rohkem. Ainus asi, mille ees ma pisut hirmu tunnen, on see, kuidas ma õise vahiga hakkama saan. Äkki murrab maha?! Ja kus selle häbi ots! Ise tahab tulevikus tüürimeheks saada... Mis sellest, et kakskümend üheksa tundi järjepannu... Pootsman ju hoiatas. Ja mina vastasin, et egas ma mehest madalam ole. Aga kui välja tuleb, et olen...? Mis seal ikka, küsin Mašalt klaasi musta kohvi ja taskutäie kuivikuid mugimiseks — küllap vastu pean.

Milleks ma seda Sulle räägin? Muidugi selleks, et veenduksid, kui sõnapidaja mees ma olen. Isegi täna ei jätnud Sind kirjast ilma.

Ah, Anu, Anu! Olen täna õhtul sellises imelikus meeleolus, et ei tea, mis ära teeks... Hakkan mõtlema ning leian selleks tuhat põhjust, et õnnelik olla. Mul on laev, selle all terve ookean vett ja üleval tuhat korda rohkem taevast. Siis veel Mamed, Kolja ja Tõnu. Mul on töö, mis mitte ainult äraelamist, vaid ka rõõmu ja rahulolu annab. Ning Sina... Kõik, mis üles lugesin, on minu omad ja neid ei tohi mult keegi ära võtta. Ent teistega jagada võin, välja arvatud muidugi Sina.

Näen, et kell Sinu ühiselamu toa laual hakkab juba kolm saama. Meil siin läheneb aeg alles keskööle. Teil seal maipühad käes, meil alles aprill. Sina lähed hommikul Võidu väliakule rongkäiku, «Raudrahu» jõuab Inglise kanalisse. Meie vahel on aga nähtamatu niit, mida Sina sõpruseks nimetad, ise väga hästi teades, et selle suure tunde jaoks on eesti keeles hoopis teine sõna. Anu, kohenda oma padi paremini pea alla ja maga veel mõni tund. Sul

on täna, mul homme esimene mai. Kui Sina oma saatus-
sega niisama rahul oled kui mina, siis on meie vahel kaks
ookeanitäit õnne. Üle selle ulatan Sulle käe ning soovin
head ööd!

Paul.

15

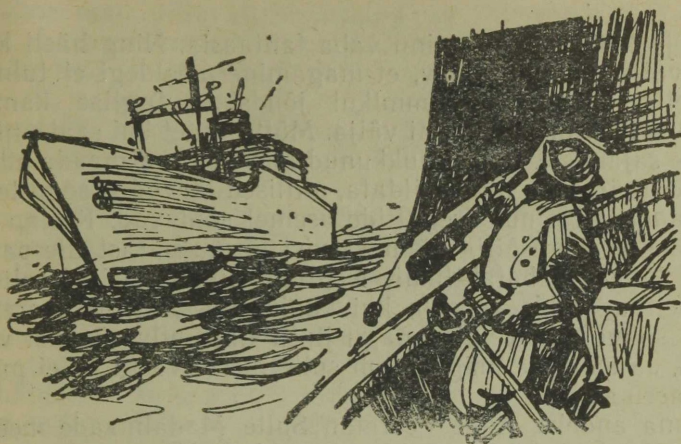
Inglise kanal, 1. mail

Anu, luba end õnnitleda esimese mai puhul!

Asjata kartsin eile õhtul oma öise vahi pärast. Tukasta-
sin enne valvekorda tundi paar ja sillal ei tulnud enam
und meeldegi. Ohk oli öösel selge. Kaldalt vilkuvad tule-
tornid paistsid nii kaua kätte, kuni otsapidi vette vaju-
sid. Taevas polnud ühtki pilvekriipsu. Säärast tihedat
tähekülvi pole ma kunagi varem taevas näinud. Vaatasin
ahtrisse vajuvaid Hollandi ranniku majakaid, siis üles
taevasse, ja igasugused mõtted tulid pähe. Mõtlesin, et kui
ka Sina vaataksid taevast nagu minagi ning meie pilgud
satuksid ühel ja samal ajal näiteks kinnistäht Vegale või
mõnele muule taevakehale, mis niihästi Tallinna kui ka
süü ära paistab, siis meie pilgud kohtuksidki seal. Kohtuk-
sid kosmoses, tähel, mis asub meist võib-olla mitmesaja, võib-
olla isegi tuhande valgusaasta kaugusel. Kas see poleks
ime? Edaspidi lepime kindlasti Sinuga teatud aja ja tea-
tud taevakeha suhtes kokku, et siis lahus olles iga päev
määratud kellaajal teineteisega sidet pidada, nagu meil
merel öeldakse.

Siis nägin, kuidas vanasti, hollandlaste meresõidu hiilge-
päevil, Madalmaade laevastik läks inglasi vallutama.
Välja sõideti Rotterdamist, Amsterdamist ning paljudest
teistest sõjasadamatest. Kuid laevade kogunemiskoht oli
just siin, kust meie «Raudrahugi» kella nelja paiku läbi
sõitis. Mereajaloost mäletan, et see oli detsembris — aasta-
number on meelest läinud. Üks tuhat kuussada mille-
gagi...

Talvine öö. Tähed on madalale laskunud kihtpilvede
taga. Kuud pole. Vesi nagu tõrv. Põhjamere rahutu, iili-
line hingus on kiire ja katkendlik nagu raske närvipinge
all oleval inimesel. Atlandilt rulluv ummiklaine loobib
laevu, ennustab halba ilma. Purjekandjatel valvavad uhked
ja oma jõusse uskuvad mehed, keda tol ajal õigusega maa-

ilma parimateks laevaehitajateks ja meresõitjateks peeti. Nad ei maga, sest hommikuks on vaja Thamesi suudmesse jõuda ning seal inglastega elu ja surma peale lahingut alustada. Alustada heitlust, mis peab otsustama, kas Madalmaad jäävad ookeanide valitsejaks edasi või tuleb neil see tiitel britlastele loovutada.

Pärast keskööd hakkab lund sadama. Kaldal süüdatud juhtlõkked mattuvad sajupaksu. Lumemöllus kaotavad laevad üksteist silmist. Mõned aga purjetavad raginal kokku ning vajuvad põhja. Admiral närvitseb — kardab sõjakäigu nurjumist, kuninga karmi kätt.

Ent hommikuks klaarib ära. Laevastik asetub taas lahingurivisse ning suur purjemets liigub hoogsas pärituules Inglise ranniku poole. Nüüd tekib aga uus oht. Ilm läheb külmale. Vandid jäätuvad, vallid liiguvad vaid suure vaevaga läbi plokkide. Meeste tuju langeb. Ent valitseja käsk sunnib — tagasipöördumine ei tule kõne alla.

Tol hetkel aga hollandlased ei taibanud, et saabuv külm polnud nende vaenlane, vaid hoopis võidu sepistaja. Sest vastase sõjasadamad külmusid kinni, laevastik jäi jäävangi. Britlaste manööverdamisvõimetud mererelvade kandjad süüdati suurtükitulega põlema, maale saadetud dessant hävitas dokid ja inglaste ehitamisel olevad laevad. Veel mitmeks aastakümneks jäid Madalmaad merede ainuvalitsejaks.

Selline film linastus mu ajus öise valvekorra ajal. Aja-loost võetud stsenaarium. Režissööri töö, kostüümid, muu-

sika ja kõik muu — minu vaba fantaasia. Ning hästi kukkus välja. Oli nii põnev, et magamine meeldegi ei tulnud.

Kella kaheksaks hommikul jõudsin Inglise kanalisi Greenwich'i meridiaanini välja. Mõtlesin, et kui saaks nüüd mõne sajandeid tagasi hukkunud Hispaania armaada admiralid ellu äratada ning näidata, millised laevad praegu tema komando all olnud fregattide asemel sõidavad. Küllap see omaaegne meresõitja hüppaks vist hirmu pärast üle parda ning läheks vabatahtlikult Neptuni riiki tagasi. Poolteist kaabeltaud pikk, kõrgem kui kuningaloss, kiirus veerandsada sõlme, üleni valge nagu ilusa ilma pilverünkast voolitud. Ja säärane mägi vajub sulle merel vastu — ei purje ega aeru abiks!

Anna andeks, Anu! Veeretan sulle Madalmaade meeste meresõitudest, lahingutest ja laevadest, Hispaania armadast ning admiralist, kuid ei sõnagi sellest, kuidas meil maipäev möödus. Hea küll. Ohverdame siis ajaloo tänapäeva kasuks.

Kõigepealt — just praegu algab meil juba teine püha. Ära aga arva, et ma sõnasõoja olen ja Sind esimesel mail kirjata jätsin. Võtsin sulle kätte täpselt kakskümmend minutit enne südaööd ning seega on kuupäev õige.

Hommikul, nii kui ma pärast vahti kajutisse tulin, kukusin kohe koesse ja juba enne, kui jõudsin teki peale tõmmata, magasin. Lõuna ajal olevat Mamed minuga sada hiina imet ära proovinud, kuid mina polevat ärganud. Alles õhtusõõgiks sai ta mulle hargid alla. Tuleb nii välja, et tervelt poole maipüha magasin maha. Ent pärastlõuna oli seda sündmusterikkam ja sellest ma nüüd rääkima hakkangi.

Mamed hoiatas juba ette, et sööklasse minnes olgu poistel kõigeparemad seljas. Lükkasingi siis oma vormipluusi suure rutuga triikmasina alt läbi ning läksime vaatama, mis imet seal õige sünnib. Sest juba kaks päeva polnud keegi peale Jaluste ja mehaanikute söökla seinte vahele saanud.

Meeskonna söögisaal on pikk ruum põranda külge kruvitud neljamehelaudadega kummaski seinas. Söögilaudade ääres pöördtoolid. Keskel suur laearmatuur. Laudade kõrval seinalühtrid. Ümberringi karjala kask, laed valge laki all. Erilist luksust siin pole.

Aga see, mis meedik koos mehaanikutega siin korda oli saatnud, pani meid silmi pilgutama. Lihtsast madruste ja motoristide sööklast polnud enam jälgegi. Selle asemel

leidsime eest pillavalt sisustatud ja illumineeritud peosaali. Laearmatuur oli muudetud päikeseks. Sellest väljusid kiirtena laiali kõigis vikerkaarevärvides linnid. Igal laual oli vaas ereda lillekimbuga. Tõsi küll, lähemal silmitsemisel tuli välja, et lilled olid paberist, kuid nende vahele oli peidetud madalpingel põlev väike elektripirn, mis nad elavaks muutis.

Ja nüüd siis Jaluste suurleiutus... Iga seinalühtri kohale oli monteeritud püstvõllil asetsev ja propelleri kombel keerdu painutatud õhukesest lehtterasest spiraal, spiraali küljes peenike horisontaalkang ja selle otsas reaktiivlennukit meenutav sputnik. Seinalühtrist kiirgav kuumus tekitab tõusva õhuvoolu. See ristloodis kerkiv tuuleõhk paneb tuulikutiiva põhimõttel valmistatud spiraali pöörlema ning sellega ühes ka sputniku. Samast märkamatus õhuhoovusest piisas isegi lakke tõmmatud lindikeste liikumapanemiseks.

Söögisaaal lihtsalt elas. Laes asuva päikese kiired muutis värvust, laudadel just praegu peenrailt nopitud kaste-pisarais lillekimbud, kummaski seinas pool tosinat planeeti, igähe ümber sputnik tiirlemas.

Kokad olid oma külmutuskappide ja toidukambrite ukсед pärani pidanud. Keegi kaval vend oli isegi kapteni veinikeldri võtme üles nuhkinud (nagu mõned sosistasid) ning nüüd uhkeldas igal neljamehelaul saledakaelaline pudel.

Maiõhtul tuli meeskonna sööklasse kogu laevapere, välja arvatud muidugi vahimehed. Pühapäevapluusides madrused ja motoristid olid puhtad ja poleeritud, otsekui lakipintslit alt tulnud. Tüürimehed, mehaanikud, radistid — kombekusele kutsuvad kardpaelad varrukail.

Vaevalt olime istet võtnud, kui uksest astus sisse kapten — paraadvormis, ordenilint ja kuldtäht omal kohal. Tõusime püsti. Hetkeks peatus kapteni pilk igal laudkonnal. Mitte norivalt ja vigaotsivalt, vaid tervitavalt ja sõbralikult.

Ja siis kapten õnnitles meid. Rääkis lühidalt selle suure tööloosipüha ajaloost ning avaldas lõpuks veendumust, et meie, nende traditsioonide loojate lapselapsed, oma vanaisade ja isade võite kaitseme ja kalliks peame.

Meeskonna nimel võttis sõna pootsman. Ja imelik — näis, nagu oleks ta kõik oma kirumissõnad, torisemised ja torked enne sööklasse tulekut ukse taha jätnud. Kõne kuk-

kus tal välja ilus ja ümmargune. Ainult päris lõpus lõi jutusabale pisikese keeru sisse. Ütles: «Täname doktor Jalustet, mehaanikuid ja kõiki kambüüsiinimesi selle hinge- liigutava maiõhtu eest, eriti aga kaptenit, kes ka pudeli lubas lauale panna.» (Tuli välja, et kaptenit tasus tänada ainult veini eest...)

Igatahes plaksutasime niihästi pootsmanile kui ka kaptenile.

Õhtusöök möödus pidulikult. Söödi head-paremat, tõsteti klaase ja sooviti üksteisele tervist. Ainult Mašast oli kahju. Tema tallaalused olid vist küll kogu aeg tulised. Kandis lauale ja koristas. Kiirustas kambüüsi ja söökla vahet nagu süstik. Mitu korda küsisime: «Maria Fjodorovna, kas te ükskord juba ära ei väsi?»

«Mis te nüüd... See paar lisasammu...»

«Klaasi veini maitsete?» pakkusid poisid.

«Noh, nii moekate noormeestega, nagu teie olete, võib alati kokku lüüa.» rõõmustas Maša ning rüüpas klaasil poole pealt ära. Ka temalt ei kuulnud täna riikakat sõna, isegi mitte siis, kui Tõnu käest kohvitass kogemata maha kukkus ja katki läks. Ütles ainult, et killud tähendavad õnne.

Kella kahekümnest läks õhtune vahetus välja ning sillalt ja masinast saabusid sööklasse need, kes seni «Raudrahu» kursi ja kiiruse eest olid hoolt pidanud.

Pärast õhtusööki algas kino. Seal me siis poolnimesas istusime ning vaatasime mingit žurnaali möödunudaastase esimese mai pühitsemisest, kui Kolja mind äkki varrukast tõmbas. «Tule, Paul, lähme korraks minu kajutisse!»

Läksime. Ka Mamed tuli kaasa. Tõnu oli sillale läinud.

Kolja viis meid oma kajutisse ja kraamis seal kohvri põhjast välja pudeli «Pealinna valget».

«Poisid, teeme paar troppi!» Siderovi lai nägu oli võidurõõmus ja kiitust ootav.

Meie Mamediga lõime algul kõhklema: «Laeval ju ei tohi... Pealegi veel merel.»

«Esimese mai puhul on eriolukord. Täna õhtul kapten ise tõstis klaasi.» õigustas end Kolja.

«Too oli ainult vein, aga see siin...»

«Mis me küpse juures külmetame!» käis Nikolai peale ja lõi peopesaga pudeli põhja alla.

«Ei, ei maksa!» protesteerisin mina, kuid südames olin juba nõus Koljaga ühte paati istuma. Lõppude lõpuks on

esimene mai üks kord aastas, ja egas me kavatse end purju juua.

Mamedi mustad silmad peatusid kord pudelil, kord minul.

Samas prahvatas üks lahti ning lävel seisis Sülluste.

«Miks te, poisid, siia peitu jooksite? Ega kinofilm seinetele näitamiseks ole!»

Kolja püüdis küll pudelit koisse padja alla lükata, kuid pootsman jõudis ära näha, millega siin tegeldi.

«Või säärased mänguasjad laste käes! Siderov, illuminaator lahti ja pudel üle parda!» kamandas Sülluste.

Tõusime valveseisangusse, Koljal pudel «Pealinna valgega» peos nagu viskevalmis vanaaegne granaat.

«Noh!» kiirustas pootsman.

Siderov vaatas Süllustele anuvalt otsa. Miski ei aidanud. Pootsmani jäme sõrm näitas halastamatult illuminaatori suunas.

Kolja ohkas, pöördus näoga parda poole ja kruvis ümarguse akna lahti. Ent just siis, kui ta vasak käsi pudeliga tõusma hakkas, ei pidanud pootsman enam vastu ning andis järele.

«Jätta!» Pidas siis pisikese pausi ning küsis päris leebelt: «Mis te, poisid, kavatsesite teha selle... vedelikuga?»

«Ära juua,» vastas Kolja, nüüd juba mitte millestki hooliva julgusega. Mõtles vist, et kui juba sisse kukutud, mis sa siis enam keerutad. Oleks ta hakanud rääkima viinakompressidest, nagunii poleks keegi uskunud.

«Paljuks ei lähe teile kolmele?» Pootsmani toon polnud enam ülemuslikult karm, vaid sellest kostis pigemini muretsev hoolitsus.

«Kartsime ise sedasama, aga kedagi enam kampa ei julgenud kutsuda — lobisevad viimati välja.» Mamedi mustades silmades ja kitsas tõmmus näos polnud kavaluse varjugi, sõnad süütud ning tagamõtteta.

Seisime nagu tikud ning ootasime oma ja pudeli saatust, mis sõltus nüüd vaid Sülluste vastusest.

Pootsman ei osanud teeselda. Kogu tema olemisest paisis nagu peeglist, et selles mehes võitlesid teenistusmäärustik ja pudelist kiirgav sooja pea elnauding. Kõvasti kiskusid.

Ning seesama vana vaenlane, mis pootsmani head kavatsused ennegi selja peale oli jaksanud panna (nagu päras-tises jutuaajamises selgus), sai ka täna jämeda otsa enda kätte.

«Vabalt!» kamandas Sülluste. «Istuda!» Ja siis juba päris kambameheliikult: «Klaas teil muidugi on?»

Klaasi leidmine ei tekitanud mingeid raskusi. Seinalt joogivee karahvini kõrvalt võtsime.

Sulgesime ukse seestpoolt ja seal me, praktikandid, siis praktiseerisime seda määrustevastast «pärispattu». Südame-tunnistuse aga pesime puhtaks esimese maiga ja veel sellega, et lõviosa «pealinna omast» Süllustele sisse jootsime.

Vastutasuks aga saime teada pootsmani eluloo. Kuidas ta omal ajal merekoolis käis, sellesama viina pärast välja visati ning nüüd... Jättis ütlemata, mis nüüd. Aga meid hoiatas küll:

«Vaadake ette, poisid! Mina olen teile hoiatuseks nagu Tallinna Kaubamaja ette väljapandud autorisu. Puruks sõidetud ja lömmi löödud... Sest inimene on oma saatuse juht täpselt samuti nagu sohver rooli taga. Purjus peaga otse ei lase. Näidaku minu sõlmesõidetud elurada teile, milline üks tänapäeva meremees mitte olema ei pea!» Pootsman lõpetas paatosega ning äigas käega üle silmade.

Pärastpoole, kui pudel juba põhja hakkas näitama, tõi Sülluste oma hingesügavustest veelgi õpetlikumad lood lagedale. Istus toolilt koiservale, võttis Koljal vasaku käega õlgade ümbert kinni, paremaga leidis klaasi. Tema tuule ja merevee parki saanud nägu tõmbus tuhandesse kortsu. Vaatas oma kissis silmadega igaühele meist kordamööda näkku, viskas poolpurjus inimese hooletu liigutusega viinalonksu kurku, heitis klaasi lauale. Libistas siis oma jämedate pootsmanisõrmedega läbi pisut punakate sasijuuste. Sõnad tulid tasa ja südamest.

«Vaatan teid, noori mehi, ja mitte ei saa aru, missugune elus kurat küll säärased toredad poisid merele ajas! Kas siis tõesti maal on leib otsa lõppenud? Kõigil keskkool... Minu ajal sai veel seitsme klassiga... Instituudid olemas... Aga ei! Vaja minna merelaevanduse uksi kullutama, et madrusekohta saada. Mispärast oli teil tingimata tarvis õppelaeva pootsmani vile järgi tirelit tantsida? Öösiti, kui ristiinimesed magavad, mööda raasid ronida? Siis viisade pärast südant valutada ning lõpuks «Raudrahule» värvi ja roostetolmu sisse hingama tulla...? Mispärast? Loodate muidugi, et ükskord saate tüürimeesteks ja kapteniteks — kardpaelad ja iga päev viikis püksid. Kõik

see on väline... Te parem vaadake, mis selle taga on. Õnnetu inimene... Kuulete, mis ma ütlen? Õnnetu inimesel!»

Pootsman oli end soojaks rääkinud. Heitis pintsaku seljast, pühkis särgivarrukaga üle higise lauba. Valas pudelist viimase ning jõi tilgatumaks. «Pealinna valgust» olimegi jagu saanud, ilma et me ise selleks suurt oleksime kaasa aidanud.

Sülluste pilk peatus tühjal viinaklaasil. Sellele nagu rääkiski. «Õeldakse, et meremehe kutsehaigused on reuma ja süda... Arstid räägivad. Aga mina ütlen, et on veel üks tõbi, mida kõik vanemad merdsõitjad mehed põevad. Kes arvab ära?»

«Merehaigus?» ütlesin mina kõheldes ja mulle meenus mu oma mure. Võib-olla peitub minuski selle kurja tõve viirus?

«Ah, see on lastehaigus nagu leetrid, sarlakid või esimene armastus,» lõi pootsman käega. «Muidugi, teie olete mul alles verivärsked, kust te võitegi teada. Aga meremehe kutsehaigus on õnnetu perekonnaelu... Uskuge, ükskord mõeldakse selle tõve jaoks isegi ladinakeelne nimetus välja.»

Pootsman võttis laualt tühja pudeli, uuris tükk aega selle juba kuivada jõudnud põhja ja jätkas purjus inimese kurbusega: «Mul on naine ja kaks last. Dokumentaalselt... Kunagi sai niimoodi Pika tänava bürokraatide poolt kirja pandud ja mina kah, et mul on... Aga kui küsin: kelle naine, kelle lapsed? Sisuliselt... Saate aru? Sisuliselt! Kui plaani pidasime, siis oskasin ainult pootsmanipalga pärast muret tunda. Aga mõtlesin, et mõlemad teenime, elame ära. Mis muud iseäralikku seal ikka olla saab? Armastus oli ka olemas... Raha pärast oleks elanudki, aga... Kodus käin kolme kuu tagant, vahel läheb oma pool aastat, enne kui naisesooja tunda saab. Siis kah ainult tuld tooma ja lapsi lugema, nagu vanad mehed ütlevad. Juhtud Tallinnas sõpradega kokku, need sosistavad seda ja teist. Et keegi olla kõnelnud, et too olla rääkinud, kolmas näinud, kuidas minu naine käinud... Kurat! Joodavad siis sind veel purju ja saadavad koju... Peksad seal mööbli puruks, naise-lapsed naabrite juurde — ise aga jäta hommikul kogu selle risuhunniku sinnapaika ning sõidad merele... Pärast kaine peaga kahetsed, palud kirja teel andeks, saadad raha. Järgmine reis otsast peale...»

Sülluste vaatas viinasegaste silmadega Koljale otsa. «Ega sul enam juhtu olema?»

Teist pudelit polnud. Sülluste pea langes lauale risti-pandud kätele ja juba arvasime, et ta magama jääb. Kuid pootsman ainult puhkas. Temal polnud veel kaugeltki kõik südame pealt ära räägitud. Ajas end taas sirgu ning vajus siis kaheksakümneaastase kombel kõssi. Tema hääligi polnud nüüd noore inimese oma.

«Kord kutsusin naise Liepajasse laevale vastu. Aastat poolteist tagasi. Sõitsin «Pärnuranna» peal. Lossisime Kaliningradis Prantsusmaalt toodud kaupa ja laadima pidime minema Liepajasse. Viimasel õhtul Kaliningradis poistega — teate küll... tuult keerama... Pidu läks pisut liiale, jaurasime hommikuni välja. Kui laevale tulin, oli mu kajut segi tuustitud ja laual kiri — naise nimi all. Ja misugune kiri! Kui meelde tuletan, hakkab pea praegugi veel huugama. Liiderlik! Südametu! Lakkekrants! Abielu rüvetaja... Ning kõik seesinat-ed ja muud sõnad... Põhjus: miks mind laeval polnud? Oleksin pidanud ainult teda ootama... Keda ma ootan Kaliningradis, kui kirjutasin, et Liepajasse...? Kust mina võisin teada? Miks tema ja laste fotod mitte laual polnud, vaid sahtlis paberirämpsu sees vedelesid? Püha kurat! Merel saime tormi, pool kajutit vett täis... Pildid oleksid põrandale lennanud ja märjaks saanud. Ma pidin ju nad ometi kuhugi kindlamasse kohta peitma! Siis veel, et miks mul voodi kohal seinal alasti tüdruk? No küll need naised ikka on... Isegi kalendri peale sai armukadedaks! Prantsusmaal ostsime värvisid ja shipchandler kinkis. Seal ju maalitakse neid poolpaljaid naisi igale poole.»

Sülluste, kes senini oli rääkinud sügava tõsidusega, vahetevahel ägenedes, aeg-ajalt silmi tükkivaid pisaraid pühkides, naeratas nagu midagi lõbusat meenutades. Vaikis. Ootas kommentaare.

Ära nähes, et meist «kogemustevahetajat» polnud, jätkas oma ühepoolset pihtimust.

«Aga poisid, alles pärast seda kirja sain aru, et ka naisel pole kerge; et ka tema südame kallal purevad kuradid; et oleme kaks ühesugust abieluks ristitud paadis istuvat inimest, kes oma lapselastis elulaeva kaldale peavad sõudma... Sõitsin Liepajast ise Tallinna. Seletasin ja anusin andeks, palusin, kuni halastaski... Leppisime ära. Iga inimene peab teisele ikkagi sõber ja seltsimees olema.»

Pootsman otsis taskust piibu ja mõkliku plekk-karbi. Pani suitsuriista hakkama, tõmbas tikust tuld. Meie süütasime sigaretid. Suitsetasime vaikides, kuni Sülluste jällegi kõnelema hakkas. Tema härdusehoog oli raugenud. Muutus nagu kainemaks.

«Vandusin viinavõtmise ära. Ei tea, kuidas teistega on, aga mind viib viin mitu tuhat aastat tagasi. Eriti siis, kui kodus olen. Ütlevad, et igandid... Peab jagu saama... Selge sotti! Aga proovi sa iseendaga sarvi kokku lüüa! See on hullem, kui kogu suure laeva meeskonnaga toime tulla... Nii kaugele olen jõudnud, et Tallinnas enam viina ei võta. Mujal võib. Sõprade sosistamist kah ei usu. Aga egas sellepärast metslane mu sees käppasid veel pea alla ole pannud. Elab saatanas! Mõnikord isegi küünistab... Välja kipub, kurivaim. Jah, võitlus igal pool. Küll kapitalistidega, küll plaani pärast, aga kõige kõvemad lahingud peab iga inimene iseendaga. Sest kuradist pead sa ju ometi enne kommunismi jõudmist lahti saama. Saba ja sarvedega elukas sinna ei sobi.»

Kajut oli soe. Pühapäevavarõivais pootsman laskis lipsusõlme lõdvemale, päästis särginööri kurgu alt lahti. Mees oli end üleni higiseks rääkinud. Tõusis ja tegi minekut. «Mis siis ikka... Ohtu käes... Päris mõnus vahel laeval mitte ainult pootsman olla. Aga ärge te, poisid, mu juttu abielust ja meresõidust sajaprotsendiliselt... Olete minust targemad ja... Kogu elu veel elamata. Õpite, sõidate, saate diplomid kätte. Aga viinast...»

Sülluste sõrm oli jälle püsti, nagu polekski me just praegu üheskoos sedasama kuradipäästjat proovinud, vaid hoopis alkoholivastast loengut kuulanud. Või tont teab, kumb see õieti oli? Kentsakas mõelda, aga kül-lap vist mõlemad ühes ja samas pajas.

Pootsman lahkus. Meie pisike kajut oli umbne ja maani suitsu täis. Sülluste sünge jutt rõhus hinge, nagu oleks keegi südamele raske käe pannud. Avasime illuminaatorid, jätsime ukse haagile ning läksime tekile pead ja kopse tuulutama.

Tänane öö oli pime. Tuult peaaegu polegi. Oleme varsti Biskaias. Aga kuhu jäävad tormid? Ainult Atlandi laisk hingus liigutab laeva. Kallutab «Raudrahu» aeglaselt ühele poole kreeni ning langetab siis lainekohina saatel pehmelt teisele pardale. See öötumine on rütmiline, läheb jalgadesse, lõpuks ei märkagi enam.

Läksime ahtrisse, kus polnud ohtu pimedas värske värvi otsa sattuda. Seal kõik veel pintslitest puutumata. Toetusime reelingulatile. Vaatasime üle parda, kus laevast lõhestatud lainetes valendas fosforijuga. Nagu Linnutee üle taeva helendava kaare tõmbab, kuni öösime horisont selle ära neelab, niisama lõikab kiiluvesi sädeleva maantee läbi õliselt mustava mere.

Värske õhk ja looduselähedus tõi pähe lõbusamaid mõtteid. Või aitas selleks kaasa ka ärajoodud viinaklaasitäis, mis kõik inimese puutumatud energiavarud käiku paneb. Igatahes tekkis meis soov sooritada midagi erakordset. Midagi säärast, mis maipühade vääriline oleks.

All laulis vett jahvatav propeller, saatemuusikaks veevulin. Roolipoldid ajasid omavahel tasast merejuttu. Kogu laev oli pisut närviline ning vabises nagu tööst ülepingutatud inimene.

«Tallinnas on täna Russalka all saluut ja tulevärk,» meenus Koljale.

«Kadriorg tüdrukuid täis — poistel lõikust,» lisas Mamed.

Ja mulle tuli meelde, et ka Sina Kadrioru kandis elad. Käis peast läbi, et võib-olla oled ka Sina praegu seal üks nendest, kelle arvel «poistel lõikust» on, nagu Mamed ütles. See mõte torkas. Korraga sain pootsmanist paremini aru. Mis siis, kui me abielus oleksime? Meremeeste kutsehaigus... Aga ei! Me usaldame teineteist. Ja see ongi säärase salakavalate südamerõõre vastu ainus rohi.

Kui ma nüüd tagasi mõtlen, siis leian, et kõik mu sõnad ja teod pärast Mamedi ütlemist olid selleks, et tema vihje mõju endas olematuks teha. Alateadlikult, kuid ikkagi...

«Tallinnas on tulevärk, teeme kah!» panin mina ette.

«Kuidas? Paned endal püksid põlema ja hüppad ise üle parda?» naeris Mamed.

«Lähen toon sillalt raketi.»

«Raketi! Kes seda sulle annab?» kahtles Kolja.

«Jätke see minu mureks,» vastasin lühidalt, tõmbasin mütsi kindlamalt pähe ja läksin. Praegu ei saa aru, kust ma selle julguse võtsin. Mis mind taga sundis?

Hiilisin sillatekile. Teadsin, et vahitüürimees ja Tõnu viibivad roolimajas. Aga kus valvab teine vahimadrus? Selle koht on ilusa ilmaga tavaliselt paaditekil korstna kõrval. Et aga sillale raketikasti juurde pääseda, pidingi just sealt mööda minema. Ootasin masinaluukide taga. Päästepaadid varjasid. Tüürimees väljus roolimajast, käis üleval peakompassi juures ja laskus taas alla. Teadsin, et nüüd läheb ta paariks minutiks kohta kaardile kandma. Teist vahimadrust polnud aga kusagil. Tõenäoliselt saatis tüürimees ta kuhugi...

Jooksin järsku treppi mööda üles peilsillale. Merel pürotehniliste seadmete kasti lukus ei peetud... Mõne minuti pärast olin poiste juures tagasi, suurekaliibriline välismaa päritoluga paukrakett peos.

Kui Kolja ja Mamed minu «ekspeditsiooni» õnnestumist nägid, haaras neidki seiklushimu. Juba päris ühel nõul läksime kajutisse, et tutvuda raketi väljalaskmise instruksiooniga. Juhised olid saksa ja inglise keeles. Kolme peale kokku saime nii palju aru, et rakett tuleb asetada mingi pardale kinnitatud hülsi sisse ning siis süütenöör põlema panna. Ent sääraseid hülsse oli ainult sillateki reelingulattidel...

Muidugi oli see Mamed, kes väljapääsu leidis. Tema mustad silmad löid särama.

«Tulge kaasa!»

Ta viis meid ahtrisse plaguvarda alla. Lippu kanti sõidu ajal mitte siin, vaid kahvlis. Mamed sikutas varda pesast välja ning asetas tasakesi tekile. Proovisime. Lipuvarda pidepesa oli raketi jaoks nagu loodud.

Mamed ja Kolja läksid luurama, et ega ehk kedagi tekil liikumas ei ole. Mina otsisin taskust sigareti ja panin selle põlema. Poisid tulid varsti tagasi ja teatasid, et õhk on puhas — taganemistee klaar.

Hekilambi hämaras valguses panin raketi paigale ja süütasin sigaretiga nööri. Läksime siis kiiresti vööri pakiaäre alla. Sealt oli hea jälgida, mis edasi sünnib. Muidugi

oleks kõige kindlam olnud oma kajutisse joosta ja teki alla pugeda, aga silmalõbu? Mille pärast me siis lõpuks riskisime? Teiseks arvestasime, et kui rakett üles lendab, koondub sillal olijate tähelepanu ahtrile ja siis on meil suurepärane võimalus märkamatuult vöörist oma eluruumi lipata. Ning kolmandaks ja viimaseks — kui märkavadki, kes võiks üldse kahtlustada meid, kui me sündmuse ajal hoopis vöörtekil, s. o. «kuriteopaigast» rohkem kui saja meetri kaugusel viibisime?

No küll see süütenöör põles ikka kaua! Jõudsin vahepeal isegi lähedalt vastutulevat laeva märgata. Madalalt tekilt vaadatuna libisesid selle punane ja roheline käigu-signaali ning topituled kõrge tähistaeva taustal nagu helen-davad kuulid.

Sššš!

Seisime kolmekesi kobaras ning meist kõigist käis läbi pisike elektrilöök... Läks!

Rakett tõusis nagu kosmoselaev, tulejuga taga. Ja siis käis tume pauk. Miski purunes ülal kõrgel seenekujuliseks sädemetevihmaks, mis laisalt alla langema hakkas, valgus-tades kaht teineteise traaversile jõudnud laeva. Pikka-misi ja väärikalt kustus sinkjas helk. Pimedus tungis taas igalt poolt peale ning laevadest jäid järele vaid käigu-tuled.

Keegi meist ei liigutanud ennast. Olime nagu paigale naelutatud. Esiteks oli see kõik nii hirmus ilus, et lihtsalt jalad nõrgaks võttis, teiseks tekkis pähe suur küsimärk: mis nüüd edasi saab?

Korraga hakkas vastutulnud laeval morselamp pilkuma. Veerisime ingliskeelset teksti: «Do you need any assistance?»¹ Lamp «Raudrahu» mastitopis vastas: «I do not need assistance. Why did you fire off distress-signal?»² Meil vedas. Sillal peeti raketti vööra laeva omaks.

Pärast rääkis Tõnu, et kaptengi kutsuti välja. See ütelnud: «On ikka huligaanid need välismaalased! Vist kogu meeskond esimese mai puhul purjus.»

Muidugi rääkisime Tõnule kõik ära, niihästi pudeliloo kui ka muu. Meil oli hea meel, et temp õnnega lõppes, kuid arutasime asja ning lubasime niisugused riskantsed män-gud siiski viimaseks jätta.

¹ «Kas te vajate abi?»

² «Me ei vaja abi. Miks te tulistasite hädasignaali?»

Poisid panid pärast lipuvarda oma kohale tagasi, ning nüüd nad magavad, nagu poleks midagi juhtunud.

Nõnda läks minu maipüha.

Sinul seal Tallinnas päike juba mitme meetri kõrgusel. Ka siin on varsti hommik. Enne vahti minekut magada ei saa. Kella täna tagasi ei lükatud. Seepärast jääb ööpäev lühikeseks. Kuidas ma küll tagasiteel toime tulen, kui ajanaijatatel tunnid hoopis vahele jäetakse?

Hüvasti! Kiirustan vahti.

Paul.

16

Teise maipüha hommikul, kohe pärast vahikorra lõppu, läks «Raudrahu» vanemtüürimees kapteni juurde. Laevajuht oli magamiskajutis ja ajas parajasti habet. Uks seisis aga lahti, ainult eesriie rippus oma kohal. Ehkki mehed teineteist ei näinud, polnud see asjaolu takistuseks kõnelusele.

«Võtke istet, Pärdi, kas südamel on midagi erakorralist?» küsis kapten.

Tavaliselt käis ju vanemtüürimees küll alati hommikuti kaptenilt oma päevaplaanidele kinnitust saamas, kuid täna oli teine maipüha ja laeva tööd peale vahipidamise seisid.

Vanemtüürimees istus väikese nurgalaua äärde tugitooli. Sirgelt, käed põlvedel, täpselt nii, nagu ta alati istus, kui kapteni kajutis viibis. Kõhatas tagasihoidlikult ning leidis siis õige otsa.

«Pootsman juba kella kuuest saadik tekil, käiab ja viilib kraapisid, segab suurikut. Tahavad täna tööle hakata. Ütles, et mehed käivad peale. Mina ise ka mõtlen, et kui me praegust ilusate ilmade perioodi täielikult ära ei kasuta, võime hiljaks jääda. Kes garanteerib, et tagasiteel niisama vaikset merd peab?»

Magamiskajuti eesriide tagant kostis raseerimismasina tasane surin, siis kapteni heal tujul lausunud sõnad: «Küll need uema aja aparaadid on ikka ühed head asjad! Mis merel viga masinaga habet ajada... Aga vanasti noaga — niipea kui laev mõne ootamatu nõksu sisse tegi, kohe veri taga. Käi kas või kogu reis orases näoga.»

Pärdi teadis, et kui kapten midagi kaalub, siis teeb ta teist juttu. See raseerimismasina kiitmine oli suitsukate.

Sellepärast ei rutanudki vanemtüürimees kapteni sõnu suu ja sülega taga kiitma, vaid ühmas ainult viisakuse poolest: «Seda küll.» Ja jäi siis oma küsimusele vastust ootama.

Laevajuht ei läinudki otsust kes teab kui kaugelt otsima «Mis siis ikka, Pärdi, pange töö käima. Katsuge neile teinekord vaba aega anda!»

«Khm...»

«Uuema aja aparaadi» surin lakkas. Eesriide tagant kostis nüüd kraanivee solin. «On veel midagi?»

Kapten Voolaid, kes oma vanemtüürimeest tundis, aimas juba Pärdi teistkordsest kõhatamisest, et sellega pole jutt veel lõppenud.

«Seltsimees kapten, eelmine vahetus kandis ette, et mingi vastutulnud välismaalane olla meie kohale jõudes raketi üles tulistanud ja pärast küsinud, kas me ei vaja abi. Tegin kindlaks, et rakett lasti üles «Raudrahult». Hakkasin seda juttu kuuldes kohe kahtlema ja läksin pürotehnikaseadmete kasti kontrollima — üks paukrakett on puudu... Tuleb juurdlust alustada.»

Veesolin magamiskajutis lakkas. Nüüd kostis sealt mõnusat ähkimist. Oli kuulda, kuidas kapten end rätiga hõõrus.

«Kui alla lähete, Pärdi, siis öelge vahimehaanikule, et ta saadaks kedagi mutrivõtmega siia. Mul pesukraani kõrvalt tilgub... Ei, juurdlust pole vaja. Asi nagunii juba ammu selge, kus, kes ja kuidas... Egas ma palju peale teie vahi koisse saa. Sillal kah ei taha kogu aeg — solvuvad, et ei usalda... Nii ma siis käisin eile öösel, sussid jalas, pimedal paaditekil edasi-tagasi. Aga tähed olid taevas ja praktikantide askeldus paistis kõik ära. Isegi see, kuidas nad lipuvarda maha võtsid. Mul vanad silmad, harjunud pimedas vaatama...»

Nüüd oli vanemtüürimehe kord pausi pidada. Vihjamisi sai ta küll vahipidamise eest kiitust, aga... Tuli ette kandma, kuid kaptenil ennegi teada... Vanamees olevat ju ometi ise öösel sillal välismaalasi siunanud ning arvanud, et küllap seal vist kõik purjus on...?!

«Mul on laeva vanemtüürimehe jaoks ka veel sihuke uudis, et meie Sülluste oli eile õhtul kusagilt peatäie viina saanud.» Voolaiu häälest kostis sõbralik pilkevarjund.

«Kuidas? Merel...?» üllatus Pärdi.

«Täpsemalt — Inglise kanalis.»

Pärdis teadis, et kui juba kapten endale sääraseid sõnu lubab, siis peab ta väga heal tuulel olema.

«Kas võtta neilt kirjalikud selgitused, enne kui käskkirja välja annate?»

«Ei mingeid selgitusi ega käskkirju!»

«Aga teenistumäärustik ju ometi . . .» ei saa vanemtüürimees end pidada.

Laevajuht ei malda tüürimeest lõpuni ära kuulata.

«Kas seesama määrustik lubab teid mehi vabast ajast värvima panna? Kas pootsman pidi täna poolest ööst välja tulema? Laskem neid praegu arvata, et me midagi ei tea. Edaspidi kunagi, kas koosolekul või mõnel muul sobival juhul, ütleme ära ja hoiatame . . . Uskuge — mõjub paremini. Praegu pole aeg käskkirjade kirjutamiseks. Tööd on vaja teha! Ja lõpuks pole meist keegi vempudeta ega vana mehena ilma sündinud. Küsimusi on?»

Kapten Voolaid lükkas eesriide kõrvale ning astus salongkajutisse. Lõug värskelt raseeritud, silmad naeru läis. Laevajuhi lõbusus haaras ka vanemtüürimeest. Muldugi oli kaptenil tuhat korda õigus, ehkki selle otsuse dikteeris elastne elutarkus, mitte aga puine teenistumäärustik. Puhtalt südame järgi käies oleks Pärdis samuti toimunud, aga vanemtüürimees purjetas oma hea- ja kurjatundmise kompassiga alles esimesi reise ning seepärast polnud ta veel kuigi kindel sellise keerulise aparadi käsitlemisel, mida südametunnistuseks kutsutakse. Kapteni kursiga kokkusattumine tegi ta rõõmsaks.

«Selge, seltsimees kapten!» hüüdis Pärdis reipalt ning tõttas tekile, kus oli vaja meestele päevasteks töödeks luba kätte anda.

Vanemtüürimehe käskudes ja korraldustes oli sel hommil nii palju noorusvärskust ja hoogu, et kogu laevapere sellest oma osa sai. Töö läks käima täie raginaga. Sülluste mängis oma hiilgavaima pootsmanipartii, meeste käed otse lendasid, suud aga ajasid laulujoru. Praktikandid pilgutasid vahetevahel üksteisele vandeseltslaslikult silma. Isegi meremeeste vana vaenlane Biskaia laht oli kõigega päri ning kiigutas «Raudrahu» ettevaatlikult, otse emaliku õrnusega.

Hilisõhtuse vabavahi ajal, kui Kolja ja Tõnu naaberkajutis selle päeva viimast malelahingut pidasid ning Mamed sealjuures kohtunikku mängis, kirjutas Paul Anule:

... Veel täna hommikul kartsime: kas ehk pole kusagilt midagi läbi lekkinud? Kuid nüüd oleme täiesti rahulikud. Kõik on vaikne. Kellelgi pole aimu. See maiõhtune temp jäi viljaks, nagu öeldakse... Puhas ots!

Täna märkasin, et ilm on lausa kevadele läinud. Meil küll pole siin metsi, kuldnokki ega pääsukesi, ainult kajakad ülal, kalad all ja meri ümberringi. Kuid on ookeanilgi omad suvekuulutajad. Süüdvest ei puuduta su nägu enam kareda kindaga, vaid nagu silitab oma sooja tuulekäega üle juuste. Pehme brüis tuleb nüüd piki Hispaania kallast, kotitais kevadet kaasas. Meie laius on praegu nelikümmend viis kraadi. Päike käib siin juba nii kõrgelt kui Sinul seal kesksuvel. Pärast Tallinna on «Raudrahu» poolteist tuhat miili ahtrisse jätnud. Iga meremiil on umbes 1850 meetrit. Arvuta ise, kui mitu kilomeetrit see teeb. Jalgsi annaks oma veerand aastat vantsida, kui iga päev kaheksa tundi käia ja pühapäevad puhata.

Puhastamise ja värvimise töö panime uuesti käima. Jõudsimine veelgi rohkem ära teha kui mailaupäeval. Poisid lõobivad: ainult tänu sellele, et Jaluste meil abiks käis. Kuid mis õigus, ega seda salata saa. Pärast hommikusööki tuli Jaluste tõesti tekile. Päris nali oli teda vaadata: kolmandalt tüürimehelt laenatud tunked seljas ja kolm paari kindaid käes — kõige all arsti kummikindad, nende otsas kühed töölabakud. Mehel oli tõsine tahtmine aidata. Ainult et tema kindapuntrad ei pidanud pintslit kinni. Vart randme külge siduda ei lubanud ta koguni kahel põhjusel: esiteks — nõor määrivat, teiseks — tema nahk ei kannatavat sissesoonimist. Nii ta laskiski kaks pintslit järgemööda üle parda. Pootsman ei suutnud end talitseda ja käratas: «Ega värvimine ole joodimäärimine, et ükskõik kuidas! See töö nõuab teadmist, tegu ja nägu...» Võttis ning riputas pintslit velskrile vartpidi nõõpauku.

Pärast lõunat aga langes Jaluste korraga näost ära ja jättis töö sinnapaika. Ülepingutus ja liigväsimus, panid mõned mehed talle diagnoosi. Teised arvasid, et pootsmanni pragamine tema seedeelunditele häirivalt oli mõjunud. Kolmandad lõõpisid midagi maiõhtusest peosöögist. Iga tahes kui poleks Jalustet, jääks «Raudrahu» päris mitu naeru naermata. Aga me kõik armastame oma tohtrit ega vahetaks teda isegi kulla vastu.

Isegi Maša tuli tekile, seisis meeste selja taga ning vaatas pealt, kuidas laevale uut kasukat selga tõmmatakse.

Pakkusime talle roosteharja — ei võtnud. Ütles, et tulnud ainult kaema, kellele õhtusöögiks kõige suurem portsjon anda.

Küll inimene ikka jõuab palju, kui ta tahab. Arvad Sa, Anu, et meie päev siin ainult vahiteenistusega, värvimisega ja puhkamisega piirdub? Ei, peale selle enamik mehi täiendab oma teadmisi. Punanurk on iga õhtu nagu kooliklass. Kõrgema haridusega mehed teistele koolmeistriteks. Tüürimehed teavad rääkida, et kaptengi uurivat raadionavigatsiooniliste aparatuuride jooniseid ja skeeme. Tema on endis-aegse kooli mees — vanasti ju sääraseid seadeldisi polnud. Ainult pootsman arvab, et temale polevat teooriat vaja. aitavat praktikastki.

Siis veel oma igapäevased programmikohased üritused. Esmaspäeva õhtul koosolek (komsomoli-, ametiühingujne.), teisipäeval poliitõppus (loeng rahvusvahelisest olukorrast või muud päevakohast), kolmapäeval erialase kvalifikatsiooni tõstmine jne. jne. Siis jätkub meil aega veel male- ja kabevõistlusteks, raamatute lugemiseks, filmide vaatamiseks ning tuhandeks muuks toiminguks. Isegi mõni kirjanik on kirjutanud, et merel olevat igav. Ei tea, võimalik, et vanasti oli. Aga meie «Raudrahul» on see sõna käibelt kadunud. Raske? Jah, mõnikord õhtuti tundub tõesti, et kont või pea tahaks rohkem armu, kui aega on anda, et uni kisub lõuapärad lahti. Ent see on hommikuks ununenud ning käed-jalad kibelevad jällegi tegevuse järele. Nii need päevad meil lähevad. Rääkigu pootsman mis räägib, kuid mina oma elu küll mõne teise saatusega ära ei vahetaks. Ning mis puutub Sinusse ja minusse, siis usun kindlalt, et meist ei saa tulevikus mitte abielu piidal sõudvad galeeriorjad, kes oma lapselastis laeva kaldale peavad aerutama, vaid kaks elulaeva võrdõiguslikku tüürimeest.

Kõrvalkajutis vaieldakse millegi üle. Tulevad rüsinal välja — vist minult õigust otsima. Tõnu hääл käib üle teiste, Kolja seletab midagi, Mamed naerab. Homseni —

Paul.

Anu, poistel läks eile õhtul vaidluseks säärase asjade üle, mis minulgi võib-olla on alateadvuses liikunud, kuid mitte kunagi otse pinnale ujunud. Kolja mänginud Tõnuga malet

ja viimane sai muidugi mati. Nikolai lausunud naljaga pooleks, et Tõnust polevat temale enam treenerit. Et aga Tõnul avangust väljumine hästi õnnestunud, keskmänguski kerge ülekaal olnud, siis ei suutnud ta lõppmängu ebaõnnestumist vaikides alla neelata. Vastanud: «Eputa niipalju kui tahad, ega sust seepärast veel Botvinnikut või Kerest ikka ei saa!»

Kolja vaielnud vastu ja öelnud, et kui ta harjutab ja hirmsasti tahab, võib temast ka maailmameister tulla. Sellist inimest polevat maailmas olemaski, kelle tasemele tema ei suutvat tõusta. Vaja ainult kindlat tahet.

«Tähendab, et kui Kolja tahab, võib temast ka Gagarin saada?»

«Gagariniks pole enam kellelgi võimalik saada, tema vääriliseks aga küll. Muidugi on ta erakordsete võimetega mees, kuid poleks olnud teda, oleks kosmonaut number kaks või kolm need loorberid endale saanud. Ja üldse — kas arvate, et me maailmaruumi tungimise eest ainult temale tänu võlgneme? Ajalugu teeb lõpuks rahvas, aga mitte Petuhhov, Ivanov, Kask või Kuusik!» vastanud Kolja nagu mõni poliitiliste teadmiste levitamise lektor.

Mamed saanud aru, et sellistes küsimustes on keerulisem kohtunik olla kui malemängus, ning ei toetanud algul ei üht ega teist. Proovinud naljaga vaidlust summutada. Kuid asjata. Kutsunud siis lõpuks kõik meie kajutisse. Lootnud minult Saalomoni sõnu. Ja nii nad siis südaöösel minu avatud uksest sisse murdsidki. Nähes mind Tõnu toetavat, asus Mamed kindlalt Koljale appi, vist küll kaalutlusel, et väed võrdsed oleksid.

Kolja ja Mamed tõukasid kõik ajaloolised suurused troonilt maha, ei jätnud nende kuulsusest kivi kivi peale. Nad olevat esile kerkinud rohkem juhuste kokkusattumise kui oma erakordsete võimete tõttu. Aleksander Suur võitnud ainult tänu sellele, et selleks olnud juba tema isa poolt kõik eeldused loodud. Prantsuse rahval olnud Bourbonide kuningakoja võimutsemisest kõrini villand ning see aidanud kaasa Napoleoni tähelelennule. Kutuzovit aidanud 1812. aasta karm talv, jne., jne.

«Aga Lev Tolstoi?» küsisin mina ja arvasin, et selle kavala võttega Kolja selja peale panen.

«Ah, see vana krahv sai kuulsaks ainuüksi sellepärast, et juhtus olema esimene kirjanik maailmas, kes liiderlikust naisest ingli tegi. Mis puutub «Sõjasse ja rahusse», siis on

juba seal käsitletav aeg ja aine niivõrd heroiline, et iga vähegi andekas sulamees oleks sellest suurromaani osanud kirjutada.» heitis Kolja maailmakuulsuse ainsa käeviipega üle parda.

«No, see on juba...» ajas niigi laia olemisega Tõnu end kohevile. «Kui asja niimoodi võtta, siis pole meil üldse olnud suurvaime ega geniusi — inimesi, kes oma ajast sajandi võrra ees olid.»

«Kas Suur Isamaasõda oli vähem heroiline kui Kutuzovi-aegne võitlus, aga kus on nendest päevadest kirjutatud «Sõda ja rahu?»» heitsin mina vaekausile omapoolse vihi.

«Kas sellest on veel vähe kirjutatud? Las läheb ka sada viiskümmend aastat mööda — küllap nendestki raamatutest mõni sõela peale jääb. Ja teiseks: kui seni pole, siis veel kirjutatakse. Ärge unustage, et Tolstoi pani Kutuzovi teod paberile alles oma poolsada aastat pärast Austerlitzit ja Borodinod. Siis, kui kõik arhiivid juba avatud olid,» vastas Kolja külmalt ning heitis oma tumepruunid juuksesalgud kõrgelt ja järsulõikeliselt laubalt tagasi.

Mamed, kes oli kogu aja juhust oodanud, et sõna sekka ütelda, leidis nüüd paraja momendi. Tema mustad silmad hakkasid särama. «Jätame need targutused kús kurat! Mis me räägime inimestest, kelle elutöö meile võõras on. Olgu nad minugipärast olnud suurvaimud, erakordsed isiksused, oma ajast tuhat miili ees, geeniused kvadraadis... Nende üle on meil raske otsustada. Me ei saa ju enam panna Aljohhinit mängima Botvinnikuga, Isamaasõja-aegseid marssaleid võitlema Aleksander Suurega ega Šolohhovi ja Tolstoid ühel ja samal teemal kõrvuti kirjutama. Räägime parem meremeestest. Vasco da Gama. Kolumbus. Magalhães. Bellingshausen. Amundsen... Oid nad geeniused? Ei. Selliseid tegusid, mis nemad tegid, oleks iga tubli ja ennastohverdav oma ala tundev spets võinud sooritada. Kuid mida me salata ei saa, on see, et nad kõik saatsid korda midagi erakordset ja enneolematut. Teisest küljest aga niisama suur kui nemadki oli inimene, kes kivi viskamiseks lingu leiutas, kes esimese vibu valmistas. Võib-olla suuremgi veel, sest viimased olid ikkagi leidurid, esimesed ainult avastajad. Noh, ükskõik, rahu nende põrmule! Meid nad ei sega. Aga teate, poisid, mis mulle vahel kuuma viha teeb? See, et tänapäeva vanemad inimesed meid noori nii väikesteks ja mannetuteks peavad. Ei hakka

ma rääkima neist, kes lausa välja ütlevad, et kaasaegne noorsugu olla puha raisus jne. See on omaette jutt...»

Kolja, kes kogu aeg nagu sütel oli istunud, plahvatas põlema.

«Jah, nagu minu isa ja vanaisa... Meie lõime teie, noorte jaoks uue korra ning mis teil nüüd viga — kogu elu nagu villavakas... Pidage ainult meie poolt antud kurssi ning kiitke ja tänage meid nii, et keel rakus. Muidugi, olgu meheks, et nad sellega hakkama said, kuid ärgu unustagu, et me ei soovi kerget äraelamist kellegi teise kulul! Ja teiseks — kui sa tõesti oled midagi head teinud, siis ära iga päev sellest jahvata! Elementaarne taktitunne...»

Mamedi lõunamine veri hakkas lausa keema. Ta lõi oma väikese tõmmu rusikaga vastu lauda.

«Õigus! Olen kindel, et meie põlvkond teeb vähemalt niisama suuri asju kui meie isad ja vanaisad. Aga mida me nimelt korda saadame, ei tea me veel isegi, veel vähem need, kelle päike juba looja hakkab minema.»

«Mis me ikka enam... Sõjad sõditud, kosmos vallutatud, tee kommunismile rajatud,» jahutasin mina kuumaks läinud Mamedit.

Kuid mu sõber ei lasknud end kursist kõrvale viia.

«Kas kõik need suurmehed, kes kunagi on elanud või praegu elavad, võisid meievanuselt konkreetset ette teada, mida nad ükskord korda saadavad? Kes näiteks oleks osanud kümme aastat tagasi Gagarinis kosmosevallutajat näha? Kust minagi praegu võin teada, mis minevik minu tuleviku jaoks on jätnud,» oli Mamed oma ajaloolises missioonis kindel.

Tõnu tõstis käe. «Stopp! Lubage ka mulle sõna! Pole õige, et te isad ja pojad vastamisi seate. Minu taat näiteks on selle koha pealt arusaaja mees. Tema arvab, et tulevaste põlvkondade teod löövad kõik vanaätid tummaks. Küsib: mis tegid eelnevad generatsioonid? Ehitasid, ehitasid ning siis võtsid kätte ja lõhkusid maha. Nagu lapsed liivakastis. Tulevikuinimene on aga targem — ainult ehitab. Ning selles seisabki tema suurus ja geniaalsus.»

Ja nii me seal siis lammutasime vana ja tegime uut. Kindlasti oleks see vaidlus muutunud veelgi tormakamaks, oleks võetud kasutusele taktika «igaüks igaühe vastu», nagu mõnikord ennegi on juhtunud, kuid kaheksa klaasi pani asjale punkti otsa. Kell oli juba neli! Önn veel, et mul pol-

nud esimene roolivaht, muidu oleksin kindlasti kaheminu-tilise hilinemise eest vanemtüürimehe käest võtta saanud.

Nüüd on siis ka kolmas mai õnnelikult õhtusse jõudnud. «Raudrahu» sõidab praegu mööda Pürenee poolsaare lääne-rannikut otsekursiga lõuna poole. Kui seda koosi jätkata, siis muutub meie geograafiline laius iga päev üle viie kraadi väiksemaks. Jookseme suvega kokku. Soe kisub pois- tel särgeid maha. Mõni mees proovib juba isegi ujumis- pükste väel läbi ajada.

Agaga meie meedikuga paistavad lood päris tõsised olevat. Lesib oma esmaabipunktis diivanil, nägu valge peas. Ei söö, ei joo ega suitseta. Diagnoosi ei oskavat keegi panna. Velsker ise märkavat küll malaaria, küll tüüfuse, küll must- tade rõugete tundemärke. Olevat juba pool laeva pulbrite- tagavara alla neelanud ning peale selle kõik võimalikud süstid ära proovinud. Meestel jälle omad sõnad: «Pole kingsepal kinga, rätsepal riidet ega tohtril...» Et kui nüüd keegi veel haigeks jääks, peaks see tõbiselt minema ter- vist saama, jne.

Teenistusmäärustiku kohaselt täidab laeval, kus puudub arst, meediku kohuseid vanemtüürimees. Ja meie Pärdi jaoks siis Jaluste nüüd ongi. Keegi motoristidest teadis anekdooti, kuidas loomaarst käinud inimesetohtrit ravi- mas.

Praktiseerinud kord ühes väikeses asulas kaks arsti, üks looma-, teine inimesetohter. Kumbki olnud oma kutsele uhke. Inimesearst öelnud: «Mis sul härgadega viga — sureb ära, kannad aktiga maha ja ongi kõik. Inimelu on aga midagi muud.» Loomaarst: «Sul patsient vähemalt ütleb, kus valutab, aga loom ei räägi — pean ise teadma.» Üks- kord inimesearst jäänud haigeks. Kuna teisi meditsiini- mehi ümbruskonnas polnud, läinud tema naine suures mures loomaarsti appi kutsuma — ehk midagi ikka oskab ütelda... See tulnudki. Ametivend lamanud meelemärku- setult. Veterinaararst katsunud pulssi, pannud kraadi- klaasi. Äkki haige avanud silmad.

«Mis sind vaevab, kallid kolleeg?» küsinud loomatohter.

«Möö!» vastanud inimesearst härja kombel.

«Selge!» olnud veterinaararst rahul. Läänud ja kirjuta- nud ravieeskirjad: sisse joota kaks liitrit kastoorõli, kui see ei peaks aitama, siis järgmisel päeval ära tappa ja auku ajada.

Mulle näib, et mida kauem mehed merel on, seda mah-

lakamaks muutuvad nende jutud, seda sagedamini kodusadamat meelde tuletatakse. Juba mõni loeb päevi, millal Tallinna tagasi jõuame. Kui Sinule mõtlen, siis kardan, et tuleb minulgi varsti kalendrilehti lappama ning Tallinna saabumise kohta prognoose tegema hakata.

Seni aga kihutab «Raudrahu» ööd ja päevad üha sinna poole, kus ookean ja taeva lõunakaar kokku langevad. Ning nende kahe sinise mere vahele tõmmatud joon põgeneb meie eest. Seda kätte pole veel keegi saanud. On ja jääbki laevast kaugele nagu sajabrotsendiliselt destilleeritud õnn inimesest. Kuid ärme muutume pessimistlikuks ega sentimentaalseks. Meie Sinuga jõuame kord, kui mitte saja-, siis vähemalt üheksakümne üheksa protsendilise õnneni välja. Seniks elame lootusest.

Sinu Paul.

18

Vanemtüürimees Pärdi oli kohe pärast kell kaheksa lõpenud vahti haiget tohtrit vaatamas käinud, siis ühiskajutis klaasi kohvi alla neelanud ja tunked selga tõmmanud, et tekile minna, kui kapten talle sõna saatis: tulgu sillale! Küllap töö pärast, mõtles vanemtüürimees ning tundis end sellest küljest kindlana. Sest võitlus rooste vastu edenes «Raudrahu!» üha lõbusamas tempos. Veel päeva paar säärase väega kallal, ning keskehitused, reelingud — ühesõnaga kõik, millele tekilasti tõttu ligi pääseb, on kraapide ja harjadega üle käidud ning esimene kord suurikuga kaetud. Siis võib tolmuisele tööle selleks korraks risti peale tõmmata. Jääb veel ainult värvimine. See pole enam kondija kätevaev, vaid lausa lust ja lapsenälg. Pintsel liigub, mees laulab. Sadamates mastid ja välisparras, tagasiteel tekid. Tallinna jõudes peab «Raudrahu» mitte ainult plaaniläitmise poolest, vaid ka väljanägemiselt laevanduse esimene olema. Kas või nui neljaks! Nii olid mehed otsustanud ja sinna poole see asi nihkuski.

Ei, mis laeva töödessa puutus, siis oli Pärdi selg vastu müüri. Ent asi ei seisnud täna hommikul mitte selles. Vanemtüürimehel oli hetkeks meelest läinud, et ta praegu ka kogu laevapere tervise eest vastutab.

Laevajuht seisis kaardikambris suure laua ääres, sirkel käes. «Jaluste teeb mulle muret.» alustas kapten ilma pikemata. «Mehes on eluvaim väljas. Ja mis kõige hullem —

keegi ei oska ütelda, mis tal viga on. Tema ise kõige vähem.»

«Öösel oli jälle oksendanud. Nüüd, hommikul, panid endale pea ümber kompressse. Ütleb, et lõhub valutada. Palavikku ligemale nelikümmend. Midagi ei mõista siin...» kehitas tavaliselt enesekindel ja kiire otsustamisvõimega vanemtüürimees seekord õlgu.

«Pärdi, ütleme, et «Raudrahu» kapten olete teie. Mis te ette võtaksite?»

See ei olnud esimene kord, kus Voolaid vanemtüürimehe sellise konkreetse küsimuse ette seadis. Sellega õpetas ta oma esimest asetäitjat praktilisi otsuseid tegema, teisest küljest aga rakendas ta Pärdi noore ja paindliku mõistuse endale abiks. Ent valmis plaan oli kaptenil noil juhtudel alati juba tagataskus olemas.

Vanemtüürimees silmitses merekaarti, kus kursijoon piki Portugali kallast kulges. Veel paar vahti, ning vasakule jääb Gibraltari suudmelaht, otse ees Maroko põhjarrannik suure sadamalinna Casablancaga.

«Küsiksin laevanduselt luba Casablancasse sisse joosta, et lasta seal Jaluste läbi vaadata ja, kui vaja, mees haiglasse jätta,» vastas vanemtüürimees pärast vähest mõtlemist.

Kapteni silmis vilkus pisike naerusäde. Ta lükkas Pärdi ette äratäidetud radiogrammi plangi, millel seisid laevajuhi selgeltloetava käekirjaga kirjutatud sõnad: «Tallinn, ERML ülema asetäitjale eksploatatsiooni alal. Laeva medikul Jalustel tõsine tervisehäire. Otsustasin minna meditsiinilise abi saamiseks Casablanca reidile. Palun kinnitage. Voolaid.»

Kui Jaluste ise lõuna paiku Pärdi käest kapteni otsuse teada sai, ajas ta käte ja jalgadega vastu.

«Seltsimees vanemtüürimees, säärane asi paneb mind, teate, piinlikku seisukorda.» protesteeris haige. «Tallinnas kah mõeldakse, et mis meedik see niisugune on, kes iseenda tervise eest hoolt kanda ei oska. Ja lõpuks, ega mul midagi erilist olegi — kõht korrast ära, pisut peavalu ja palavik... Olen siin üht-teist sisse võtnud, süstinud... Läheb paari päeva pärast isegi üle. Milleks kohe hädasadamasse? Mõelge, mis kulu see teeb! Aeg... Viimaks jääb kogu reisiplaan minu pärast täitmata!» Ning Jaluste oli valmis kohe koist üles tõusma, et näidata, kui hästi ta end tunneb.

«Teate ju meie Voolaidu — kui midagi pähe võtab, siis

ei raiu seda enam keegi sealt välja,» püüdis Pärdi selgeks teha, et temal niisuguse kulu ja ajaraiskamisega midagi pistmist pole. Puhha kapteni «süü».

Ohtuks oli kogu laevaperel teada, et «Raudrahu» kurssi viib Casablancasse, kus Jaluste viiakse tohtrite kätte tohterdada. Merelaevanduse sellekohane kinnitus oli kaptenil juba käes. Ja kesköise vabavahi ajal kirjutas praktikant Valkon oma Anule:

... Kui mõelda, et alles paar inimpõlve tagasi läks ookeanireisile väljuv purjekas vastu ennem surmale kui elule, siis tuleb küll tänapäeva inimgeeniuse ees müts maha võtta, ütelda talle aitäh selle eest, et meil on säärased võimsad laevad ja sidevahendid. Kuid ega kapitalistide käsutuses viletsamad alused ole. Ometi pole seal kõik tehnika saavutused rakendatud inimese heaks käekäiguks nagu meil. Nägin kord Riias läänesakslast, kus polnud isegi külmutuskappi. Lihakott rippus vantides nagu «vanal heal ajal». Seepärast peamegi austama neid, kes seadsid meil üles loosungi: «Kõige kallim vara on inimene, kõik inimese õnne nimel!»

Enhki mehed teavad, et hädasadamasse sissepõikamine reisiplaani ohtu võib panna, kiidavad nad ometi kapteni otsuse heaks. Saavad aru... Ainult pootsman ironiseeris: «Siia maani üks preemia teise selga, poisid puhha küürus nende all. Magame jah parem päeva ausalt maha, siis pole Tallinna tulles jälle rahauputust karta.» Süllustet me tunne. Toriseb mis toriseb, aga pane teda ennast kapteni — poleks temalgi südant teisiti talitada.

Ja usu, Anu, kapteni säärane talitusviis annab meile kõigile kindlusetunde. Veenab igameest, et kui midagi peaks juhtuma, ei jäeta kedagi oma hädaga silm silma vastu, ükskõik kus sa ka ei viibiks, tunned end alati sõprade ja seltsimeeste keskel. Seesama teadmine julgustas ka Gagarinit, kes end isegi kosmoses üksinda ei tundnud.

Ainus, kes hädasadamasse mineku vastu tõsiselt vaidleb, on Jaluste ise. Muud juttu tal polegi, et kus selle häbi ots — arst haige! Aga siis olevat keegi villaseviskaja talle ütelnud: «Egas kapten sinu pärast — Casablanca reidil tal hea maste puhastada ja värvida. Merel ju ohutustehnika sihukest tööd teha ei luba.» See jutt pannud meile mõtlema, et viimati ongi tema haigus ainult ettekääne.

Kui niisugust ilma edasi peab, siis oleme juba homme

pärastlõunase vahil ajal seal, arvas vanemtüürimees. Kui edasi peab... Nagu ei usukski enam, et peale tuuleta ilma ja vaigse mere midagi muud saab olla. Aga mulle oleks meelerahustuseks nii hädasti üht tõsist tormitükki vaja. Alles pärast seda, kui kõik olen ära näinud, võin ütelda, kas olen õige meremees või mitte. Senini... Aga Sulle, Anu, pole vaja seletada — Sa tead mu muret...

Just praegu kihutab «Raudrahu» täiel käigul neljandast kuupäevast viiendasse ning kolmsada miili mereteed on taas ahtrisse jäetud. Homme õhtul juba sellest, mis Casablanca nägin-kuulsin.

Paul.

19

Maroko läänerannik, 5. mail

Anu, pärast Inglise kanalist väljumist nägin täna esimest korda maad. Ja see polnud lihtne kallas, vaid Aafrika rand. Jalaga peale astuda ei saanud, aga peaaegu käeulatuses oli teine küll.

Juba öösel muutsime kursi lõunast kagusse. Midagi polnud näha. Kuid ainuüksi teadmine, et ees pole enam tuhandeid miile puhast ookeani, vaid põigiti üle kursi on kauge rand, võttis südame põksuma. Tundus, nagu oleksin terve aasta merel viibinud. Mida küll võisid meremehed tunda Kolumbuse «Santa Marial», kui mastikorvist hüüti: «Maal!»

Õö. Pime ja selge. Tähti mustmiljon. Automaatroolija pidas kurssi. Seisin sillanukas ja pidin vaatama ette. Aga või sa silmi sunnid. Need ütavad igale poole. Panin tähele, et Põhjanael, mis Sinul Tallinnas peaaegu keset taevast seisab, on siin päris alla vajunud. Suur Vanker riivab juba horisonti.

Ka mõtted rändasid. Pähe tükis tuhat asja. Ja merevaikusel kujutlusel kerkivad pildid on palju selgepiirilisemad kui maal. Neil on aega püsima jääda. Seal, ragina sees, on mõtted nagu ärahirmutatud linnuparv — tulevad ning lendavad taas oma teed. Kuid siin istuvad nad sulle pähe ja jäävadki sinna.

Sulgesin silmad ja olingi Vasco da Gama aegsete mere sõitjate keskel. Nägin siinsamas «Raudrahu» kõrval ujuvat pisikest purjejaalat, tormist murtud mast trossi ja lisa-palgi abil lahas. Selle küljes narmendavad seiliräbalad.

Pumpade juures habemesse kasvanud näljased inimvarjud, surmahirm silmis. Juba nende rebenenud põlvpükste ja ülakeha katvate kaltsude järgi võib otsustada, et purjekas mitte esimest kuud merel ei triivi. Neil pole aimugi, kus laev viibib. Tüürimees räägib küll, et kaldani on kõigest paari päeva sõit, kuid nad ei usu enam kedagi. Meestele on selle reisi kestel juba liiga palju luisatud. Teavad ainult, et laev lekib, kuid näljast nõrkadena nad pumbata enam ei jaksa. Raanokas ripub ülespoodud mees. Selle igaveseks vaikinud suu kuulutab kõigile, mis juhtub vastuhakkajaga...

Pooltekil mõõka kandev kapten, kelle valvas pilk jälgib iga üksiku mehe liigutusi. Kuid laevajuht ei märka, et üks madrustest on teiselt pardalt tema selja taha hiilinud. Viimase paljad jalad ei sünnita puust tekil ainsatki heli. Kiire noahoop, ja kapten kukub üle parda. Mehed tormavad rüsinahtrisse, murravad lahti toidukambri ukсед ning rüüstavad nabi proviisitagavara. Joovad tühjaks veiniankrud. Tunni aja pärast magab puupurjus meestekari tekkidel ja luugilaudadel. Lekkiv laev aga vajub üha sügavamale. Järsk tuuleil haarab purjeräbalaist ning kummutab aluse. Kusagil Portugali rannakülas aga ootavad naised. Ootavad aasta, teise, kuni viimaks kirikukellad laeva teadmatult kadunuks kuulutavad.

Tänapäeval kihutab terashiiglane «Raudrahu» muretult läbi samade sõiduvete. Kella kaheksa ajal kutsub Maša mehed kohvi jooma. Lõunaks jagab toidustaja kokkadele külmutuskapist võetud värsket liha. Ehkki laev viibib juba tuhandeid miile kodusadamast kaugel, on see raadioniiti pidi siiski kogu aeg kodumaaga ühenduses. Ainsa laevapere liikme haigestumine viib aluse hädasadamasse.

Ent kui mätta otsast küngast vaadata, siis näib see muidugi kõrgena. Mäe otsast paistab aga kungas mättana. Arvan, et ka Kolumbusele osati selgeks teha, kuivõrd tema kolmesajatonnisel purjekal «Santa Maria» on ohutum sõita kui pooltuhat aastat tagasi vanadel sõudegaleeridel. Ja küllap aastal kakstuhat viissada mäletatakse meidki kui primitiivse ajastu inimesi, kus mehed, selle asemel et kaldalt laevu juhtida, ise pidid merel loksuma. Kes ei osanud kasutada ei päikeseenergiat ega valitsenud seda või teist jõuallikat, mis tulevikus igale koolijütsile endastmõistetav ja lihtne näib. Just nagu meile praegu aurumasin või mootor.

Kui oma fantaasialaeva niimoodi viiratud soodiga minema lasta, möödub neljatunnine öövalve nagu paar minutit. Pisut kahjugi hakkab, kui kaheksa klaasi sind Vasco da Gama «Püha Gabrieli» pardalt tagasi «Raudrahu» tekile toob.

Kell kaksteist päeval pistsin värvipintsli potti ning õien-dasin oma neljatunnisest küürutamisesest kangeks jäänud selja sirgeks. Kajutiteenija oli just käinud sööma kutsu-mas. Samas märkasin laeva vööri suunas punakaspruuni maaviirgu. See oligi Aafrika kõrge liivaluitleine kal'as. Usu, Anu, ka minul oli tahtmine hüüda «Maa!», nii nagu hüüdis kunagi minu ammune kolleeg «Santa Maria!». Kartsin ainult teiste naeru. Ent ka nemad vaatasid kallast — küllap nen-degi hinges midagi liikus.

Tänast lõunasööki maitseisin ainult lusikaotsaga ning lõttasin taas tekile. Maša tuli praevaagnaga uksel vastu. Pidin ta peaaegu pikali jooksma.

«Silmi pole peas või! Ummisjalu otsa!» kurjustas kajuti-teenija.

«Andke andeks, Maria Fjodorovna! Lähen oma elu esi-mest Aafrika sadamat vaatama,» vabandasin mina ja kor-jasin mahakukkunud kartuli üles.

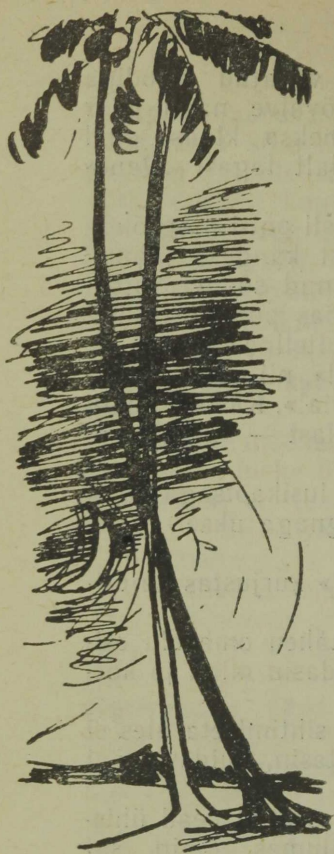
«Kas «Raudrahu» siis seda ilma sinu sihtimiseta üles ei leia?» heitis Maša üle õla ja ma imestasin, kuidas mõni täna nii ükskõikne saab olla.

Aga kui ma pärast kajutiteenija rätti seotud pead ühis-kajuti akna vahelt samuti maad piilumas nägin, sai mulle korruga selgeks, et ega temagi sõnad ja teod igakord üht ja sama rada käinud.

Juba enne reidile jõudmist laskis Sülluste plokid, otsad ning pootsmantoolid mastide puhastamiseks ja värvimiseks valmis panna, et niipea kui laev ankruga alla annab, saaks mehed üles saata. Sõidu ajal ju määrused ei luba.

Kõrged liivaluited lähenesid. Hakkasid paistma kiriku-tornid ja majadekühmud, üle nende kerge suitsuvine. Siis kerkisid merest kraananokad ja sadamamuulid. Kaugel, tasandiku taga, hakkasid sinama mäed, millede mereäärsele jalamil asubki Maroko suurim sadam Casablanca.

Niipea kui pootsman välisreidil kapteni käsu peale ankruga põhja oli andnud, ronisid mehed üles maste puhastama. Mind jäeti alla, et neile vajaduse korral tööriistu või värvi-potte kätte toimetada. Ankrul aga ei saanud me kuigi kaua seista. Varsti kostis läbi häälekõvendaja vanemtüüri-

mehe kummastki otsast nagu kirvega järsuks löödud käsklus:

«Lootsitrepp!»

Väike kutter ujus podinal poordisse ning väga tõmmu ja, nagu mulle näis, pisut ennasttäis loots ronis tekile. Vastu võtma tulnud vahitüürimeest ta ei tervitanud. Astus kärmete sammudega sillatrepist üles, nagu oleks ta juba sadu kordi ennegi «Raudrahu» käinud. Kogu selle mehe olek ütles: «Kah mõni laev! On paremaidki lootsitud!» Pärast kuulsin, et olnud prantslane.

Pootsman pidi ankru uuesti üles hiivama. Ning tasasel käigul libises «Raudrahu» sadamuulide vahelt sisse, kus lainemurdjad laeva oma haarade vahele võtsid. Jällegi tuli «raudlikku lasta», nagu Sülluste ütles.

Maa lähedus kruvis temperatuuri üles. Seesama päike, mis on kogu selle mandri rahva tõmmunahaliseks põletanud, hakkas ka meie kallal praadimistööd tegema. «Mis seal lin-

nakivide otsas veel olla võib? Küllap on hullem kui Gogoli tänava saunas,» arvasid poisid ning pühkisid käte kuivatamiseks väljaantud puhastusvilla peotäiega laubalt higi.

Ent kaide ääres seisis laevad, sadamasildadel liikusid tikutoosisuurused autod ning vedurite kauged huiked kostsid reidile ära. Paistis, et siingi käib elu nagu igal pool. Küllap Casablancaski noored õpivad ja unistavad, keskealised teevad tööd ja kasvatavad lapsi, vanade selga soojendab elu õhtupäike. Inimene on inimene, elagu ta Euroopas, Aasias või Aafrikas. Mis loeb siin nahavärv, keel või kombad?

Pettusingi pisut. Lootsin Aafrikas näha midagi erilist. Mida? Noh, eksootilist loodust, midagi säärast, mis mõni-

kord unistusteudu tagant on viirastunud. Aafrika... See on ju ometi Aafrika!

Liiga reaalsena, liiga proosalisena tundub mulle kõik. Kuhu jääb siis ometi salapärasus? Kuid arvatavasti on siin sedagi. Ainult et nii kaugelt ei paista kätte. Vaja minna lähemale ja vaadata läbi luubi.

Kuid me polnud siiski nii pimedad, et erinevust üldse mitte leida. Põhjapoolsetest laiustest tulnud silm märkab linna pargipuude eredat rohelist, meresina sügavust. Külalap taevaski on pisut kõrgem, et mäed alla ära mahuvad.

Nähtavasti oli kapten raadio teel kõik ette valmistanud. Sest niipea kui lahkuva lootsipaadi mootoripobin oli vaikunud, saabus maalt suur kaater, pardal mitu inimest. Voolaid ise läks neid vastu võtma. Seisin oma värvipintsliga sealsamas ning kuulsin, kuidas nad end esitlesid. Kõigepealt tervitas kaptenit kätpidi pikk valgetverd mees, kes kõneles puhast vene keelt. Lausus koduselt:

«Ivanov — saatkonnast.»

Kõik teised olid väga tõmmud, kuid nad polnud neegrid. Rääkisid inglise keelt.

Peale saatkonna esindaja saabus pardale veel khakimundris piiripolitseinik, valgetes pükstes keigarlik maakler ning kaks arsti — üks noor, teine elatanud, kummalgi arstiriistade kohver käe otsas. Kuumusest hoolimata kandisid viimased tumedat ülikonda ja kaabut. Pärast seda kui külalised olid esitanud kaptenile paar küsimust reisi ja ilma kohta, pani laevajuht ette minna haiget vaatama. Kõik laskusid alla eluruumidesse, välja arvatud piiripolitseinik, kes jäi tekile. Ta pani ühe käe seljale, teise revolvrikabuurile ning hakkas kaubakastide vahel edasi-tagasi kõndima. Mees võttis oma tööd tõsiselt. Tema tähtsalt kortsu aetud kulmude alt vaatavad valvsad silmad uurisid iga asja. Eriti huvitasid teda pealkirjad kaubakastidel. Jäi paar korda isegi seisma, aetas näpu detsimeetri pikkustele venekeelsetele pookstavitele, vaatas nõutult meie otsa, kuid küsima ei tulnud.

Kraapimine ja suurikuga katmine läks mastidel nii, et roosterahed ja vana värvi sadu alla käis. Seisin vöõrmasti

juures, valmis allalastud värvipurki täitma, nüriks läinud kraapi vahetama või pootsmantoolil istujat viirama. Momendil aga polnud midagi teha. Mind hakkas piinama küsimus: millise diagnoosi ja ravi nad küll Jalustele määravad? Ning see uudishimu pani mind koguni pootsmanni korraldust unustama.

Pühkisin puhastusvilla tropiga kätelt suure musta maha ning läksin ja piilusin eluruumidesse viiva koridori uksest sisse. Kapten seisis koos maalt tulnud meestega vahekäigus. Nad rääkisid millestki ning läksid siis Jaluste kajutisse. Hiilisin kikivarvul lahtise ukse taha ja kuulsin, mis sees räägiti. Õnneks kõneldi inglise keeles, millest enam-vähem aru sain.

«Kõigepealt avame akna. Säärases kuumuses võib isegi terve inimene haigeks jääda,» kõlas vanema arsti laitev hääl. Keegi klõbistas illuminaatori kruvide kallal.

«Niimoodi hakkab ju tuul tõmbama,» protesteeris Jaluste eesti keeli.

«Never mind!» heitis maalt tulnud arst, kes haige sõnade mõtet nähtavasti taipas. «Jutustage, mis teid vaevab.»

Ja Jaluste siis rääkiski oma kunagi õpitud inglise keeles nii hästi-halvasti, kui oskas. Vahetevahel, kui tema välismaised kolleegid hästi aru ei saanud, aitas kapten kaasa.

«Kas olete end millegagi süstinud? Mis rohtusid olete tarvitanud?» küsis maalt tulnud noorem arst.

«O yes!» Nüüd hakkas Jalustelt tulema inglise ja ladina keele putru. Sain aru vaid sõnadest «koolera», «katk», «mustad rõuged»... Kuid nimetusi oli veel rohkem ning lõpupoole pladisesid ainult arstiteaduslikud terminid, millest mina midagi ei taibanud.

«Ja kui pika aja jooksul te kogu selle protseduuri enda kallal läbi viisite?» huvitusid maalt tulnud meedikud.

Jaluste nimetas päevade arvu.

«Santa Maria!» hüüdis vanem arst. «Te olete siis nagu täislaaditud mürgiampull!»

Kaks arsti rääkisid omavahel kiiresti midagi hispaania keeles. Küllap pidasid nõu. Siis võttis vanem uuesti sõna. Tema hääles oli nüüd heatahtlik naljanoot.

«Teeme teile kohe ühe süstidevastase süsti, anname paar pulbritevastast pulbrit, ja homme-ülehomme olete jalul. Ärge seda Aafrikat nii väga kartke... Enamik haigusi möödub ka siin paari päeva jooksul nagu teiegi praegune

häda. Lihtne reaktsioon...» Kostis kohvriluku klõpsatus ja klaasesemete klirin. Kuuldavasti seadis arst süstalt. Ise rääkis: «Mina elan siin juba üle kolmekümne aasta ja süste olen ainult teistele teinud. Ise ma neid ei armasta... Nii, keerake end veidi... Tõsi, lõuna pool on meil mõnikord jah üht ja teist kurja tõbe... Torkan... Valmis... Surevad tuhandete kaupa. Aga siin, Marokos, pole asi nii hull. Tavalised haigused nagu inimestel ikka... Neid tablette võtke kaks korda päevas... Ja ongi kõik.»

«Tähendab — haiglasse pole vaja?» rõõmustas Jaluste.

«Haiglasse!» imestas arst. «Hoopis vastupidi. Kui te maal oleksite, määraksin teile raviks merereisi. Milline jahedus ja värske õhk! Ainult illuminaator pidage lahti, ja kui palavik langeb, viibige võimalikult palju tekil. Ka sportimine kuluks teile ära.»

Mulle kippus naer peale. Silme ette kerkis pilt, kuidas pikk, kõhn ja kondine Jaluste jooksurajal või poksiringis välja näeks. Korraga ütles kapten vene keeli:

«Seltsimees Ivanov, võib-olla astute härrastega korraks minu poole sisse. Kostitan teid lonksu viskiga ja ehk võtate mult paar kirja postipanemiseks.»

Tõttasin tulistjalu tekile. Seal tuli pootsman mulle vastu ja siunas: «Mis asju sina, Valkon, ajad? Meestel mastis suurik otsas, pole tema asigi! Arvasid vist, et Maroko politseimees meid aitab? Või mõtled, et oled juba valmis tüüri-mees, kelle ukse pihta koputamas käiakse ja küsitakse, kas nii- ja naasugune suvatseb koist üles tõusta?»

Sain Sülluste peale pisut pahasekski. Mõtlesin, et nüüd, pärast esimese mai koosistumist ja südamlikku jutuajamist, oleme temaga kambamehed või vähemalt mingil määral tuttavad... Kuid tuli välja, et see mees oskab end ühe naksuga ümber lülitada. Nagu öeldakse — tutvus on tutvus, aga töö on töö. Ja see tööpoolne külg oli pootsmanil kuidagi liiga sirgjooneline. Siin pole tal kaalumist ega kaksipidi mõtlemist nagu perekonna- või muis eraasjus.

Järsku meenus mulle midagi väga tähtsat.

«Seltsimees pootsman, lubage veel mõneks minutiks...!» palusin.

«Kuhu?»

«Tahaksin saatkonnamehe kaudu kirja posti panna.»

«Kirjutatud või hakkad alles sirgeldama?»

«Juba valmis, seltsimees pootsman.»

«Noh, lase siis jalga, aga kähku!» sain Süllustelt lõpuks loa kätte.

Ja siis ma lendasin oma kajutisse, pistsin Su kirjad ümbrikku ning aadress peale. Süda kurgus, koputasin hetke pärast kapteni kajuti ukse pihta.

Kaks arsti, agent ja saatkonnaametnik istusid laua ääres. Kapten täitis parajasti klaase. Mind nähes ajas laevajuht kulmu pisut kortsu.

«Mis on, Valkon?»

«Sooviksin kirja . . .» Kõik viis silmapaari vaatasid mind ja kaugemale ma oma jutuga ei saanud. Kuid küllap mahukas ümbrik kõneles ise enda eest.

«Andke siia, heameelega!» lausus lahke saatkonnamees ja võttis kirja. Ütles siis teistele inglise keeli: «Näete, mees saadab oma tütarlapsele terve romaani.»

«Jah, need, kes pole veel jõudnud romaane läbi elada, võivad kirjutada, aga meie, vanad . . .» ohkas eakas arst ja pilgutas teistele silma. Seltskond muigas. Mina aga tundsin, kuidas mul kuum iiling kusagilt üles sööstis.

Kõigest kolm tundi kuluski «Raudrahu!» aega meestele Casablanca näitamiseks, nagu poisid ütlesid, ning päikese loojanguks oli Maroko punaka tuiskliivaga kaetud rannik juba ammu maakera kүүru taha kadunud. Kuid mis me selle lühikese ajaga kõik ei jõudnud! Jaluste sai arstiabi, mastid kraabiti, harjati ja kaeti suurikuga ja, mis peaasi, Sinu kirjad läksid teele.

Jällegi on ümberringi ookean. Ilm on kuld. Väike lainevirvendus tuleb ahtri poolt, kuid laev jookseb tuulest kiiremini ning tundub, nagu puhuks vastu. Päike vajub igal õhtul vette ikka rohkem püstloodis. Hämarikuaeg lüheneb. Meie laius on alla 33 kraadi.

Väljas oli soe. Vööst saadik alasti päris paras olla. Kajutis aga peame ventilaatorid lahti, et lämm liiga ei teeks. Tuuletegija (vahel kutsume seda riistapuud ka tuuletallajaks) propeller pöörleb kogu aja.

Marokos on metsad juba ammu lehis. Arvatavasti hakkavad ka Kadrioru puud varsti pungi ajama. Russalka . . . Lahevesi . . . Kaugel kaks saareselga . . . Ja Sina . . . Kui lähedal! Ei tahaks nagu uskudagi, et viibin neist kahe ja poole tuhande meremiili kaugusel.

Oõ on palju edasi jõudnud. Tänapäevale kirjale ei taha otsa tullagi. «Need, kes pole romaane läbi elanud, võivad kirjutada . . .» Vastik vanamees!

Paul.

Kanaari saarte juures, 6. mail

Anu, tüürimees ütles, et kui ilm oleks täiesti selge, siis paistaksid Kanaari saarte majakad meile kätte. Aga öö on sume ja tuleb leppida ainult teadmiselega, et vasakul on meil Aafrika manner ning paremal Hispaania suured saarte-sadamad Las Palmas, Santa Cruz ja Tenerife. Kaardile vaadates imestan, miks need saared Marokole ei kuulu. Saarterühm ei asu ju selle riigi rannikust palju kaugemal kui näiteks Hiiumaa ja Saaremaa Eesti mandrist. Kanaari saarte ja Aafrika vahelist merekitsust võiks umbkaudu võrrelda meie Muhu väinaga. Hispaaniast aga asuvad need saared rohkem kui poole tuhande meremiili kaugusel. Arvan, et ei peaks mägede ja merede taga olema aeg, mil sajandeid võõra laua ääres kontvõõrana söönud hispaanlasi koju tagasi palutakse minna. Algul muidugi viisakalt, ja kui see ei aita, siis tõstetakse tooni, nagu hiinlane praegu oma Taivani tagasinõudmisel teeb.

Aga mitte sellest ei tahtnud ma Sulle kirjutada. Jäägu maailmapoliitika teiste teha.

Kas tead, mis päev täna on? Õigus. Pühapäev, kuues mai, see ja see aasta meie ajaarvamise järgi. Nii on kalendris kirja pandud. Kuid mul endalgi oli sootuks meelest läinud, et mu passil ja ankeedil seisab tänane daatum hoopis sünnipäevana. Lühidalt — sain kakskümmend neli aastat vanaks. Küllap käesolevgi päev oleks end märkamatult õhtusse ajanud nagu enamik mu eelmisi sünnipäevi, mis millegagi oma tavalistest kalendrividendadest ei erine nud, kui mitte . . .

Muidugi võis see lugu ainult tüürimeestelt või koguni kaptenilt endalt alguse saada. Sest nende käes on ju munsteroll ja meeskonna dokumendid. Igatahes hommikul söök- lasse jõudes leidsin oma laualt kimbu Jaluste «tehase- märki» kändvaid maililli koos kingitusepakiga. Sellel kaart: «*Kallis Paul, kogu «Raudrahu» suur pere soovib Sulle palju õnne sünnipäevaks!*» Siis meeste allkirjad, esimesena kapteni oma.

Mehed tõusid laudade äärest ja tulid kätt suruma. Tulid madrused, motoristid, ühesõnaga kõik, kes söökklas viibi- sid. Mulle sirutati vastu terve kätemets. Püüdsin naera- tada ja igäuhele aitäh ütelda, kuid midagi ei tulnud välja.

Udu kerkis silmade ette, kõik sulas kokku. Mina ja mu seltsimeeste vahele tekkis nagu vette kastetud eesriie. Trügisin poiste vahelt läbi ja jooksin oma kajutisse.

Paned kindlasti imeks: seltsimehed teevad kingituse, soovivad õnne — tema aga paneb asja ees teist taga plagama...

Mis ma Sulle vastan? Luba, et kirjeldan üht mälestuspilti, mis läbi paljude aastate ja ajaräga mulle nii selgelt silma paistab, et võin selle Sulle täpselt ette joonistada.

Tuba. Suur päikesepoolne aken, kust meri kätte paistab. Üle lahevee Tallinna tornisakiline siluett. Laual kohvikann tassidega. Selle kõrval kimp kevadisi metsalilli ja lahtilöödud pildiraamat. Ühel leheküljel suur palli nina otsas hoidev karu, teisele leheküljele on asetatud õnnesoovikaart:

*«Kallis Paul, soovime Sulle palju õnne sünnipäevaks!
Ema. Isa.»*

Voodis magab poiss. See olen mina. Uksest astub tuppä noor kaunis naine, tema järel tugev päikesest põlenud mees, tüürimehepaelttega pintsak seljas.

«Kahju last nii vara äratada, vaata, kui magusasti ta magab!» heldib ema.

«Aga kuidas ma lähen merele ilma Pauliga hüvasti jätmata?» pole isa rahul ning läheneb voodile.

Kuid mina ei magagi. Olin juba ammu ärkvel ja kõik järele vaadanud, mis laual leidub. Teadsin, et mul on sünnipäev, ning see tegi mu une kergeks ja pelglikuks nagu hirmutatud linnu. Heitsin teki pealt ja söötsin voodist välja. «Mis laps ma enam olen — juba üheksa aastane!»

Oma isa nägin tol ammusel maihommikul viimast korda.

Ja nüüd ühtäkki — kallis Paul, soovime sulle... Muidugi ei mõista Sa veel täielikult, aga järgmistes kirjades selgitan täpsemalt, kuidas ma oma kakskümmend neli eluaastat minevikku olen saatnud.

Seniajani on mu varasem elu ja vanemad Sulle tühi koht olnud. Pime nagu sügisõine meri. Olen tänulik, et Sa pole ise mult küsima hakanud. Oleksid kas või sõnagagi puudutanud, siis poleks neid kirju. Oleksin Su juurest kaugele ujunud nagu õngeheitest hirmunud kala, sest säärases küsimuses peitub kahtlus. Ja usaldamatuse suhtes olen ma

rohkem kui hell. Just sellega on mind peaaegu kogu elu-
aeg raspeldatud, nagu poisid praegu kraapide ja teras-
harjadega metallipinda puhastavad. Niikaua kriimustati,
kuni iga väiksemgi puudutus põrguvalu hakkas tegema.
Ent Sina arvatavasti märkasid seda ning säätsid mind.
Nüüd aga olen vastutasuks valmis Sulle vabatahtlikult kõik
ära rääkima, usaldama Sinule seda, mida pole senini veel
iseendalegi täielikult tunnistanud. Mispärast? Aga selle-
pärast, et kavatsen tulevikus Sinuga koos ehitada pere-
konnahoone, mille alusmüüris ei tohi olla ühtki Sinule tund-
mata väärtusega kivi, ei ühtki Sinule teadmata mõra.

Sellest kõigest järgmistes kirjades. Täna õhtul on mu
pea päevamuljetest pisut väsinud ja sulg jääb seetõttu lai-
saks.

Muidugi läksin pärast uuesti sööklasse, võtsin õnnesoo-
vid vastu ja tegin oma kingitusepaki lahti. Selles oli Smuuli
«Jäine raamat», mis nüüd meie tulevase raamatukogu põh-
jaks jääb. Ka Maša tuli ja sakutas mind tukast. «Oled minu
Borja moodi. Tema ka sihukese hārda südamega, justnagu
tūdruk...» Võttis siis kandikult taldriku konserveeritud
ananassilõiguga ja asetasku minu ette. Pilgutasku teistele
silma: «Lapsele...» Meie Maria Fjodorovna on üle prahi!

Ka Jaluste võttis täna jalad alla. Istusk päästepaadi var-
jus klapptoolil, joonestusplokk ja pliitsijupp käes. Sirgel-
das ja vahetevahel vaatask taevast. Arvasime, et joonistab
kajakaid. Piilusink temast mööda minnes plokkil ning nägin
seal mingeid hammasrattaid ja võlle. Kus ta küll neid
näeb? Kus need talle pähe tulevad? Kes sunnib teda tege-
lema säärase asjadega? Küllap vist mingi sisemine põle-
mine. Samasugune tung, mis minult käesolevad readki
paberile meelitab. See on armastusk kellegi või millegi
vastu. Sa tead ju seda laulu: «Ei saa mitte vaiki olla...»
Jaluste salajane arm on hammasrattad, minul Sina.

Head ööd!

Paul.

Anu, kõigepealt palun — ära heida mulle ette sõnamurd-
likkusk selle pärast, et ma Sulle eile ei kirjutanud. Mul on
kaks vabandusk. Esiteks olime kõik mehed kogu öö väljas,

teiseks — kui olekski puhkama lastud, poleks paber laeva lengerdamise tõttu nii kaua sule all seisnud, et sinna peale tähte oleks jõudnud panna. Sest eile lendas meile Atlandilt kallale kõige ehtsam nordvesti torm. Ning nüüd siis tean, mis tähendab suuremeremaru, ja klaarid on kõik muudki asjad, mille üle mitu aastat südant olen valutanud.

Kirjutamiseks mul praegusel hetkel ajapuudust ei ole, sest meie tohter sai endale esimese patsiendi. Juhuslikult olen see mina. Ära ehmu, Anu, pole midagi tõsist. Peak-sin õieti koos teistega tekil pintsliit piinama, kuid paistab, et «Raudrahu» meedik püüab oma olemasolu õigustada ja peab mind seetõttu horisontaalsel režiimil nii kaua, kui vähegi pidada annab.

Enda väljavabandamiseks ja Sinu rahustamiseks hakkasin selle looga lõpust peale. Kuid nagu igal malepartiiil on oma avang ja keskmäng, nii ei saanud ka too Atlandi torm ilma tõusu ja kulminatsioonita olla.

Eile pärast lõunasööki poistega tekil suitsu tehes nägime vasakul kummalist pilti. Silmapiiril tõusis ookeanist üles mäGINE kaldanukk, alt sile ja pealt sakiline. Silmanähtavalt kerkis rand üha kõrgemale, kuni sellesse tekkis horisontaalne virvendav lõhe. Nüüd võis näha pealistikku kaht maanukka. Seejärel pööras ülemine end kummuli ja seal nad seisid, kaks kallast mäetippudega koos, ülemisel sussid püsti. Õhk ja vesi nende ümber aga mängis. Surus neeme otsa kokku, muutis mitmekorruseliseks, venitas siis pikaks rannajooneks, kuni uputas tagasi ookeani.

Mamed tuli pärast vahti sillalt ning rääkis õhinal ja ringi piiludes nagu suurt saladust, et see Atlandi ime olnud Bojadori poolsaare tipp, millest «Raudrahu» kahe-teistkümne-miilise traaversikaugusega mööda sõitis. Ööseks olevat oodata ränka tormi.

Ja kui hakkasin vaatama, siis märkas pilk palju muudki ebaharilikku. Taevast polnud küll veel pilves, kuid tema puhast sina oli kadunud ja päike paistis ähmasena, nagu läbi määrdunud marli. Hiigelpoluübi kombitsatena mustasid nordvesti alt poolde laotusse ulatuvad pilvehaarad, muutusid kõrgemale kerkides kollakaks ning hakkasid päikest ümber piirama. Pärastlõunase vahivahetuse ajaks kattis taevast ühtlane pehme pilvevaip. Tuul vaikis täiesti.

Ookean ootas. Samuti minagi. Kuid pinna all, kusagil hingesügavuses, käis mul sügav põhjalaine, mis kogu mu

olemuse kartuse ja lootuse vahel õõtsuma pani, justnagu nordvestist rulluma hakkav ummikaski «Raudrahu» pardad kordamööda vette kastis.

Värvimisetöö tuli ära lõpetada, sest miski ei püsinud enam paigal. Pootsman soris oma tünne ja totsikuid, ise kirus: «Kajakad, kuradid, kas te olete vait! Ilma teietagi teame, et torm tuleb. Ilusa ilmaga pole teisi vahel nähagi, aga niipea kui midagi oodata on, kohe platsis ja kooris karjumas: «Tuleb! Tuleb!» Vastikud linnud!» Tõmbas siis viimase sõlme kinni ja torises omaette: «Oleks võinud paar päevagi veel pidada, aga ei... Ju siis nüüd teeb tasa, mis võlgu on...»

Küllap kaptengi nägi ilmamärkidest, õhurõhust ja pilvelalusest veevärvusest ära, et tulemas pole tavaline viisikuus palli. Kuulas tormihoiatusi. Egas vanemtüürimees muidu oleks juba õhtul madrused kohtadele määranud. Peamine mure oli tal tekilasti pärast. Seletas, et raskete kaubakastide soringud võivad välja venida ning laadung liikuma hakata.

Minu ja Mamedi hooleks jäeti ahtritekk, kus kolmandale laadluugile oli asetatud rohkem kui kahekümne tonni raskune, nelja meetri kõrgune ja kümne meetri pikkune kast. Selle majasuuruse müraka ümber olid terasvaierid, otsad parda külge keevitatud rõngastes kinni, soringute pingutamiseks vandikruvid vahele pandud.

Meie ülesanne oli lihtne: jälgida, et kinnitised pingul püsiksid. Vähimagi venimise korral kruvisid peale võtta. Kast ei tohi liikuma hakata! Selge, ei midagi keerulist. Võortekile määrati teine paar. Pootsman kõikidele karjaseks. Ülejäänud madrused sillale tüürimehe korraldusse. Täielik avraa!...

«Las tuleb nii, et viliseb! Vaatame, kuidas «Raudrahu» ilma vastu võtab.» uhkeldasid poisid ning hoidsid reelingutest kinni, et paigal püsida. Ummiklaine, mis alles pool tundi tagasi oli end meelde tuletama hakanud, tõusis aina kõrgemaks.

Võib minugipoolest möllata, arvasin ka mina ja olin juba üsna kindel, et ega siit hullemat enam tulla saa. Sest mis meil siis lõppude lõpuks tormist enam puudu oli? Ainult tuul... Kuid «Raudrahu» rullus juba niigi oma kolmkümmend kraadi ühele ja teisele pardale. Ka pikkupidi tegi laev akrobaatikat. Poolpõiki tagantpoolt peale vajuv lauge ummiklaine püüdis laeva kinni ja tõstis selle

ahtri kõrgele üles. Nüüd ujus upakile aetud alus nagu tõnguv siga: pära sihtis pilvi, laineorus nina valmis sügavusse sukelduma. Kestis niimoodi hea tükk aega. Siis kohises aeglane lainevall alt läbi ja ahter vajus alla. «Raudrahu» ajas end perutava hobuse kombel püsti ning tormas ummikale järele.

Meri hingas pikkamisi ja raskelt. Sügavalt laaditud laev, mis sadama vaiksuses vees oli väärikas, suur ja massiivne, muutus nüüd nagu kergeks laastuks ning elas kaasa ookeanirinna igale liigutusele.

Juba hakkaski minus juuri ajama enesekindlus. Mitte jälgegi merehaigusest. Tuju oli suurepärase. Tõsi, vahetevahel, kui laev laineharjalt alla orgu vaius, tõmbas see mitmekümne meetri pikkune sööst küll südame alt pisut õõnsaks, aga seda olin kiigel ja karussellil ennegi kogenud. Kord, kui Leningradist Tallinna lendasin, tekitas lennuki maandumine samasuguse kukkumisetunde. See oli aga hetkeline ning kaugeltki mitte vastik, pigemini mõnuski.

Laeva külgepidi-õõtsumine jättis mind aga täiesti ükskõikseks. Seisin paaditeki ahtripoolsel serval, jalad harkis, sigaret hambus ja ajasin isegi laulujoru.

Unustasin aga hoopis, et tormi polnud veel ollagi. Ka välgud särvisid alles kaugel horisondil. Helkisid seal tulipunaste mõõkadena, murdusid ja löid sädemeid. Piksemüringi ei küündinud kõrvu. Ainult laugeharjaline põhjalaine kerkis kogu aeg kõrgemaks. Selle ärev kohin jutustas, et siit mitte kaugel käib mere ja taeva vahel kahevõitlus. Ja häda sellele, kes hiiglaste omavahelise heitluse tallermaale juhtub jääma!

Taevas vajus vastu laevamaste. Pilved rebenesid tükki-deks, lendasid ronkmustade räbalatena üle laotuse. Pimedaks läks peaaegu tund aega varem kui eelmisel päeval.

Seisime Mamediga paaditekil ja valvasime oma kaubakasti. Selle ülemine äär oli just meie jalgealusega ühetasa. Terastrossidest kinnitised püsisid paigal. Ei vähimatki venimise tundemärki. Õõtsumisest hoolimata seisis kast laadluugil, nagu oleks ta sinna kinni keevitatud.

Seni kui veel päevavalgus silmi abistas, oli kõik lihtne. Vaatad ja näed, mis ja kuidas. Asi oli huvitav. Teha polnud midagi. Lasksime pilkudel puhata laiskadel lainevallidel, mis aeglaselt üht ja teist külge pöörasid. Tundsime lõbu laeva rullumisest. Vahetevahel tõmbas Mamed mind varrukast ja hingas sügavalt:

«Vaata, Paul, milline pōrakas sealt veereb!»

«Las tuleb! «Raudrahu» pöörab talle palja päraotsa,» püüdsin näidata end veelgi uljamana, kui tõepoolest olin.

«Siinne meri on hoopis midagi muud kui Soome laht.»

«Seal...» halvustasin mina. «Pesukauss!»

«Paul, kas sul ei ole ka vähe jube tunne? Näe, «Raudrahu» on selle lainega võrreldes nii pisike, nagu polekski ta enam ookeanilaev... Meri aga kasvab kogu aeg veelgi kõrgemaks. Kas sa ei kardagi?»

«Hirm on loomalik tunne, inimene võtab asja mõistusega,» püüdsin mina Mamedi küsimusega seatud silmusest välja rabelda. Ja tõesti, mis hirmu siin olla saabki? Laev on uus ja tugev, ookeani jaoks ehitatud. Egas me ole ainsad, kes praegu ees on. Kõikidel maailma meredel sõidavad laevad. Kusagil võib veel torm olla. Pole kuulda olnud, et... Aga postoi! On ikka vahel kuulnud kah... Ega päästepaadid ja korkvestid laevale ainult mädanemiseks ole pandud! Kuid praeguse merega paadis... Või ihuüksi kottpimedal ookeanil ainult korkvesti armust...

Kottpimedal ookeanil... Alles mõne minuti eest oli kõik näha, aga juba mattusidki tekk, laadluugid, mastid ja meie hoolde usaldatud kaubakast mingisse musta massi, mis oli tase ja hiilivalt kogu laeva enda sisse mähkinud.

«Seisate siin pimedas nagu kaks sulil varblast. Lülitage ometi lühtergi sisse!» raiusid äkki pootsmanni sõnad mu mõttelõnga pooleks. Ning samas pani pea kohal põlema plahvatav lambikobar mind silmi pilgutama. Ahtrisse suunatud valgusevihk lõi teki valgeks.

«Mis teil viga, kõik nagu peegli peal, aga võõris... Seal ei tohi sädetki näidata, segab sillalt ette vaatamist,» tegi pootsman meie töö täiesti kergeks ja tühiseks. Täna oli Sülluste endale kubemest saadik kummikud jalga tõmmanud, vihmakuue selga ja süüdvestri pähe ajanud.

«Paraadmundris Neptun!» kihistas Mamed, kui pootsmanni selg võõri poole pimedusse kadus.

Balti mere torm tuleb algul mööda merd pühkivate puhangutena, siis nuhivad ilid hulk aega ümber laeva, enne kui vana vali lagedale usaldab tulla. Kuid tõtt-õelda pole seal õiget tuult ega vett. Sest mis on lõpuks Soome laht või Vilsandi ja Gotlandi vaheline meri? Lainel hoovõtmiseks kõigest mõnisada miili lagedat, seegi madal ja leetseljakuid täis. Aafrika läänerannikul on aga nordvestil

terve Atland seljataga. Ka ei pea troopikatorn enne päevade viisi nõu ega saada tuulehoogusid ette hoiatama.

Vaevalt oli Mamed oma torke merejumala kohta välja öelda jõudnud, kui solvatud Neptun oma raevu meie pähe valas. Tõmbas pilveluugid ühe rapsuga lahti ja kummutas sealt tuhandeid pangetäisi vett alla. Samal ajal avas teise käega tormivärvavad ja laskis orkaani ulgumerele orgiat pidama. Maruhull ookean näitas oma vahuvalgeid tormikihtu, märatses ja kobrutas.

«Muusikat!» mõirgas tantsust joobunud meri. Torm leidis lainete seest laeva, võttis selle vandid viiulikeelteks ning hakkas nendel oma saja iilipoognaga saagima. Pani laineseljad parrastel trummi lööma. Kutsus oma tuhat tuulejalgsset tüdart alusega ringmängu mängima. Ja siis läks lahti pillerkaariks.

Vihm tagus vastu peakatteta kukalt nagu haamriga. «Mine tõmba endale kajutis õliriided selga! Mina lähen pärast.» karjusin Mamedile kõrva sisse ning tõstsin pluusikrae üle pea.

«Hea küll!» puristas mu paarimees ning kadus pimedusse mattunud vööri suunas.

Ümberringi vilises ja mõirgas, kohises, kees ja närtsus. See polnud enam korrapärane ja hellitavalt lauge põhjalaine, mis «Raudrahu» suurt kiike oli mänginud. Nüüd söötsid murdharjalised tormivallid igast küljest laeva kallale. Polnud enam juttugi laineselgade ja -orgude ühepikkusest vahemaast ega rütmilisest rullumisest. Nüüd lõi maru kõik segi. Vood jooksid üksteise otsa, põrkasid kokku, ajasid end püsti, paiskasid pilvede poole mitmekümne meetri kõrgusi veesambaid, löid üksteist maha, tõusid uuesti ning ühinesid tuhandetonniseks mäeks, mis mõirates edasi veeres, kuni endale taas väärilise vastase leidis.

Tormikatlasse sattunud «Raudrahu» viskles ja väänles, püüdis suuremaid veemägesid enda alt läbi lasta, väiksematest kihutas otse läbi. Ülalt paiskuv vihmavesi segunes parrastelt üles tuiskava ookeanisoolaga ning laeva kohal lendles kahekordne möll, mis rajuga koos pimedusse kadus.

Seisin üksi paaditekil ja jälgisin läbi vihmavalingute hiigelsuurt kaubakasti. Vahetevahel tõusid lainevallide mustad seljad üle parraste, veemassid löid mürtsudes vastu laadluugi koomingsit, veeresid pihuks ja põrmuks purunedes vastu kasti külge. Lauad ragisesid, kuid tekilast ei liikunud.

Sellega olid asjad enam-vähem korras. Kuid ometi hakkas minus kartus pead tõstma. See polnud mitte loomalik hirm looduse kärkimise ees, vaid mõistuse poolt esilekutsutud pelg. Sest tundsin äkki, et laeva loopimine, mida enam õõtsumiseks ei saanud nimetada, hakkas mul südamele käima. Aluse ootamatud heited, tõuked, vajumised ja laine-löökide all vōbisemine loksutas mu sisikonna segi ning nüüd ei läinud õhtusōogi ajal allaneelatud toit enam loomulikkude rada, vaid kippus ebaōiget teed möōda üles rühkima. Pea läks uimaseks, kõrvus kohises kummaline orkester, silmade ees ringlesid sinised rõngad.

«Tāhendab — meremeest must ikkagi ei saa,» mõtlesin pettunult ning olin valmis oma lootustele matusekella lōōma. «Ei tule minust mingit laevajuhti! Sest mis tüüri-mees vōi kapten sihuke on, kes kõige ohtlikumal momendil rivist välja langeb? Jumalaga, unistused!»

Korraga seisis väike Mamed mu kõrval, kandadeni ulatuv vihmamantel seljas, kõvasti kurgu alt kinni tõmmatud teravaharialine süüdveste peas. Poiss oli nüüd lai ja madal nagu toodrikānd.

«Sinu kord!» karjus Mamedi reibas hāäl. «No on ikka sārts!» Sāh sulle māgirōōvel! Ei jälgegi tuju- ega tervise-hāirest! Tema esiisad teadsid ookeanist vōib-olla ainult rāndkaupmeeste juttude kaudu, aga jārglane ei tunnista merehaigust ega keda kuradit... Mina aga sündisin, jalad vees... Kus on maailmas õigus?

Tahtsin talle vastata, et on ikka jah vali küll, kuid ei saanud. Enne sõnu tõusis prunt kurku. Tõstsin vasaku kāe suu ette ja tuikusin paremaga reelingust tuge otsides minema. Ning seal ma siis hoolitsesin kalade, kajakate ja muude mereloomade eest, ainsaks troostiks teadmine, et on pime ja asi sünnib ilma tunnistajateta. Kuid iseenda eest ei saa ju midagi varjul hoida...

Soojas kajutis lōi mulle nagu puuga pāhe. Langesin koisse, nii mārj ja solisev kui olin. Ükstapuha... Milleks riideid vahetada? Kuivavad oma aja pārast seljaski āra. Kuhu nüüd enam? Mereelu nangunii lābi... Mingu minugi-pārast tekilast üle parda, murdugu mastid! Kāigu kōik kus kurat! Vajugu ookeani pōhja kogu see kupatus ja mina koos sellega! Oleks ometi selge sōtt... Anna andeks, Anu, aga isegi Sina ei tulnud mulle sel meelegehetkel meelde. Tundsin vaid roidumust, ükskōiksust oma saatuse ja kōige muugi vastu. Eraldada suutsin sellest tuimusest ainult

mõne üksiku pettumusest põhjustatud valusööstu. Lõpp!
Lõpp! Lõpp! tagus meelegehtades pulss.

Otsekui rajust paisatuna lendas mu kajuti uks äkki pärani lahti. Lävel seisis veest nõretav pootsman, nägu vihast ja ajamata habemest must nagu tormipilv. Nähes mind kois lamamas, löid tema pisikesed pilusilmad raevuka leegiga põlema.

«Tere hommikut, seltsimees praktikant! Kas tohib tulevast tüürimeest tülitada? Palun alandlikult...»

«Milleks tõusta? Tulevad ilma minutagi toime,» sosistas mu merehaige organism. Lõpp! Lõpp! Lõpp! löi pulss. Sulgesin silmad. Ei teinud kuulmagi.

«Praktikant Valkon, üles!» pröökas Sülluste äkki mulle otse kõrva sisse. «Tekilast liigub, kogu meeskond hinge eest väljas, aga tema... Otsekohe koist välja ja mulle järele! Või sa veel näed, mis üks pootsman teha võib, kui talle kurat sisse läheb!»

See polnud praktikant Valkoni tahte jõud, mis mu koist välja ajas, vaid aastate jooksul kontidesse imbunud distsipliin. Siin oli selgelt väljendatud ülemuse käsk, mida täitmata jätta lihtsalt ei võinud. Tuli minna — kas või käpuli!

Tõukasin oma tinaraske keha üle koiparda ning tuigerdasin pootsmanile järele. Ja kitsas valgeks värvitud koridoris toetusin vastu seina ainult käeseljaga. Ees ruttava Sülluste siunamine vaibus tõrelemiseks.

«Mina lähen ahtrisse, üks soringukruvi murdunud, teised lekid. Muhamedinov üksi rabeleb... Küsin — kus Valkon? Tema — ei tea, läks ruhvi riideid vahetama. Aga tuleb välja, et sul nägu roheline peas ja ootad merehaigust. Pole viga! Hirm ja töö on sellest tõvest ennegi jagu saanud. aitavad sindki... Aga nüüd — passi peale!»

Pootsman avas ettevaatlikult tekile viiva ukse. Veetuisk lendas meile vastu. Sukeldusime sellesse vihma- ja lainelaviini nagu kaks kala. Jahe vesi tungis saabastesse, nõrises krae vahelt sisse ja valgus mööda selga

alla. Kui enne olin märg, siis nüüd ei jäänud püksivärvilgi vahele kuiva kohta. Oli-riided jäid ju selga panemata. Mütsi lennutas peast juba esimene iiling. Kui näis, et kerge riietus oli asjale kasuks. Soolane merevesi loputas must loiduse, pesi pilgu erksamaks. Ning laeva heitlust nähes polnud ma veidi aja pärast aluse saatuse suhtes kaugelki enam ükskõikne.

Pimedale võortekile jõudes laveerisin Sülluste silueti järgi koosi pidades kaubakastide vahelt läbi, hüppasin iga suurema üle teki veereva laine eest kas üles vantidesse või haarasin losspoomist kinni. Varitsesime edasiliikumiseks vaiksemat hetke.

Pootsman andis mulle paki alt vandikruvi, millega Mamedile appi läksime. Ahtrisse jõudnud, panime murdunud kruvi asemele uue ning pingutasime teisi peale. Seks korraks olid asjad siis jälle, nagu olema pidid. Enne ringkäigule minekut hoiatas pootsman:

«Valkon, ära sa kusagile vendri kombel jõlkuma jää! Liikumine, värske õhk ja külm vesi on kõige parem rohi. Ega sina üksi, peaaegu kõik nooremad mehed on praegu keskkohast vedelad. Kas siis sellepärast töö peab tegemata jääma?»

Talitasin Sülluste õpetuse järgi. Teesklesin Mamedi ees, nagu ei usuks ma oma silmi, ning hüppasin iga laine vahel ajal tekile ja proovisin, kas kinnitised on tõesti pingul, kas ehk mõnel kruvil pole mõra sisse tekkinud. Niipea kui meri üle parda sisse murdis, olin jällegi ülal. Ning oma imestuseks ja mitte vähem rõõmuks märkasin, et mu pea tunni-paari pärast tõesti palju selgemaks läks. Tina kadus kontidest. Soolikate sõlmed hargnesid lahti ning toit oskas jällegi liikuda ainult loodusest määratud rada mööda. Kõrvad lakkasid kumisemast, sinised rõngad veeresid silme eest ära. Oleks vist asjata ütelda, et ma oma kaotatud enesekindluse uuesti tagasi sain.

«Särts jah, pole midagi ütelda!» hüüdsin Mamedile oma hilinenud vastuse.

«Miks sa vihmamantlit selga ei pannud?» küsis Mamed.
«Ah, segab töö juures... Egas ma suhkrust ole!» heitsin

uljalt ning tundsin end tõesti vana merehundina, kes algajatele vaprusena eeskujuna peab andma.

Jutust meil midagi pikemat välja ei tulnud, sest torm ulus, vett andis alt ja pealt ning iga minuti tagant käisin soringuvaierid raputamas.

Ja siis korraga avastasin, et merehaigusest oli veel järel vaid pisut heledavõitu kõht.

«Mamed, kas lähen vaatan sööklast kannika leiba — tahad kah?» küsisin paarimehelt.

«Kuluks ära!» rõõmustas Mamed.

Sööklas oli puhvetikapil uksed lahti lengerdanud. Tassid-taldrikud püsisid küll pesades, kuid õhtusöögist ülejäänud leib veeres põrandal edasi-tagasi. Oli juba üsna ümmarguseks kulunud. Püüdsin pätsi kinni, kraapisin noaga puhtaks ning lõin hambad sisse. Maitset...! Poole viisin Mamedile. Aga enne kui mu sõber oli jõudnud sellest jagu saada, tuli pootsman ja käsutas meid võõri. Seal olevat luugikoomingsi ja reelingu vahele kiilutud traktor end lahti raputanud ning liikuma pääsenud. Mänguruumi polnud suurel masinal seal küll kuigi palju, veidi üle poole meetri, kuid võis korduvalt vastu poorti lüües reelingu tekist lahti kangutada ning veele laadruumi tee avada. Mis edasi sünniks, oli kõigile sõnadetagi selge.

Vaja oli avariiprusside otsast parajad tükid lõigata, sobivad puntrad teha ning nendega traktori roomikute ja luugikrantside vahe täita, s. o. purustuste vältimiseks puust padi vahele panna.

Pakialuse varjus, kus saagimine käis, kamandas vanemtüürimees. Pärdi käsklused olid niisama selged ja rahulikud kui ilusa ilmaga laevatööde juures.

«Saag las käia kogu aeg! Mehed kordamööda, paari-kaupa. Nüüd Rist ja Siderov. Valkon, aidake kinni kõita! Viiest puntrast jätkub. Eks ole, pootsman?»

«Sadamas oleksime pidanud mõtlema. Näe, mis nüüd juhtus!» ei saanud Sülluste ka siin pistmata jätta.

Nikolai ja Tõnu olid kahvatud, silmis ärapiinatud pilk. Merehaiged, mõtlesin mina. Oleksin neile vist sõbramehe poolest mõne nõökava sõna ütelnud, aga kartsin, et sappi täis pootsman seda kuuldes välja prahvatab, millises seisukorras ta mind ennast alles paari tunni eest leidis.

Poisid saagisid nii, et sae vahelt lausa suits välja käis. Meie sidusime elu eest. Tegime kimbud mõne minutiga valmis. Meid oli kokku üheksa meest. Vanemtüürimees

käskis iga pundart kahekesi kanda. Kuna pidasin ennast teistest tugevamaks ja üks mees puudu jäi, siis sasisin viimase puntra üksi sülle ja väljusin tekile. Suuremate lainete vaheaegadel jõudsimegi oma kandamitega õnnelikult avariikohale, kus mitmetonnine roomiktraktor laeva iga suurema heite puhul vastu parrast prantsatas.

Pärdi näitas taskulambiga tuld. Rivistusime laadluugi servale, et siis vanemtüürimehe näitamise järgi prussikimbud paraja koha pealt alla heita. Esimesena sai käsu pootsman, kes oli Mamediga paari juhtunud. Tuli ainult oodata, millal traktor vastu parrast langeb, ning siis momenti kasutada.

Laeva järsk paremale pardale õõtsumine pani traktori raske lohinaga liikuma.

«Sinna!» hüüdis vanemtüürimees ning suunas valgusejoa roomikute ja luugikrae vahele tekkinud ruumile.

Mehed kummardusid, võtsid hoogu ja viskasid. Kuid Mamed astus oma pika vihmakuue hõlmale ja komistas. Kukkus oma prussikimbule järele. Poiss rabeles, tahtis välja hüpata, riided aga takerdusid roomikutesse... Mehed löid hetkeks verest ära. Ka mina ei mõistnud nii ühtäkki midagi targemat teha, kui kisendasin: «Mamed! Raba kiiresti vahelt välja!» Kuid juba hakkas järgmine lainemägi laeva vasakule kallutama.

Ainus, kes sel hetkel olukorda õigesti hindas, oli vanemtüürimees Pärdi. Taipas, et üksinda kukkunule appi minna tähendaks ka päästjale kindlat surma. Ent kõik kaheksakesi ehk jaksaksid... Sai aru, et käsust on surmale vastu saatmiseks vähe, siin aitab ainult isiklik eeskuju.

Kuidas kõik need mõtted vanemtüürimehe peast üheainsa silmapilguga läbi käia jõudsid, jääb mulle mõistatuseks. Kuid juba hüppaski ta alla tekile, surus selja vastu massiivset luugikrantsi, põlvede ja kätega libisema hakkavat traktorit tõrjudes. Käsutas «Siia!» ning näitas meile taskulambiga valgust.

Hetke pärast olime kõik all vanemtüürimehe kõrval. Me ei mõelnud sellele, et juba poole sekundi pärast võime olla agoonias visklevad lõmastatud lihatombud. Teadsime ainult, et teisiti talitada ei saa.

Sattusin meesterivi keskkoha. Laev langes kohinal vasakule. Meiepoolne parras tõusis ja tõusis. Olen sportlane, olen varemgi endast viimase välja pigistanud, kuid siis oli küsimuses võit või kaotus, nüüd aga käis mäng elu ja

surma peale. Surve kätele ja põlvedele muutus väljakannatamatuks. Tundsin, et mu selgroog ei pea enam vastu ja võib iga hetk murduda. Lainelaviin lõi suu soolast vett täis. Hoidsin hinge kinni, et mitte vett kopsu ahmida. Oleks vale, kui ütleksin, et ma üldse midagi mõtlesin. See oli pigemini alateadvus, looduse poolt kaasaantud enesekaitseinstinkt, mis pani iga viimase kui verepiisa minus kisen-dama: «Pea vastu, muidu hukkad!»

Ja vastu me pidasime. Niipea kui laev otseks kaldus, sööstsime tagasi laadluugile. Kümned käed haarasid Mamedist kinni. Tema vihmamantel rebenes ja see oligi ainus saak, millega vihane Neptun seekord leppima pidi. Pärast traktori kinnikiilumist ahtrisse tagasi minnes märkasin lühtri valguses, et mu vasakust pluusivarrukast nõriseb verd. Lükkasin käsivarre paljaks ning leidsin seal päris pika, kuni küünarnukini ulatuva haava. Läksin esmaabi-punkti Jalustelt sidet saama.

Velsker istus pōranda külge kruvitud tugitoolis (oli ta valvel omal algatusel või kapteni käsu peale — ei tea), hoidis mõlemast käetoest kinni, nagu niisama valge kui kittelgi. Takseeris mind segaselt pilgul. Paistis, et ka teda piinas merehaigus.

Mulle tuli meelde, kuidas pootsman minust selle tõve välja ajas. Mõtlesin, et proovin õige Jalustega sama meetodit. Käratasin:

«Seltsimees meedik, vaja käele side teha!»

Jaluste silmad muutusid korraga tähelepanelikuks. Ta ajas end kätele toetudes tugitoolist püsti ning tahtis minu poole astuda. Kuid laev lengerdas pōōraselt, mees komistas ja kukkus. Aitasin kõhna velskri püsti ja näitasin talle oma päris tublisti kriimustatud käsivart.

«Võtke end vōōst saadik paljaks, heitke pikali!» käskis meedik nii asjalikult, kui suutis.

Tōmbasin tööpluusi üle pea. Verd niriseva sārgivarruka lõikas Jaluste kahe laine vaheajal lõhki ning tuikus kraani juurde käsi pesema. Pesi pikkamisi ja pōhjalikult. Toetus aeg-ajalt vastu seinale, tegi vastikust väljendava grimassi, neelatas ning jällegi pesi, kuni lõpuks arvas, et on puhtad. Otsis siis kapist oma marlipakid, salvid ja riistad. Pōlvitas diivani ette. Puhastas haava piiritusega, nāpistas paar klambritki peale, määris millegagi kokku ning hakkas sidet tegema. Asjalikult ja hoolega.

«Milleks nii palju vatti? Kuidas ma nüüd kätt varrukast läbi ajan?» torisesin mina, püüdes tabada pootsmanni tooni. «Annan laiade varrukatega hommikumantli,» trööstis Jaluste.

«Ja sellega siis hakkangi teie arvates tööl käima?» esitasin uuesti pooltõgava küsimuse.

«Tööle ma teid enne ei kirjuta, kui täiesti terve olete,» oli Jaluste niivõrd asjalik ja autoriteetne vastus, et ma enam midagi ei osanud ütelda.

«...Hirm ja töö on sellest tõvest ennegi jagu saanud,» meenus pootsmanni ütlemine. Aitas mind, aitab arstigi, mõtlesin mina ning muigasin. Aga kust Sülluste seda teab? Küllap räägib temagi vist ainult oma kogemustest...

Raju läks hommikuks üle. Ja lõunaks oli järele jäänud vaid nõrk tormijärgne lauglaine, mis «Raudrahu» pardad kergelt kordamööda alla vajutas. Minul on aga vangipõli. Valvuriks värskelt triigitud valges kitlis ja tuhat korda pestud kätega Jaluste. Sa peaksid nägema, kui tähtis ta on! Pealagi ja prilliklaasid läigivad, sügavmõttelisuse korts kulmude vahel. Toob mulle termomeetri ja hoiatab: «Täpselt kümme minutit!» Ise istub toolile, vaatab kogu aja kella. «Noh, patsient, kuidas temperatuuriga lood on?» Võtab kraadiklaasi, rahustab: «Ärge närveerige, aga... temperatuur on teil siiski veel normaalsest kõrgem... Khm...» Täidab tabelit ja pomiseb: «Kolmkümmend seitse koma kaks.» Temperatuurilehe kinnitab seinale minu pea kohale nagu haiglas kunagi.

Aga mina olengi täiesti rahulik. Näib, et see on Jaluste, kes närveerib. Võtab mingi ampulli, täidab elektripliidil keedetud süstla.

«Patsient, palun keerake end kõhuli! Ärge kartkel! Torakan... Soo, valmis... Pulber, palun... Nüüd katame teid jällegi korralikult kinni ja püüdke magama jääda. Ärge unustage, et uni on kõige parem rohi.»

Vaevalt jõudsin silmad looja lasta, kui keegi koputas. Jaluste ruttas avama. Kurjustas: «Ei, haige jäi just magama. Külastada luban ainult pärast lõunat kella kolmest neljani. Te peaksite aru saama, et haige vajab rahu!»

«Kas natukesekski ei või?» anus ukse tagant Mamedi hääl. «See juhtus tal ju ainult minu pärast...»

«Küll te jõuate tänada — praegu ei saa!» ei taganenud velsker oma otsusest karvavõrdki.

Pistsin pea teki alt välja ja hõikasin: «Mamed, pole mul häda midagi!»

«Patsient, seda teab ainult ravi eest vastutav arst, kas teil on häda või ei,» noomis mind Jaluste ning saatis Mamedi halastamatult ukse tagant minema.

Kui aga pärast kapten ise tuli, muutis mu piinapingi ülemtimukas nooti. «Palun, seltsimees kapten! Teile teen erandi. Astuge sisse!»

Laevajuht sisenes raskel sammul. Tema silmade ümber olid tumedad unetuseviirud, pilk murelik ja väsinud.

«Kuidas on, Valkon? Kriimustasite end? . . .»

Enne kui ma midagi vastata jõudsin, kandis Jaluste ette: «Seltsimees kapten, praktikant Valkonil lihahaav vasakus käsivarres. Põhjustatud mingi teravaservalise eseme poolt. Temperatuur kolmkümmend seitse kaks. Haige tunneb end suhteliselt hästi. Olukorra halvenemise tendentsi pole märgata. Kandis ette laeva meedik velsker Jaluste.»

«Hea küll.» noogutas kapten «ravi eest vastutavale arstile» ning kõhatas. Pöördus siis uuesti minu poole: «Soove, küsimusi on?»

Mul oli tõesti küsimus, mis kuidagi rahu ei andnud.

«Seltsimees kapten, öelge, kas öösine . . .» Polnudki nii kerge õigeid sõnu leida. «Kas öösine ilm oli tõesti selline, mida ka vanad meremehed tormiks kutsuvad, või . . .?»

Kapten taipas poolikustki lausest. Naeratas. Mitte suuga, vaid naerukurdudega silmanurgas.

«Olge päris mureta, Valkon. Pärast tänast ööd võite igaühele puhta südamega ütelda, et olete auga läbi teinud säärase troopikatormi, millist mõni aastaid sõitnud mees pole näinud. Ka mina olen nii valju ilma harva saanud. Ja teiseks . . .» Kapten noogutas lahkelt minu poole, «kõik täitsid oma kohustusi, nagu ootasin, aga mulle paistab, et mõne mehe tööd ia vaprust pean koguni käskkirjaga ära märkima. Ka teie olete nende seas.»

Anu! Oskad sa ette kujutada, mida ma tundsin? Muidugi oskad.

Pärast lõunat käisid mehed mind vaatamas.

«Küll ikka andis!» meenutas Tõnu.

«Need on ju Atlandi troopikatujud — mis sa siis tahad,» võttis Kolja asja külmalt. «Kell kaks null-null ületasime Vähi pöörijoone.»

«Mere asi, oleks võinud hulleminigi minna.» raputas pootsman laitvalt oma punahelgilisi juuksekahle. Tema

sõnade alltekst aga lausus: «Kulus sulle poisikesele ära! Teinekord tead...!»

Palusin Mamedit, et ta tooks mulle kirjaploki ja täitesulepea. Kui ta palutud esemetega tagasi jõudis, olid teised läinud, sest Jaluste oli määranud visiidi kestuseks kõigest viisteist minutit. Mamed oli erutatud. Tema mustades silmades läikis unetu öö ja veel midagi, millele nime ei osanud anda. Istus viivuks mu diivani servale, millega Jaluste kulmu kortsutades leppis.

«Paul, sa... See juhtus selle kuradima pika vihmanantli pärast... Pootsmanil polnud Tallinnas lühemat anda ja... Ega sa minu peale pahane ole?»

«Mamed! Ära aja jama!» käratasin nii uljalt, kui suutsin. «Täna sina, homme mina... Aga vali ilm oli ikka küll! Kaptengi ütles, et tema kah polevat säärast särtsu juba ammu näinud.»

«Kas tõsijutt, et kapten ise...?» Mamedi kitsas nägu selgus siirast rõõmust. Küllap temagi peast lendasid nüüd kõik salamured sinna, kuhu minu omad ees olid läinud. Enne äraminekut pistis ta mulle sigaretipaki vargsi padja alla. Viitas pilguga pooltukkuga Jaluste poole. See ju «palatis» suitsetada ei lubanud.

Ohtul sain oma «ihuarstilt» loa istumiseks ja kirjutamiseks, sest palavikku polnud enam kusagilt võtta, ehkki proovis kolme termomeetriga. Ent kajutisse ta mind veel ei lasknud. Muretses:

«Kes teid seal öösel valvab? Olete mul siin vähemalt kolm päeva, siis vaatame, kui komplikatsioone ei esine...»

Nii ma siin siis istun Jaluste laiade varrukatega hommikumantlis, plokk põlvedel ja kirjutatan. Tuleb välja, et olen oma tormiõise seikluse eest karistatud kolmepäevase vabadusekaotusega ning kannan nüüd vangiriideid. Ainult juukseid pole mul maha aetud — hea seegi.

Tekilt kostab kaheksa klaasi. Kesköine vahivahetus. Minu valvur muutub rahutuks. Vaatab vaenuliku pilguga mu kirjaplokki ja kõhatab. Kardan, et veel mõni minut, ja siis ta ühmag: «Patsient, teie kirjutamisaeg on läbi — rohkem pole silmadele kasulik.»

Ohkan ja lopetan oma niigi juba poole miili pikkuseks veninud päevaaruande.

Sinu vanglas viibiv Paul.

Anu, minu «visiiditunni» ajal rääkis Mamed, et «Raudrahu» on juba Aafrika kõige läänepoolsemasse tippu välja jõudnud ning möödub õhtul Verde neemest. Meie laius pole nüüd siis rohkem kui kõigest neliteist-viisteist kraadi. Seda on juba siseruumideski tunda. Kõik illuminaatorid on lahti, tiivasjahutajad vuhisevad kogu aeg, kuid ikkagi on umbse võitu ja soe. Jaluste millegipärast enam tuuletõmbust ei karda. On endal kitli uljalt kurgu alt lahti nõopinud ning tema kõhn ja soonesõlmeline kael, mida ta senini alati krae ja lipsu varju oli peitnud, on nüüd kõigile vaatamiseks välja pandud.

Palavikku ei õnnestunud meedikul täna minu juures enam avastada. Eilne kolmkümmend seitse koma kaks jäigi tal esimeseks ja viimaseks. Nüüd ootab veel ainult «komplikatsioone», mis ei taha ega taha välja lüüa.

Hommikul «palatisse» tulles oli Jalustel veinipudel kaasas. Arvasin, et tal on nime-, sünni- või muu säärane tähtis päev, mille puhul kavatseb isegi haiget kostitada. Aga kõik see oli tühi lootus. Asetas pudeli tasakesi lauale, istus oma tugitooli ning hakkas mulle loengut pidama.

Tegi kõigepealt teatavaks, et laev olevat juba eile Vähi pöörijoone ületanud ning tänasest minevat meeskond üle uuele toitumisrežiimile, nimelt troopikarežiimile. Rääkis palju mitmesugustest lõunamaistest haigustest, eriti malaariast, mis vanasti siinsetes laiuistes meremehe kuri vaenlane olnud. Nüüd aga olevat arstiteaduse käsutuses väga tõhusad vahendid kõikide tõvede tõrjeks. (Tegin mõttes vahemärkuse: «Välja arvatud muidugi merehaigus.») Ent ka vanadest, äraproovitud arstimistest ei öeldavat ära. Üks selliseid olevat malaariavastane vein. Seda antavat tänasest alates

igamehele üks kuuesajagrammine pudel kolme päeva peale, s. o. umbes teeklaasi täis päevas. Kuid veini tohtivat sisse võtta (mitte juua, vaid nimelt «sisse võtta») ainult veega segatult ning seesamane üks klaasitäis tuleb jagada kolmeks annuseks — hommiku, lõuna ja õhtu jaoks.

Pärast seda pikka juttu kallas Jaluste pudelist kolmandiku klaasitäit, valas karahvinist vett peale ning ulatas mulle «sissevõtmiseks». Jook oli hapukas ja mõnus. Poolik pudel aga pandi kappi järgmise annuse tähtaega ootama. Siis jättis meedik mind üksi. Küllap läks vist ülejäänud laevaperele loengut pidama ja «troopikarežiimil toitlustamist» korraldama.

Nagu ütlesin, oli kajutis soe ja umbsevõitu. Higistasin kogu päeva. Kuid naha kaudu organismist väljaaurav veetagavara nõuab uuendamist. Ühesõnaga — tekib krooniline janu. Aga imelik, et pärast hapuka veini maitsemist tundus puhas vesi kuidagi läägena ja vastikuna. Mõtted kiskusid vägisi kasutult kapis seisva pudeli poole. Kui õige kallaks sellest veel tilga klaasitäiele veele maitseks? Lõpuks on ju kogu pudel niikuinii ainuüksi minule määratud... Võtan täna pisut rohkem, homme saan vähem — ons sellel siis nii suur tähtsus? Mis malaariasse puutub, siis seda on karta alles pärast sadamasse jõudmist. Sest need troopikapalavikku levitavad sääsed ja kärbsed minu teada merel ei ela.

Pudel tõmbas ja mõtted lükkasid. Janu ässitas mõlemat. Lukustamata neutraalne kapiuks kehtis õlgu: «Mul üksta-puha, kes mind avab või mida siit võetakse.» Ja nelja vastu mina üksi ei saanud. Tahes-tahtmata tuli alistuda...

Teine klaasitäis oli esimesest veelgi parem ja kolmas maitstes mõnusamalt kui teine. Siis tekkis tahtmine proovida, kas see vein ka puhtalt juua sünnib. Kõlbas küll. Pudeli põhja jätsin tilga nii-õelda värviks ja lisasin nii palju vett, kui seal enne veini oli. Panin kiusaja kappi tagasi. Istusin siis Jaluste tugitooli, heitsin jala üle põlve ning läitsin Mamedi toodud sigareti. Leidsin, et maailmas on palju ilusat ja et isegi haige inimese elu pole laita asi. Sääraste õndsate mõtetega jäin isegi vist pisut tukastama.

Nii mind Jaluste tagasi tulles eest leidiski. Tundis tubakalõhna ja pidas uue loengu, nüüd juba teemal «Nikotiini kahjulikust mõjust inimorganismile». Et ta aga lõuna ajal ja õhtul malaariavastast profülaktikat tehes mulle «sisse-

võtmiseks» veega segatud vett andis, sellest polnud tal aimugi.

Söögi toob Maša mulle otse «palatisse». Hurjutab: «Mis haige sa oled? Sööd kohe kolme mehe eest!» Kui tuleb tühjade toidunõude järele, siis trööstib: «Kaua see tohtrikiit-sakas sind enam ei piina. Omaenda kõrvaga kuulsin, kuidas kapteni vastu lubas, et võib-olla juba homme laseb välja. Ma ütlesin siis ka mõne sõna sinu poolt: «Mis kord see on! Terve mees peetakse sihukese soojaga seinte vahel kinni. Sidugu käsi kaela ja las kõnnib jumala päikese all nagu teisedki.»»

Maria Fjodorovnal on iga asjaga pistmist. Olen mitu korda mõelnud, et miks ta sillale kaptenit õpetama ei lähe. Kuid mis oleks «Raudrahu» ilma Mašata? Nagu kodu, kus puudub ema...

Anu, paari päeva eest lubasin Sulle kirjutada oma minevikust. Õieti polekski nagu mõtet seda teha, sest olen kogu sellest süngest ajast ja kahtlustest üle saanud. Aga siiski... Midagi on ka järele jäänud. Sina, Anu, pead mind tundma põhjani. Tulgu see siis minule Sinu silmis kasuks või kahjuks.

Minu teadliku elu esimesed päevad. Kakskümmend üks aastat tagasi. Elasime Meriväljal.

Oli vist pühapäev. Enne sõda. Isa oli hirmus pikk, vaevalt ulatasin tema karvasest kämblast kinni pidama. Teisel pool kõndis ema. Memm kandis heledat lillelise must-riga kleiti, mille voldid olid pehmed ja lõhnasid nagu sireliõied. Isal üleskeeratud särgivarrukad ja sigaret suus. Rannakivide vahel riietusime lahti ja läksime suplema. Vesi oli külm. Küllap vist algul pirisesingi pisut, aga pärastpoole oli lõbus. Isa tõstis mu veesti välja ulatuva sillaposti otsa. Vesi all virvendas ja liikus, ülal ujusid valged kohevad pilved. Tore oli!

«Näed, Mare, ta ei karda üldse, temast saab meremees!» uhkustas isa. Ema naeris ja heitis meile kamaluga vett.

Õhtuti võttis isa mind sülle ja kõndis toas edasi-tagasi. Tema habemetüügas oli nii meeldivalt kare. Ema aga valmistas pliidi ääres õhtusööki ja naeratas. See naeruhelk soojendas, justnagu päike oleks toas olnud. Hommikuti ärkasin voodis ega mäletanud, kuidas ma isa sülest sinna sattusin.

Pärast seda pühapäeva läks isa kodust ära. Ema nuttis. Räägiti, et olevat alanud sõda. Kujutlesin tol ajal, et sõda

on nagu üle kallaste tõusnud meri, mis laineharjade vahutades inimestele peale tungib. Ja taat läks selle vastu võitlema. Vihkasin sõda. Kodus polnud enam isa, polnud enam kindlusetunnet. Polnud ema soojendavat naeratustki.

Saabusid rohekates vormirõivastes ja kummuli kateldega sarnanevates kiivrites sakslased. Ema pilgus oli hirm, kui ta neid vaatas. Memme vaade ajas minulegi judinad üle selja. Kui siis veel üks kiivrikandja meie teise tuppa elama asus, hommikuti köögis pesuvee järel käis ja õhtuti purjus päi tundmatuid laule jorises, siis ei leidnud küll enam kindlat kohta, kuhu peitu pugeda. Asi oli seda hullem, et nüüd läks ema igal hommikul linna tööle ja pani mind kööki luku taha. Talveõhtud olid pimedad. Tuld ei lubatud süüdata. Päeva ainus rõõmuhetk oli, kui ema siiski viimaks saabus. Memm tõi söögiks tüki leiba, mõnikord paar kartulit või kapsapea. Toit maitstes nüüd palju paremini kui enne. Ei mäleta, et ema ise kunagi oleks söönud. Vaatas ainult pealt. Ja just noil hetkedel langes mõnikord memme silmist pisar, veeres mööda luitunud põske alla ning kukkus sülle.

Ema riided olid nüüd vanad ja kulunud, kingad katkised. Tema pilk oli tuhm. Õhtuti enne magamaheitmist sosistas ta mulle: «Veel vähe aega, ja siis tuleb isa tagasi... Me hakkame jälle hästi elama. Süüa saab siis nii palju, kui tahame, poodides hakatakse isegi kompvekke müüma.» Oi, kuidas ma isa tagasi ootasin!

Oli sügis. Mõllas nii vali torm, et vahulatakad üle Merivälja tee lendasid. Sakslased olid juba paari nädala eest ära läinud. Kuidas ma küll tüütasin ema oma küsimusega: «Millal nüüd siis isa tuleb?» Paljud isad olid juba sõnu-meid saatnud, aga meie ei teadnud omast veel midagi. Ema nuttis õhtuti. Mina siis trööstisin, et küll tuleb — tee Venemaalt siia on ju pikk. Selle jutu peale memme nagu selgineski pisut.

Ema oli töö. Läks vara pimedaks. Elektrit polnud. Torm oli juhtmed katki rebinud. Petrooleumi oli vähe ja seda ema põletada ei lubanud. Lükkasin siis köögi akna ette pimendamiseks riputatud teki kõrvale ja vaatasin välja. Torm ajas mulle tol ajal hirmu peale. Maruüilid tantsisid möirates ümber nurkade ja mulle tundus, et kogu maja vappus nende haardeist. Kittimata aknaruut helises vihmahoogude ajal. Oli kuulda, kuidas lained kolinal vastu kivist kaldajärsakut murdusid. Murdlained...

Laua lüürasid kella fosfornumbrid. Oli juba üle kaheksa, aga ema ei olnud ikka veel tulnud. Hirm läks aina suuremaks... Köögis oli külm, lõdisesin. Puhkesin nutma. Lõpuks hakkas unematil must kahju ning viis mind endaga kaasa.

Ärkasin siis, kui ema tikust tuld kraapis. Tema riided olid läbimärjad. Seeliku äärest tilkus põrandale vett. Pärtsin, miks ta nii kauaks jäi. Ema rääkis, et jäänud koos teiste töölistega veel pärast tööaja lõppu vabriku hoovi koristama, mis sakslaste järelt risu täis jäi. Memm ei saanud oma külmast kohmetunud sõrmedega kukla taha seotud pearäti sõlme lahti. Minulgi oli sellega tükk tööd. Võttis siis märja mantli seljast ja pani vettinud kingad pliidi kõrvale.

Mina: «Kõht on tühi.»

Ema: «Kohe, Paul, tõin sulle leiba ja kartuleid. Tüki pekki veel pealekauba.»

Mina: «Hurraa! Siis saab praekartuleid!» Keksisin suurest rõõmust köögis ringi. «Aga kust sa pekki said? Poes müüakse juba?»

Ema: «Vabrikus anti — öeldi, et sõjaväelaost.»

Mina: «Tuleks nüüd isa kah koju, siis oleks elu juba täitsa hea!»

Ema vaatas jalge ette maha ning kattis silmad taskurätiga.

Mina: «Ära nuta, ema! Võib-olla siiski veel tuleb?»

Ema: «Miks ta siis ei kirjuta? Küllap oled vist ainus, kes mul veel järel on — sinu pärast elangi veel. Kui sind ka poleks, siis...» Ja ema kallistas mind nii kõvasti, et valus hakkas. Aga see oli magus valu.

Kiiruga pesi ema käed ja näo ning ruttas esikusse puude järele. Tema paljastest jalgadest jäid põrandale märjad jäljed. Vaevalt sai memm ukse avada, kui äkitselt seisatas ja tõstis käe südame kohale. Esiku põrandal lebas kolmnurkne kiri, mille kirjakandja postkasti puudumisel välisukse alt sisse oli libistanud. Ema võttis kirja maast, heitis sellele pilgu ja tema suust pääses karjatus: «See on isalt!» Üle ema koltunud põskede valgus puna. Memm polnud enam aastaid nii ilus olnud. Tema pilk oli nüüd niisama särav nagu kunagi ammu, kui jalutas isaga rannas. Ka minu süda pakitses ja tahtis rõõmust lõhki minna. Ma pole pärast seda kunagi säärast äkilist õnnepuhangut tundnud.

«Tee kiri kohe lahti, ema! Võib-olla tuleb juba täna öhtul ja on vaja jaama vastu minna,» kiirustasin mina.

«Oota ikka, oota nüüd, poiss!» vastas ema erutatud häälel. Istus laua äärde toolile ja vaatas kolmnurkset paberit igast küljest. «Loe ette, mis isa kirjutab!» sundisin mina. Ema aga luges mu suureks meelehärmiks algul vaikides, ainult silmadega. Isegi tema huuled ei liikunud. Vasaku käega hoidis rebitud äärtega vihikulehte lambi läheduses, paremaga kohendas märgade salkudena allarippuvaid juukseid.

«Ütle ometi rutemini, mis isa kirjutab!» sundisin mina nüüd juba nutuga pooleks, kuid ema ei kuulnudki. Pidin veel mitu korda küsima, enne kui memm nagu unest üles ärkas.

«Kirjutab, et on kaks korda haavata saanud. Nüüd aga on täiesti terve. Tuleb varsti oma rooduga Tallinnast läbi,» vastas ema vaikselt naeratades. Tema silmad särasid niiskelt.

Kuidas ma küll rõõmustasin!

Tol ammusel öhtul vaatas ema enne magamaminekut end kaua peeglist. Harilikult ta seda ei teinud.

Ühel päraslõunal, kui ema oli alles tööl, koputati uksele. Minu küsimusele vastas mehehäääl, et on isa. Mu sõrmed värisesid, kui võtit lukuaugus ringi keerasin... Isa astus tuppa. Ja missugune isa! Pikk, peaaegu kandadeni ulatuv sõdurisinel seljas, automaat üle rinnaga. Tema päevitunud ja tuulest pargitud näost vaatavate silmade ümber olid sõbralikud kortsud. See mees ei sarnanenud ju üldsegi mälestustes säilinud isaga. Taganesin veidi kartlikult laua taha. Ent kui sõdur naeratas, siis meenus mulle ammune päikesepaisteline pühapäev mere-rannas. Jooksin isale vastu ja isa tõstis mind nii kergelt lae alla, nagu ei kaaluks ma üldse midagi. Sõdurisinel lõhnas laagri-suitsu ja kõdunenud puulehtede järele. Isa silmad olid märjad.

Lausus: «Sa, Paul, oled varsti täismees. Kas lugeda oskad juba?»

Vastasin, et tähed on kõik selged. Rääkisin, et ema tuleb alles õhtul hilja, ja ei mäletagi enam, mida kõike heameelega kokku patrasin.

«Kuidas teil siin toidukraamiga lugu on?» küsis isa ja astus kööki. Ütlesin, et tükk leiba on sealsamas riivil ja kui isal kõht tühi, võib ära süüa. Ent sõdurikotist võeti välja pekki, suhkrut, konservi ning mitu neljakandilist pakki, mille sisu ma ei osanud ära arvata.

«See on supikontsentraat.» seletas isa. Kõige viimaks arutati mitme paberi seest välja tahvel šokolaadi.

«Näed, Paul, selle sain juba üle aasta tagasi, kui Lenigradi all luures käisin. Panin kotti ja lubasin sinule tuua. Söö, aga natuke jäta emale kah.»

Isa kojutulek ületas mu kõige julgemadki lootused.

Sõdurist isa riputas automaadi ja sineli varna ning hakkas plüdi alla tuld tegema. «Nüüd, Paul, hakkame õhtusööki valmistama. Selleks ajaks, kui ema koju tuleb, olgu laud kaetud. Kas teil kodus kartuleid on?»

Tõin esikust korviga kartuleid ja hakkasime koorima. Isa lubas keeta säärase ehtsa sõdurisupi, milles lusikas püsti seisab. Rääkis veel, et lastud seekord koju kõigest paariks päevaks ja läheb siis oma rooduga sakslasi lõplikult maalt välja kihutama. Olin oma isale uhke. Mõtelda — kui taat poleks tulnud, siis oleksid sakslased kes teab kui kauaks veel jäänud.

Supp oli valmis. Juba hakkas pimenema, kuid ema ei tulnud ikka veel. Mina ei kannatanud enam välja ja hakkasin sööma. Isa käis edasi-tagasi, käed püksitaskus, ja ümises laulda.

Mul oli varsti kõht sooja suppi täis ning uinusin toolil magama. Kõik oli jälle hästi...

Anu, aeg on nii kaugel, et pean tänaseks lõpetama. Ühekorraga ma niikuinii kogu seda juttu kirja panna ei jaksa.

Illuminaatorite taga on öö. «Raudrahu» liigub vaikselt. Tundub, et merel pole tuuleõhkugi. Ent «palatis» on siiski jahedam kui päeval. Jaluste usaldas täna öösel oma kajutisse magama minna. Lubas iga paari tunni tagant vaatamas käia. Ega ta vist isegi enam «komplikatsioonidesse» usu. Loodan, et homme ehk «amnesteerib» mind. Peatse vabanemise lootusega —

Paul.

Hurraa, Anu! Täna saingi jumala päikese kätte, nagu Maša ütleb. Vastumeelselt laskis Jaluste oma saagi lahti. Aga ära sa arva, et ta mind juba tööle lubas. Ainult «polikliinilisele» ravile... Sa oleksid pidanud kuulma, millise kõikvõimsa enesekindlusega ta määras: «Vabastan teid igasugustest laevatöödest ja vahikordadest veel kolmeks päevaks.» Olgu meheks, et sideme alt niigi palju vatti ära võttis, et käsi tavalise rõiva varrukast läbi mahub.

Hommikul anti mulle vabadus kätte, aga või ma siis seda tohtri eeskirjade järgi kasutada oskasin. Juba pärastlõunal tõmbasin tööpluusi selga ja läksin tekile teistele appi. Mitte sellepärast, et ma meeste ees oma tööksuga eputada tahtsin, aga mul endal on kuidagi kindlam tunne, kui oma söögi ja veiniklaasitäie eest midagi ära olen teinud. Aitab naljast! Ja lõpuks, ega värvimise juures kaht kätt vaja olegi.

Kui Sa, Anu, teaksid, mis poisid selle reisi kestel korda on saatnud! Kogu laev, kuhu tekilasti tõttu ligi pääseb, on suurikut saanud ja värske valge värviga üle tõmmatud. Sillaehitused säravad. Roostele on piir pandud. Praegu käib töö raskesti ligipäätavates kohtades, kaubakastide vahel ja lastist vabadel tekiosadel. Nüüd pole enam mingit kahtlust, et värvimisega enne Tallinna valmis jõuame. Lomes seismise ajal väliskorpus ning tagasisõidul tekid. Ainult Casablancas suuriku alla jäänud mastid kuluks küll enne sadamasse jõudmist valgeks võõbata, sest sedamoodi rikub see suurikupunane rangout kogu «Raudrahu» välisilme ära. Ookean on asjaga nõus, talasid ja otsadki veel omal kohal, aga kuhu sa ohutustehnika eeskirjad paned?

Päris mõnus on tunda end jälle täieõigusliku laevapere liikmena, mitte aga Jaluste toetust vajava «patsiendina». Ning selle õiguse annab osavõtt laevatööst. Niipea kui pintslit kätte võtsin, kadus eraldatus. Muutusin taas nagu üheks lüliks ankruketis, kus kõik hoiavad üht ja üks kõiki.

Päevakord on mul endine. Päeval tekitöö, õhtuti kirjutatan Sinule, keskööst alates puhkan ning hommikul olen koos vanemtüürimehega vahis. Vasak käsi on mul sidemega kaelas. Mis vaja teha, teen paremaga. Ja üldse, olen

tähele pannud, et normaalse laevatöö juures pole vasakut kätt vajagi. Pintsliit hoian paremas, roolimisel pole kahe käega midagi ära teha ning ka sirkel ja sulepea on parema käe riistad. Muidugi, kui jälle peaks tulema torm või midagi muud erakordset, siis ei piisaks ka kümnest jäsemest.

Lubasin tänases kirjas oma elulugu jätkata.

Eile õhtul lõpetasin sõnadega: «Kõik oli jälle hästi.» Ja oligi. Isa demobiliseerus, läks taas merele ning käis iga kuu või paari tagant kodus. Nälg ja puudus pühiti minema, ema põskedel õitsesid roosid. Mina hakkasin koolis käima.

Maalisin Sulle pildi ühest ammusest sünnipäevast, mil ma üheksa-aastaseks sain. Pärast seda minekut isa kadus. Mitte meri ei võtnud teda, vaid inimesed, kes üheainsa suletõmbega saatusi otsustasid. Ema silma ilmusid taas pisarad. Ning ühel päeval ütles memm mulle, et isa on areteeritud.

«Mille eest?» kisendasin mina ning lõin oma väikese rusikaga vastu lauda. Olin valmis oma isa päästmiseks võitlema, ainult et ei teadnud, kelle vastu.

«Süüdistatakse kodumaa reetmises,» vastas ema vaikselt, püüdes enda vaoshoidmisega mulle eeskujuks olla. Kuid ei suutnud temagi seda. Langes kummuli voodisse ja ahastas läbi nutu: «Vale! Vale! Vale! Reeta seda, mille tagasivõitmiseks oli valmis rindel surema, mille eest oma verd valas... Vale!»

Tol ajal ei saanud ma veel paljust aru, kuid üks oli mulle selge: minu isa ei võinud midagi halba teha. Meie emaga tundsimme teda ju ometi paremini kui mõni teine.

«Mine, ema, tee neile selgeks, et see pole tõsi!» sundisin mina memme.

«Ah, laps, laps!» ohkas ema ja vaikis.

Järgnevatel päevadel, nädalatel ja kuudel ärkasime öösiti iga automürina peale. Ja süda seisatas hetkeks: võib-olla tullakse nüüd meie järele? Kuid ei tulnud. Miks? Ei tea. Algul võeti emalt isale edasiandmiseks isegi pakke vastu. Aga mõne kuu pärast enam ei võetud. Memm muutus jälle vanaks ja koltunuks, justnagu okupatsiooni ajalgi.

Siis tuli sügis ja kool ning esimene terav lein asendus pikkamisi sügava vihaga kõigi nende vastu, kes röövisid meilt isa. Kõigi nende vastu... Aga kes nad olid? Tol ajal me veel seda ei teadnud ning ajasime kõik ühte patta.

Et asjale unustusemuru peale ei kasvaks, selle eest hoolit-
sesid mu kaasõpilased, mõnikord ka õpetajad.

«Mis sa siin siristad, mine parem Siberisse, kus su isa
ees ootab!» hõikas üle kogu klassi poiss, kellega olin sõne-
lusse sattunud. Läksin ja klobisin ta selle eest läbi.

Õpetajatetoas hoiatas mind klassijuhataja: «Sina, Val-
kon, peaksid kahekordselt tänulik olema, et üldse saad siin
koos teistega õppida, aga mitte kaklema ja kooli korda
rikkuma. Peaksid näitama, et sa oma isa saatusest midagi
õppinud oled.»

Hakkasin viha pärast nutma: «Minu isa pole midagi
kurja teinud! Jätke ta rahule!»

«Kuulete, õigustab... Känd põletati ära, aga käbi unust-
tati hävitamata,» heitis direktor laua tagant ning vaatas
mind üle prillide sellise näoga, nagu polekski ma inimlaps.
vaid mingi vastik roomaja.

Niisuguseid otseütlemisi juhtus, tõsi küll, harva, kuid
ikkagi... Meeldetuletused ja vihjed olid aga igapäevased
asjad. Harjusin paljuga, kuid mitte nendega. Muutusin
närviliseks ja ärritusin isegi seal, kus selleks põhjust pol-
nud. Lugesin kahtlustust ja põlgust välja silmist, kus see
puudus. Olin üksi ja sõpradeta, südames salaviha kõigi
vastu. Tootasin kunagi kätte maksta... Kellele? Kuidas?
Ei, konkreetseid plaane mul tol ajal veel polnud, need
tekkisid hiljem.

Ainus inimene, keda endiselt usaldas, oli ema. Temaga
olime saatusekaaslased.

Memm sõitis igal hommikul tööle, õhtuti tegi süüa, koris-
tas tube, lappis riideid. Ja kui jõudis, lehitses mu kooli-
vihikuid. Olin halva numbri saanud, siis laitis, oli viis all,
silitas peadki. «Üksi sina, Paul, oled mulle veel jäänud,
sinu jaoks elangi,» armastas ema korrata.

Kevad järgnes kevadele. Jälle ujusid vana laevasilla
meresamblaga kaetud tugivaiade ümber viidikad, päike
mängles Merivälja ranna veevirvenduses ja pinnalainete
harjul ning Aegna ja Naissaare tagant suundusid lae-
vad sadamasse. Reidil saalisid musta suitsu ajavad puk-
siidid.

Viies klass oli lõpetatud, tunnistusel polnud viga. Ena-
mik päevi solistasin rannas rändrahnude vahel või luusi-
sin metsas ning jälgisin lindude kevadisi askeldusi. Noil
hetkil unustasin isegi oma südamesapi ja üksildustunde.

Kõik oleks ka sel aastal kulgenud nagu tavaliselt, kui

mitte ema poleks end muutnud. Pikki aastaid oli ta kandnud tumedaid tagasihoidlikke rõivaid, ei sõbrustanud keilegagi ja veetis õhtud minuga. Ent sel suvel laskis endale õmmelda samasuguse lillalise mustriga siidkleidi, nagu oli kandnud tol ammusel suvel. Ta hakkas oma juuste eest hoolitsema, punagi pöördus tema põskedele tagasi ja ta muutus palju ilusamaks.

Ja siis ühel laupäeva pärastlõunal tuli koos emaga meile üks võõras mees, patsutas mulle õlale ja nimetas mind tubliks poisiks. Ema naeris palju. Tema alati nii väsinud silmad särasid. Mees oli kah lõbus ja jutukas ning oleks kindlasti mulle meeldinud, kui ema poleks talle nii palju tähelepanu osutanud.

See külaskäik ei jäänud viimaseks. Mees tuli peaaegu igal õhtul. Nad käisid emaga rannas jalutamas ja sõitsid mõnikord välja lahele. Kutsusid mindki kaasa, kuid mina ei läinud. Keegi ei teadnud, kui väga ma oleksin tahtnud jahiga merele minna! Ent näha ema kogu aeg sellele silma vaatamas! Mind nagu polekski enam... Nüüd olen mina õhk! «Ei! Ei tule!» hüüdsin solvunult ja jooksin minema, silmis pettumusepisarad.

Ema tuli hilja. Tema palged õhetasid ja rätik oli kaelale langenud.

«Mina muudkui oodaku ja oodaku! Hommikust saadik pole midagi sünnud,» torisesin.

«Kallis poiss, saia, juustu ja võid on veel järel, kohe keedan teevett,» trööstis ema ja hakkas pliidi juures askeldama.

Söögi ajal vaatas ema mulle kaua silma ja ma sain aru, et ta tahab mulle midagi tähtsat öelda, millega oli raske lagedale tulla. Sai siiski lõpuks õige otsa kätte.

«Paul, ma olen tahtnud sinuga juba ammu ühe asja pärast rääkida,» alustas ema nagu kobamisi.

Ma aimasin, millest juttu tuleb. Ka vastus oli mul valmis mõeldud.

«Sa oled suur poiss ja... sulle oleks nii väga vaja isa, kellelt sa võiksid mõnikord nõu ja abi saada...»

«Kui sa mulle võõrasisa võtad, siis lähen ja uputan enda siiasamasse silla otsa! Küll sa näed!» karjusin läbi nutu ja jooksin uksest välja.

Hulkusin poole ööni Merivälja-taguses metsas. Tagasi tulles leidsin ema lahtiriietumatult voodis pärani silmi lakke vahtimas.

Emal abiellus. Võõrasisa kutsus meid linna elama. Temal olid seal paremad korterid kui meil. Ka memm oli selle poolest ning püüdis mullegi aru pähe panna. Kuid ütlesin võõrasisale inetuid sõnu, emale heitsin ette isa mälestuse rüvetamist ning veel palju sääraseid asju, mida sulg siin tõrjub kirja panemast. Otsustasin üksi vanasse korterisse jääda.

Kõige selle tagajärg oli, et mind pandi kooli, kus õpivad raskestikasvatatavad lapsed. Seal kaalustusin ma täielikult. Emal näol olin kaotanud ainsa pidepunkti, kelle küljes kogu oma järelejäänud hingehellusega olin rippunud. Ja see kaotus oli valusam kui kõik eelmised. Memm käis küll mind mõnikord vaatamas, kuid loopisin talle näkku selliseid jämedusi, et ta külaskäigud aina harvemaks jäid, kuni viimaks ei tulnudki enam. Nii oligi parem, sest arvan, et emale solvavaid sõnu öelda polnud mulle sugugi kergem kui memmel neid kuulata. Ent egoism oli tol ajal minus tugevam kui mu süda ja mõistus.

Selles koolis suhtuti minusse hästi ja arusaamisega. Kaasõpilased ei teadnud minu vanemate lugu. Õpetajad ei pööranud sellele tähelepanu, sest õpilased olid seal enam-vähem kõik lõhutud perekondadest, sõja tõttu rööbastest väljajooksnud saatusega. Ent olin juba niivõrd solvunud, et minu hinge raviks ei piisanud ainult lahketest sõnadest ja sõbralikust naeratusest.

Möödus mitu aastat. Oli jällegi kevad. Sain küpsustunnetuse.

Kui ma pärast pidulikku aktust saalist väljusin, märkasin uksepooles nurgas väikest hallipäist naist, kes parajasti taskurätiga silmi kuivatas. See oli ema! Tabanud mu hämmeldunud pilgu, naeratas memm kuidagi süüdlaslikult ja andekspaluvalt. Tahtsin talle vastu rutata, ütelda talle aastaid südames hoitud helli sõnu, kuid siis oleksin pidanud loobuma eneseuhkusest ja trotsist, mille pika aja vältel enda ümber olin ehitanud. Pole mulle vaja kellegi kaastunnet, sõprust ega armastust! Heitsin pea kuklasse ning läksin uksest välja, ilma et oleksin tagasigi vaadanud. Kuid kerge see mulle ei olnud.

Pärast kooli lõpetamist olid mul peas juba konkreetsed plaanid. Olin otsustanud meremeheks hakata. Ja seda mitmel põhjusel. Esiteks tahtsin sellega austada oma kadunud isa, kellel oli seesama elukutse. Soovisin, et täituks tema ennustus: «Näe, Mare, ta ei karda midagi, temast saab

meremees!» Teiseks armastasin merd, mille kaldal olin juba lapsepõlvest peale solistanud.

Olin veel küllaltki naiivne ning andsin avalduse merekooli sisseastumiseks. Sealt vastati mulle järsult ei. Äraütlemist ei võetud vaevaks põhjendada. Taipasin seda tagantjärele isegi. Läksin merelaevanduse kaadriosakonda madrusekohta küsima. Pärast dokumentide sisseandmist vastati mulle, et tööle võin saada ainult sisevetel, näiteks Muhu väinal sõitvale laevale. Nõudsin seletust, miks mind kaugesõitu ei lasta. Inspektor naeratas irooniliselt: «Olete kaval rebane. Teete näo, nagu ei teakski, milline teie ankeet isa liinis on...»

Võtsin koha vastu. Mõtlesin, et ka Muhu väina veed on ühenduses merega... Kätemaksuks olin otsustanud saada selleks, milles mu isa süüdistati...

Talvel sain emalt kirja. Ta teatas, et isa on posthuumselt rehabiliteeritud. Nüüd polnud mulle enam teadmata, kes olid süüdi tema surmas. Rahvas oli neid juba karistanud. Tunnistati vigu, püüti heaks teha. Aga see kõik ei andnud mulle tagasi mu isa... Posthuumselt rehabiliteeritud... Kas polnud see tühi sõnakõlks? Õlale patsutamine: «Näe, kõik on tehtud, lepime ära! Milleks nüüd enam viha kanda?» Ei, seda tuleb proovida, otsustasin mina ning andsin uuesti avalduse merekooli sisseastumiseks.

Ja kujuta ette, mind lasti järgmisel aastal eksamitele! Mind usaldati! Sellest päevast peale hakkas vihkamisemüür mu ümbert lagunema. Ning seda ei lammutanud mina ise, vaid inimeste usaldus minu vastu. Astusin kommunistlikuks nooreks. Mulle tekkis sõpru. Suureks proovikiviks oli kaugesõiduviisa. Ja kõige lõpuks Sina, kes Sa mulle oma usalduse kinkisid. Aitäh, Anu!

Võib-olla soovid mulle mõttes õnne ning arvad, et nüüd on kõik hästi... Kui see ainult nii oleks! Aga ema? Tuleb välja, et omaenda egoismist on kõige raskem lahti saada. Miks memm ei ohverdanud end jäägitult minule? Kuidas ta tohtis mõelda oma isiklikule elule ja armastusele, samal ajal kui mina kogu ühiskonna vastu kätemaksu haudusin? Kes lubas teda minu isa mälestust kellegi teise inimese varju jätta? Vastu minu tahtmist mulle võõrasisa kaela sokutada? Trambin oma mütsi otsas, kaks rusikat püsti: Mina! Mina! Mina!

Näen oma iseloomu inetust. Seda enam et see oli just ema, kes mu isa rehabiliteerimise küsimuse üles tõstis, ja

seega olen talle võlgu kõige eest, mis mul praegu on. Ometi pole ma veel läinud ning oma rumaluhket pead tema ees longu lasknud. Kuid võitlen oma võitlust ja loodan, et saan endast viimaks jagu.

Nüüd on siis kõik välja öeldud ja arvan, et kohtus oma viimase sõna lausunud kaebealune ei saaks olla rohkem ärevuses kui mina praegu Sinu otsust oodates.

Olen jällegi mineviku sügavsüngest kaevust taeva-
valguse kätte välja jõudnud. Püüan endast maha raputada, viimase rõskuse, mis mulle sealt külge on jäänud. Tunnen, et suudan seda. Selleks annab mulle jõudu oleviku humaanne loosung: «Inimene olgu inimesele sõber, seltsimees, vend!»

Mamed magab. Kolja ja Tõnu mängivad seinaga taga malet. «Raudrahu» kihutab lõunasse. Ookean hingab oma tavalist aeglast hingamist. Kõik on rahulik. Kuid kardan siiski, et uni üle mu lainetama löönud mälestustemere täna-
sel ööl minuni ei sõua.

Paul.

24

Libeeria rannik, 11. mail

Põhjalaiust on meil kõigest viis kraadi järele jäänud. Päike paistab lõuna ajal otse lagipähe ja kuumus teeb juba merelgi liiga. Maal on siin vist elus põrgu. Töötame poolalasti. Maša pole sellega rahul.

«Leidsid, mida näidata — karvased kõhud! Pidage ometi särgidki seljas!»

Aga isegi Maša ei suuda säärasele meestekarjale nii palju moraali lugeda, et tulemusi näha oleks. Särke ja pikki koivakatteid näeb päeval ainult sööklas ja õhtuti kinos, s. o. ka sööklas.

Üle ahtri poolteki ja sildade on tõmmatud päikesepurjed, mille varju jookseme vahel suitsu tegema. Umbes samuti, nagu meil külma ajaga töö juurest soojendamas käiakse.

Käsi on mul juba peaaegu niisama hea kui terve. Ainult klambreid pole Jaluste veel ära võtnud ja nõuab, et kätt sidemega kaelas kannaksin. Teen talle seda heameelt. Käin kolm korda päevas esmaabipunktis, kus meedik mu temperatuuri mõõdab, sidet kontrollib ja kõik oma toimingud

täpselt kirja paneb, nagu pärisambulatooriumis. Minu tööst osavõtmise üle raputab Jaluste oma paljast pead: «Kui midagi juhtuma peaks... Ise kannate tagajärjed!» Nagu see mulle ennegi selge poleks, kes vastutab — kas mina, tema või veel keegi kolmas-neljas! Jah, aga kui asjale erapooletult vaadata, siis pole see muidugi minu isiklik asi, sest kuulun ju kollektiivi...

Hommikuse vahi ajal saime jälle ühe tükiga hakkama. Vaatame, mis sellest veel välja tuleb.

Kui ma kella nelja ajal sillale läksin, oli seal pootsman juba ees ja vaidles vanemtüürimehega millegi üle. Jutt käis mastide värvimisest, millele minagi olin mõelnud.

«Seltsimees vanemtüürimees, kas vanasti purjelaevadel sõideti? Sõideti... Seal olid mastid poole kõrgemad ja turnida tuli kõikuvatel raadel, aga mitte nagu siin — tala-sitel. Pole kuulda olnud, et seal mehi iga päev oleks alla sadanud...» tahtis säärsaabastes ja harkis jalu seisev pootsman Pär dile midagi selgeks teha.

Vanemtüürimees naeratas nagu ülemus kunagi, kes oma alluva argumendid heaks kiidab, kuid on korra ja kombe kohaselt sunnitud vastu vaidlema. «Teie räägite ajast, kus inimene oli odav ja ohutustehnika-mehed alles sündimata. Aga nüüd — saadad madruse sõidu ajal masti, juhtub midagi... Püuakse mind, sind ning küllap leiavad selle kolmandagi, kes praegu oma kajutis puhkab ja undki ei näe, mille üle meil jutt käib.»

Pootsman võttis tuld. «Seep see hea asi on, et magab... Ma oleksin selle teise tüürimehe vahis juba ammu ära teinud, aga kapten on ju tema ajal alati ise väljas nagu kolhoosniku talioras. Ainult teie tundide ajal võib rahulik olla. Kuidas on? Kas kamandan mehed välja? Poistega on kõik räägitud. Üks-kaks ja tehtud! Kuidas see siis passib — esimene Nõukogude laev Lome sadamas, ja mastid-poomid punased nagu harudega püsti pandud verised kahvlid! Paneb sedamoodi kogu meie firma au ja kuulsuse nahka.»

«Aga suurikut jääb ju siis ainult üksainus kord alla,» puikles juba nõusse jäänud vanemtüürimees rohkem moepärast.

«Ärge muretsege, annan tinavalget, see on ju ka rooste-vastane,» leidis pootsman kohe hea nõu. Küllap vastus oli tal juba enne peas valmis.

«Hea küll, pootsman, aga pange siis asjad kähku hakkama!» andis vanemtüürimees loa kätte. Tal oli ilme nagu

poistepealikul, kes kavatseb oma kambaga naabrivana-mehe aiast õunu varastama minna.

Ja Sülluste elas otsemaid osasse sisse. Laskus sillatrepi käsipuud mööda lohinal alla, ning mõne minuti pärast kihasid mastid meestest. Üleval olid peale madruste ka motoristid. Muidugi ei puudunud Kolja, Tõnu ja Mamed. Mul oli veidi räbal tunne, et nad mind polnud salanõusse pühendanud. Küllap arvasid, et ega sellest ühekäemehest ikka suurt asja ole. Kuid nad eksisid. Vanemtüürimees lubas ka mind appi minna. Mitte üles masti, kuid teisi allapoole viirama, värvipotte kätte andma ja muid jooksupoisi-kohustusi täitma. Nagu Casablancaski. Ütles, et see olevat mul tuttav amet. Olin sellegagi rahul.

Ja veel enne, kui merest püstloodis ülestõusev troopika-päike oli jõudnud kolme meetri kõrgusele kerkida, sirutusid mastid ja raskekaalupoomid lõunamaiselt sügava taevasina poole nagu valged küünlad. Kella kaheksaseks vahivahetuseks oli viimane kui värvipott ja pintsel ära koristatud.

Hommikusõogi ajal piilus mõnigi mees söökla ukse poole — kas ehk ei ilmu sealt äkki kapten, sõrm kurjakuulutavalt püsti: «Või niimoodi...!» Aga midagi säärast ei juhtunud.

Paul.

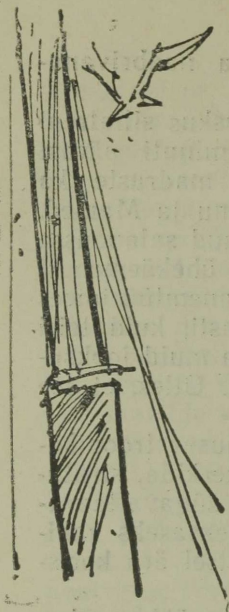
Kella poole üheksa paiku, pärast kolmanda tüürimehe vahi algust, tuli sillale kapten. Ainsast pilgust mastidele piisas talle, et mõista, mis siin öö jooksul oli korda saadatud. Laevajuht toetus mõlema käega vastu sillareelingut, vaatas päikesekiiri pildivat hommikuvärsket ookeani ning selle kohale pinguletõmmatud lõpmatu kõrget ja sõbralikku taevakummi, siis jällegi maste.

Kapten Voolaid naeratas mõtlikult, nagu naeratab isa, kes oma laste tempe nähes iseenda noorust meenutab. Ent ainult hetkeks. Sealsamas oli ta jällegi range ja kordanõudev laevajuht.

«Vanemtüürimees minu juurde!»

«Selgel!» vastas nooruke tüürimees, kes tegi sillateenistuses alles esimest pikemat otsa, ja haaras telefoni.

Juba siis, kui Pärdi sillatrepile tõusis, oli ta selg tikkisirge, ning kui ta laevajuhi ette seisma jäi, võttis ta valve-seisangu, millest korralikumata küll vaevalt ette kujutada võis.

Kapten viipas käega mastide suunas:
«Selgitage!»

«Seltsimees kapten, mul pole siin enam palju lisada, mastid räägivad ise enda eest.» Vanemtüürimehe hääl polnud kartlik ega kahetsev. Selles oli tunda kindlat veendumust, et see määrustevastane tegu ka arupärija enda sügavas südamesopis õigustust leiab.

«Ohutustehnika määrusi tunnete?»

«Tunnen, seltsimees kapten... Aga kui näiteks teie ise oleksite siin vanemtüürimees, kas te läheksite siis välisriigi sadamasse sääraсте mastidega? Seda enam et kogu laeva värv pealpool peatekki särab nagu peegel. Need mastid olid justkui kaks punast sarve valges kleidis ja mirdipärjaga ehitud pruudi peas.»

Kapten vaikis veidi aega ja kogus end, et oma karmi tooni lõpuni välja pidada.

«Oleksin mina vanemtüürimees, siis ei unustaks ma, et laeval leidub kapten, kes ka minu tegude eest vastutama peab. Hea küll, vahetame osad. Mis te minu asemel säärase määrusterikkujaga teeksite?»

«Avaldaksin käskkirjas noomituse, kuid omavahel ütlesin talle: «Õigesti tegid!» oli Pärdi kiire ja täpne vastus.

Kapten mõtis sõbraliku pilguga reibast ja teotahtest pakatavat, kuid oma aastate kohta pisut liiga enesekindlat tüürimeest. Tõstis taskuräti huultele ja kõhatas. Laevajuhi rasked ja rõhutatud sõnad polnud sugugi kooskõlas tema ilmega.

«Arvan, et teengi teie retsepti järgi, kuid ainult selles osas, mis puudutab käskkirja. Võite minna!»

Kui vanemtüürimees sillalt alla laskus, polnud tema selg kaugeltki nii sirge kui tõustes. Võib-olla kukub see tulemine-minemine järskude treppide puhul alati sedamoodi välja?

Võib-olla...

Elevandiluurannik, 12. mail

Anu, eelmisel ööl ärkasin enne oma vahi algust udusignaali peale. Õhku rebestav nautofonipõrin tungis illuminatoritest sisse, pani kogu laeva värisema. Koos helidega paiskus kajutisse veeauru, ning kui sõrmega üle laua tõmbasin, jäi sinna märg triip. Üldse on troopikas igavene rist selle niiskuse ja hallitusega, sest kuumuse pärast kütet peale keerata ei või, aga muidu miski ei kuiva.

Kui ma hommikul kella nelja ajal valvekorda läksin, oli ikka veel paks udu. Ka kapten oli väljas. Esimest korda pardi vahis, sest teenistumäärustiku järgi peab laevajuht udu ja halva nähtavusega ise juhtsillal viibima.

Troopikatorm ookeanil kutsub sind endaga võitlema, võib oma märatsemisega hirmu sisendada, kuid udu masendab. Arvan, et midagi säärast tunneb inimene, kes ühekorraga pimedaks jääb. Nüüd peab ta katsuma asendada nägemist teiste meeltega. Teritab kuulmist, püüab kompamisega esemete kuju ja väliseid omadusi määratleda. Kuid ikkagi jääb eraldatuse- ja abitusetunne.

Meremees, kes kõrgel juhtsillal on harjunud nähtavusesõõriga, mille raadius on sageli üle kahekümne miili, uputatakse äkki veeauru, kust laeva võõrgi kätte ei paista. Käigutulede ümber tekivad pikad «uduhabemed», kõik näib laeval moonutatuna, esemete proportsioonid muutuvad korrapäratuks. Kui üle parda vaadata, siis tundub, et must, õline vesi otse lendab ahtri poole. Kiirus näib mitte laeva, vaid lennuki oma. Tavaliselt on udu-paks ilm tuuleta. Udu moonutab ka helisid. Masinate mürin kuulub kusagilt kaugelt-kaugelt, nagu poleks see üldse omal laeval. Sealsamas aga võivad pakilt hüütud sõnad sillal seisvale vahitööri-mehele kosta otse kõrva juures.

Ja äkki käristab kogu selle moonutatud helitausta puruks pea kohal huilgav sireen. Tõmbab oma karuse raspliga valusalt üle trumminahkade ning siis hajub röögatus uttu nagu kirvehoop vatipuntrasse. Ei ühtki vastust ega kajakõminat. Esemed ja helid — kõik on kõverpeeglis, miski pole enam see, mis oli.

Nägemise kaotanud inimene käib kummargil ja aeglaselt, kobab kepiga teed. Ka laev püüab mängu panna kõik oma teised meeled ja abinõud, et kompenseerida nähtavust. Pakile saadetakse vahimees, kelle silmad-kõrvad on sillal viibijate omadest meetrit viiskümmend võõri pool. Sinna ei ulata segama peamasinate mürin ega korpuse vibratsioon. Et vajaduse korral tagasikäiguga inertsit õigeks ajaks maha võtta, selleks vähendatakse kiirust. Radar-seadeldise kombitsad kobavad kogu aeg ümber laeva ning manavad ekraanile nende haardekauguses asuva rannajoone, laevad ja meremärgid. Ent laev on silmavalgusest ilmajäetud inimesest veelgi halvemas olukorras, sest pime liigub tavaliselt nägijate seas, kuid siin on meresõitja ümber samasugused uduhallis massis kobajad. Tõukab inimene tänaval teist omasugust, siis piisab kaabu kergitamisest ja vabandusepominast, kuid kahe laeva kokkupõrge on juba katastroof. Seepärast röögatab udus liikuv laev iga kahe minuti tagant nautofoniga hoiatuse: «Ettevaatust!»

Muidugi võidakse väita, et kaasaja aparaadid peaksid suutma ära hoida igasuguseid kokkupõrkeid ja katastroofe. Vanasti ju ka sõideti, nagu pootsman ütleb. Õigus, kuid endistel aegadel polnud meresõit säärane nagu praegu — meri laevadest paks. Teiseks oli alustel palju väiksem kiirus. Ja kolmandaks — kaptenid on hakanud instrumente üleliia usaldama ning muutunud hoolimatuks. Nüüd kihutab enamik välislipu all sõitvaid laevu ka udus täiskäiguga, sest omanikud ajavad graafikut ning sellega kaasaskäivat kasumit taga. Muidugi on see määrustevastane. Sa, Anu, võib-olla mäletad veel, mis lehed mõni aasta tagasi kirjutasid? Kuidas kaks suurt Atlandi reisilaeva — Rootsi lippu kandev «Stokholm» ja Itaalia «Andrea Doria» — kokku jooksid. Itaallane hukkus. Üle kolmesaja inimese sai surma. Mõlemal olid peal kõige täiuslikumad navigatsiooniseadmed, juhtsillal kõrge kvalifikatsiooniga tüürimehed. Kapitalistlike mereriikide statistika ütleb, et pärast radarseadeldiste tarvituselevõtmist on laevade kokkupõrgete arv

vastu igasuguseid ootusi mitte langenud, vaid tõusnud. Võta nüüd kinni...

Seisan rooli juures, juhtkang peos. Minu ees on vurr-kompassi repiitori nõrgalt helendav sõõr, mille kursijoon näitab 129 kraadi. Muidu on sillal pime. Kapten kummardub lahtisest sillaaknast ettepoole. Vanemtüürimehe rahutu siluett kerkib pimedusest esile, surub näo hetkeks vastu raadiolokaatori kummist ekraanikaitset ning kaob taas. Ka kolmas tüürimees on välja kutsutud. Seisab masinatelegraafi juures. Nautofon töötab automaadi peal.

«Laev paremal, kursinurk 45 kraadi, distants viis miili,» kannab Pärdi lokaatori juurest ette.

«Planšett!» käsutab kapten.

Vanemtüürimees astub hetkeks kaardikajutisse. Jälgib siis jällegi ekraani. «Möödub umbes kolme miili kauguselt.»

Laevajuht ei vasta. Kummardub veelgi rohkem aknast välja. Piimjad udulained kihutavad laevale vastu. Tasase käigu tõttu ei ole korpuse vibratsiooni sillal peaaegu tundagi. Mulle näib, nagu oleks «Raudrahu» õhku tõusnud ning lendaks pilvedes.

«Teine laev otse kursijoonel, kaugus neli ja pool,» kostab lokaatori juurest Pärdi pisut monotoonne hääl.

«Pidage kogu aeg silm peal!»

Sellele järgnenud vaikuses on tunda pinget.

«Läheneb... Püsib kursil... Kaugus kolm ja pool...»

«Stopp!»

Kolmas tüürimees tõstab masinatelegraafi käepideme tasase helina saatel otse püsti. Korpuse vibratsioon lakkab täielikult. Pakilt kostab kolm selgesti eralduvat kellalööki ja vahimehe hõige:

«Laevavile otse ees!»

«Distants kaks miili!» kostab lokaatori juurest.

«Kurss kakskümmend kraadi paremale!» kamandab kapten minule.

Liigutan juhtkangi paremale. Minu ees süttib roheline tuli. Kompassikaart pöörab ette uue kursi.

«Kaks pikka signaali!»

Kolmas tüürimees haarab vilenöörist.

«Vastutuli pöörab vasakule, püsib kursil! Kaugus vähem kui miil!» Pärdi hääl pole enam ükskõikne, sellest kostab selgelt ärevusenoot.

Läbi sillaakende kostab päris lähedalt võõra laeva pikk

nautofonipõrin. Juba vilest on kuulda, et see pole mõni kalakuunar või rannasõidualus. Niisugust sügavat bassi võib ajada ainult kümne-viieteistkümne tuhande tonnine... Ning säärane mass rauda ja terast liigub su vahetus läheduses, kusgil kursihoone pikendusel...

«Täiskäik tagasi!»

Masinatelegraafi käepide raksatab põhja. «Raudrahu» jääb seisma, värisedes üle kere nagu ülinärviline inimene, kes aimab lähenevat ohtu.

«Ei paista enam, kadus surnud tsooni!» hüüab Pärdi.

«Kurati!» vannub kapten ning ruttab välja sillanukka, nagu tahaks ta hädaohule rinnaga vastu joostes seda ära hoida.

«Näen suure mootorlaeva siluetti!» kostab pakilt vahimadruse ehmunud hääl.

Näen minagi. Kaks teineteisest kaugel asetsevat topituld ja roheline pardasignaali kihutavad meist vaid mõnekümne meetri kauguselt poolpõiki vööri eest läbi. Vastutulija on laadungita laev ning selle vett trummeldava propelleri löögid eralduvad selgesti läbi peamootori müdina.

«Tasane käik edasi, kurss endine!» käsutab kapten... Samasugune toon on ka vihtlejal, kes saunalavalt alla tuleb — no oli see alles leil!

«Uskuge, seltsimees kapten, nii hoolimatu võis olla ainult inglane. Nemad...»

«Kommentaari pärast vahti!» lõikab laevajuht vanemtüürimehe lause pooleks.

Sillal on taas vaikne. Kapten sillaakna juures, vanemtüürimees lokaatori ekraani kohal ja kolmandal masinatelegraafi käepide peos. Mina rooli taga.

Vahi lõputunnid tuli mul pakil seista. Kui sillal leidis teisigi inimesi, siis siin oli seltsiks vaid täävi ees tasa vulisev vesi. See jutustas «Titanicust», «Stokholmist», «Andrea Doriast» ning tuhandetest meremeestest ja reisijatest, kellede hukkamises oli ainsaks süüdlaseks udu.

Kohtasime veel mitut laeva. Mõned möödusid kaugelt, nii et vaevalt nende vilest kuulsin. Mõned sattusid päris lähedale. Pärast vahi lõppu võttis hea tüki aega, enne kui närvimid magama lasksid jääda. Aga kapten seisab sillal edasi, oli mu viimane mõte enne uinumist.

Udu kestis kogu päeva. Pani meie värvimiselegi ajuti-seks veto peale, sest kogu laev oli kaetud veetolmu ja tilkadega.

Kui pärast lõunat sillale läksime (meil praktikantidel oli lubatud ka päeval vabast ajast sillal käia), seisis kapten ikka veel avatud akna juures ja kummardus välja. Tema nägu oli puruvana, habemetüügas täiesti hall, silmad pingelisest vaatamisest ja vastu nägu puhuvast käigutuulest punased. Ookeane ja sadamaid näinud vormimüts ning lähikima hõõrdunud meremantel kõnelesid loendamatuist valvedest.

Sotsialistliku töö kangelane... Rindel sai sõdur sangari-tähe üheainsa ulja teo eest, võib-olla ainult ühekordse elu mängupanemisega, aga siin... See siin on ööpäevade kaupa sütel praadimine, närviitide kallal rebimine... Laev, last ja inimelud... Kui juhtub midagi, siis tulevad pärast kusagil mugavas kabinetis kokku vanad auväärased kaptenid, istuvad tugitoolidesse, löövad toimikud lahti ning hakkavad vaidlema. Üks väidab, et kapten oleks pidanud kokkupõrke vältimiseks tegema tingimata nii-suguse manöövri, teine aga soovitab hoopis teistsugust. Kolmas on kindel, et siin oleks ainult tagasikäik võinud asja päästa, neljas leiab lahenduse forsseeritud edasikäigust. Nii manööverdatakse sõnadega hilisööni, kuni leitaksegi see kõige õigem käikude ja kursside kombinatsioon, mis võib-olla oleks kokkupõrke ära hoidnud. Olen avariitoimikuid ja bületääne veidi lehitsenud ja seepärast tean. Aga kõik need ranged kohtunikud unustavad, et sillal viibiv kapten peab leidma selle kõige õigema lahenduse mõne sekundi jooksul. Ja seda mitte kabinetivaikuses, vaid tohutu närvipinge all. Kui nad ise omal ajal seilasid, siis nad teadsid, kuid aeg on kiire mälestusi muru alla peitma. Ja mõne mehe pähe kasvatavad aastad isegi umb-rohtu.

Kõike seda kapten Voolaid teab. Teab, et kui komistab, siis on hoopide jagajaid kaugelt rohkem kui jalule aita-jaid. See on juba kord kaptenite saatus... Ning seepärast seisab laevajuht sillal juba varsti ööpäeva ja, kui vaja, siis tagantjärele veel teisegi.

Isegi Maša saab olukorra tõsidusest aru. Toob kapteni söögi sõnagi lausumata üles, paneb praetaldriku ja kom-potiklaasi kaardilauale. Mööda minnes vaid kõhatab märguandeks. «Aitäh, Maša!» tänab Voolaid pead pööra-mata.

Maša tipib varvastel sillalt alla ja naeratab. Ehkki ta kõikidelt teistelt nõuab Maria Fjodorovnat, on kapteni

«Masa» talle ometigi suureks tunnustuseks ja meelitusnimeks.

Alles õhtuks klaaris ilm ära. Kerge idast algav briis pühkis ookeani hiigelluuaga puhtaks. Taevas kerkis kõrgele, silmapiir põgenes, meri muutus taas siniseks. Ning «Raudrahu» masinad pandi jälle täie müdinaga tööle.

Homme on meie selle otsa viimane merepäev. Lomesse pole rohkem kui mõnisada miili. Sihtsadam on juba käega katsuda. Ja küllap kuumus, udu ja saabumispalavik on mind vist pisut ära väsitanud, et juba täna enne kella kahtkümmend nelja koisse kisub. Ära aga arva, et mul liigset temperatuuri on. Jaluste alles õhtul kraadis — kriipsugi ei leidnud . . . Head ööd!

Paul.

26

Lome reid, 13. mail

Anu, pool tundi enne südaööd jõudsime sihtsadama reidile ning andsime ankruga alla. Õieti seda ainult kutsutakse sadamaks. Sildumise võimalust laevadel siin ei ole. Lootsias (lootsiraamatus) seisab, et kogu sadama moodustab üksainus ookeani kaldale ehitatud sillajupp, kus asuvad kraanad. Vee süvis on aga silla ääres kõigest paar meetrit. Sellest piisab ainult lamedapõhjalistele praamidele. Lossimine toimub järgmiselt. Laev jääb reidile ankrusse, pargased tuuakse poorti. Kaup lossitakse laeva tõsteseadestega praamidesse, mis puksiiriga silla äärde veetakse. Siin tehakse pargased juba kaldakraanadega tühjaks. Paha ilmaga seda tööd teha ei saa. Siis tõstetakse isegi kerged praamid ookeanilainete eest kraanadega kaile. Laev aga hiivab ankruga ning sõidab ulgumerele, sest tormiga on ohtlik ranna lähedusse jääda.

Ja säärane sadamahakatis on Togo vabariigi ainus merepoole vaatav aken. Ja ongi kõik, mis prantslastest kolonisaatorid sinna peale nälja, viletsuse ning kirjaoskamatusse päranduseks jätsid.

Tubli «Raudrahu» sõitis Tallinnast alates ühe jutiga üle viie tuhande meremiili, s. o. ligemale kümme tuhat kilomeetrit maha. Kogu selle pika reisi kestel ei juhtunud ei masinas ega tekil ühtki avariid, ei ühtki sunnitud seisakut. Rostocki laevameistrite ees peab siiski mütsi maha võtma,

ehkki nad lõpetamisesaginas värvimisega ülepeakaela kiirustasid ning suuriku ära unustasid. Juhtub . . .

Ja nüüd las laev puhkab pikast merereisist. Masinas on vaikne, lakanud on kruvilöögid ahtris, korpus ei vibreeri enam. «Raudrahu» istub vees sügavalt ja raskelt. Isegi ookean hoiab hinge tagasi, ei raatsi segada oma väsinud lapse und. Kuid nii nagu magava inimese ajus valve alles jääb, mis tarbe korral kogu kehale häiresignaali annab, ei ole ka puhkaval laeval kõik juhtimiskeskused tegevusest täiesti välja lülitatud. Masinas sumiseb dünamomootor, sillaaknast paistab tuli. Näib, et «Raudrahu» ei maga. vaid ainult tukastab. Puhka, puhka rahulikult, kogu jõudu tagasisõiduks!

Ka meeskond vedas oma koorma õnnega mäele. Peale tavalise vahiteenistuse täitsime oma lubaduse ning värvisime laeva üle. Mastid veel pealekauba ja patuga pooleks. Mulle tundub, et säärane ühe mütsi alla mahtuv komsomolipere nagu meil läheb kindlasti ka tulevikus läbi kuivast ja märjast, paksust ja vedelast. Kui vaja, teeb imet, nagu tol tormiööl.

Räägitakse, et kapten lubanud vanemtüürimees Pärdile selle eest noomituse anda, et too laskis sõidu ajal mehed üles masti minna. Teisest küljest aga on kuulda, et vana olevat juba alla kirjutanud käskkirjale, kus kõikidele mees-tele, kes võtsid osa traktori sorimisest, mille vahele Mamed pidi jääma, avaldatakse kiitust. Aga Pärdi oli nende seas ju esimene. Oleks tema otsustaval hetkel kõhelnud, poleks meil praegu enam Mamedit . . . Eks näe, kuidas kapten selle sõlme lahti harutab. Ta ei saa ju ometi ühe käega vanemtüürimehel pead silitada ning teisega talle vastu istmikku äjata.

Ainsad viperused teekonna jooksul olid muidugi Jaluste ülesüstimine, hädasadam ja minu käsi, mis praegu ainult sideme kõrvaldamist ootab. Ega siingi muud oska ütelda — juhtub . . .

Pärast ankrusse jäämist seisame neljakesi poordi ääres — Kolja, Tõnu, Mamed ja mina. Vaatame pimedal kaldal säravat tuledekobarat, mis ongi meie sihtsadam. Räägime vähe. Paistab, et igamehe mõtted uitavad kusagil kaugel. Püüan ära arvata, mis mu seltsimeeste peas liigub. Küllap Kolja on oma unistustega juba aastat kümme ette jõudnud ning seisab laeva sillal, mis tema enda juhtimisel siia kaugetele randadele on tulnud. Tõnut on kergejalgne mõtte-

tuul arvatavasti koju kandnud, kuhu ema ülepingutatud hoolitsus ja isa kambameheliik naeratus maha jäid. Mamed aga võib oma mälestustes kusagil Kaukaasia mäejalamil viibida ning mõnd lumega kaetud tippu imetleda. Aga mina? Mina olen muidugi koos Sinuga Kadrioru rannas. Tahaksin teisigi sinna viia. Seepärast püüan juttu teha ning ütlen hakatuseks:

«Oleks meil Tallinnas ka niisugused kottpimedad ja soojad ööd!»

«Oleks...» heidab Tõnu säärasel toonil, millele võid ise juurde lisada sõnad põrsa küüntest jne. Teised pole arvatavasti minu ohet kuulnudki. Igatahes ei reageeri nad millegagi mu vagale soovile. Jään minagi vait ning mu pilk kobab kaldatuledest läbitikitud pimedust.

Musta mandri tuled...

Kolonisaatorid, tuues siia elektri, ei võinud muidugi arvata, et see valgus leiab viimaks tee ka nende orjade ajusse, paneb need hoopis teisiti mõtlema. Et geograafilised mõisted, nagu Kulla-, Elevantiluu-, Orjarannik jne. muutuvad kord iseseisvateks riikideks, kuhu eurooplastest peremehetsejate võim enam ei ulatu. Ja et nende tööloomadest saavad noored tugevad rahvad, kellelede kasvua raskustest ülesaamiseks ulatab oma abistava sõbrakäe merede ja mandrite taga asuv Nõukogude hiiglane, kes oma ahelad juba aastakümnete eest puruks rebis.

Inimene olgu inimesele sõber, seltsimees, vend... Arst jäi haigeks, laev läks tema pärast hädasadamasse. Mamed oli ohus, kõik teised panid mängu oma elu, et teda päästa. Kauge Aafrika vabariigi rahvast tabas loodusõnnetus, neid abistamast ei takistanud meid mered ega ookean. Nõukogude Liidus käivad sõnade järel teod.

Kui palju on meil sõpru, seltsimehi ja vendi! Põhjas ja läänes valged, idas kollased, lõunas mustad. Võime julgesti ütelda — kogu inimkond. Kõik proletaarlased... Käputäis kapitaliste ei tule arvesse.

Sõprus, seltsimehelikkus ja vendlus... Juba aastatuhandeid on need kolm majakat inimeste teadvuses plinkinud. Kogu aeg on sinnapoole seilatud. Nüüd näib mulle, et see siht on meil, Nõukogudemaal, saavutatud.

Mõne päeva eest näidati meil filmi «Selge taevas». Leidisin oma saatuses palju ühist lendur Astahhovi omaga, keda viis hukatuse pardale seltsimeeste umbusk. Usalduse taastamine aga aitas ta uuesti jalule. Tähtsat osa etendas Astahhovi elus ka naise truudus...

Ent millest see siis tuli, et alles hiljuti, kui oli juba päris eesmärgi lähedale jõutud, kaotati majakad silmist ning paljud unustasid niihästi sõpruse, seltsimehelikkuse kui ka vennaliku usalduse? Õnnetuseks juhtub kõikjal vigu. Toome näite kas või meresõidust.

Ütleme, et mitmest sõjalaevast koosnev üksus suundub lahinguülesande täitmisele. Teel satub laevastik tormi kätte, nähtavus muutub halvaks. Lipukapten oma juhtlaevaga triivib teistest lahku, kaotab karavani silmist. Äkki näeb horisondil laeva siluetti. Arvab, et on vaenlane. Pike-malt mõtlemata tulistab ja hävitab oma laeva. Mis parata, et ka minu isa juhtus olema just sellesama eksikombel uputatud laeva meeskonnas...

«Jah, öö on tõesti pime ja Aafrika manner ajab soojust välja nagu vana hea vene ahi,» leiab Kolja viitsütikuga aju alles nüüd minu repliigile vastuse.

«Lähme magama!» haigutab Mamed.

«Homme on jälle päev,» trööstib end Tõnu, kel nähtavasti on kahju nii ilusal ööl väljast kajuti seinte vahele minna.

Nii lõppes meie reis. Ja nüüd panen selle mereteel viimasele kirjale punkti otsa.

Anu, Tallinna loodame jõuda juunis. Ning las siis kõik tänavukevadised lilled õitsevad ainult meile!

Lootes, et ka Sina sedasama soovid —

Paul.

P. S.

Mõtlesin, et lähen pärast Su kirjale nime alla panemist magama, aga midagi ei tulnud välja. Mõtted hakkasid piinama. Pigistasid ja muljusid, kuni saidki must võitu. Või

õigemini küll ainult minu egoismist. Lasksin pea longu, võtsin uuesti sulle kätte ning kirjutasin emale. Ja nüüd on mul palju kergem. Pöörasin ümber oma eluraamatu viimase määratud lehe ning tänasest päevast alates kirjutan sinna ainult hümne tööst, armastusest, sõprusest, seltsimehelikkusest ja vendlusest.

Paul.

Серго Герман Михкелевич

ЛЮДИ И МОРЕ

На эстонском языке

Оформление Х. Хийбус

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе. 10

Toimetaja M. Juske. Kunstiline toimetaja L. Kruusmaa.
Tehnilline toimetaja A. Odamus. Korrektor S. Kõiv.

Ladumisele antud 27. VI 1963. Trükkimisele antud 5. IX 1963. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 9. Tingtrükipoognaid 7,38. Arvestuspoognaid 8,37. Tiraaž 10 000. MB-07623. Tellimise nr. 2263.

Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Hind 30 kop.

30 kop.